

ศึกษาประเพณี - พิธีกรรมของชาวขอม กิ่งอำเภอเขาชะอ้าย จังหวัดจันทบุรี

ณณิณี เกิดลาภ

การศึกษาค้นคว้านี้เป็นส่วนหนึ่งของรายวิชา 208362
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2544

ประกาศคุณูปการ

งานศึกษาค้นคว้าฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยดี เนื่องจากได้รับความกรุณาจาก อาจารย์วัชรภรณ์ พัฒนศิริ อาจารย์ที่ปรึกษาการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา ให้คำแนะนำ พร้อมทั้งสละเวลาตรวจแก้ข้อบกพร่องต่างๆ ตลอดจนการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ จึงขอกราบ ขอบพระคุณอาจารย์เป็นอย่างสูง

ขอขอบคุณอาจารย์ภาควิชาภาษาไทยทุกท่าน ที่ได้กรุณาให้ความรู้และวาง รากฐานในการศึกษาให้แก่ผู้ศึกษาค้นคว้า จนสามารถนำความรู้ต่างๆ มาใช้ประโยชน์ในการ ศึกษา ค้นคว้าจนประสบความสำเร็จ

ขอขอบคุณอาจารย์ประสิทธิ์ มีพืช ผู้อำนวยการโรงเรียนคลองพลูวิทยา อาจารย์สุวิมล บัวบาน นายเงิน ศันผาย และวิทยากรทุกท่านที่อำนวยความสะดวกในการค้นคว้าข้อมูล

ขอขอบพระคุณ คุณแม่ คุณพ่อ รวมถึงญาติพี่น้องทุกท่าน ที่สนับสนุนทางการศึกษา และเป็นกำลังใจที่ดีเสมอมา

ท้ายที่สุดขอขอบคุณเพื่อนๆ ทุกคนที่เป็นกำลังใจและให้ความช่วยเหลือด้วยดีเสมอมา

ณณิณี เกิดลาภ

ตุลาคม 2544

สารบัญ

บทที่

หน้า

1 บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	4
วิธีการศึกษาค้นคว้า.....	4
ขอบเขตการศึกษาค้นคว้า.....	6
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	6

2 ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับชาวชอง กิ่งอำเภอเขาชะเมา จังหวัดจันทบุรี

1. ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับจังหวัดจันทบุรี.....	8
2. ประวัติความเป็นมาของชาวชองที่เกี่ยวข้องกับเมืองจันทบุรี.....	9
3. รูปร่างลักษณะของชาวชอง.....	14
4. ลักษณะนิสัยของชาวชอง.....	14
5. ลักษณะการแต่งกายของชาวชอง.....	15
6. การประกอบอาชีพของชาวชอง	16
7. ลักษณะทางสภาพสังคมของชาวชอง	17
7.1 การเลือกถิ่นที่อยู่ของชาวชอง	17
7.2 ลักษณะสถาปัตยกรรมของบ้านชาวชอง	17
7.3 การอพยพย้ายถิ่นที่อยู่ของชาวชอง.	18
8. ระบบครอบครัวของชาวชอง.....	18
9. ภาษาของ.....	19

3 ประเพณี - พิธีกรรมของชาวชอง กิ่งอำเภอเขาชะเมา จังหวัดจันทบุรี

1. ประเพณี - พิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต.....	29
1.1 ประเพณีการเกิด.....	29
1.1.1 ลักษณะประเพณี.....	29
1.1.2 อุปกรณ์ในการประกอบพิธี.....	30
1.1.3 ขั้นตอนและวิธีปฏิบัติ.....	30
1.1.4 คตินิยมและความเชื่อ.....	32
1.2 ประเพณีการตาย.....	33
1.2.1 ลักษณะประเพณี.....	34
1.2.2 อุปกรณ์ในการประกอบพิธี.....	34
1.2.3 ขั้นตอนและวิธีปฏิบัติ.....	34
1.2.4 คตินิยมและความเชื่อ.....	36
1.3 ประเพณีการแต่งงาน.....	37
1.3.1 การแต่งงานพิธีเล็ก.....	37
1.3.1.1 ลักษณะประเพณี.....	38
1.3.1.2 อุปกรณ์ในการประกอบพิธี.....	38
1.3.1.3 ขั้นตอนและวิธีปฏิบัติ.....	39
1.3.1.4 คตินิยมและความเชื่อ.....	41
1.3.2 การแต่งงานพิธีใหญ่.....	43
1.3.2.1 ลักษณะประเพณี.....	43
1.3.2.2 อุปกรณ์ในการประกอบพิธี.....	44
1.3.2.3 ขั้นตอนและวิธีการปฏิบัติ.....	45
1.3.2.4 คตินิยมและความเชื่อ.....	48

2. ประเพณี – พิธีกรรมเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ.....	50
2.1 ประเพณีการเล่นผีหึ่ง.....	50
2.1.1 ลักษณะประเพณี.....	50
2.1.2 อุปกรณ์ในการประกอบพิธี.....	51
2.1.3 ขั้นตอนและวิธีการปฏิบัติ.....	51
2.1.4 คตินิยมและความเชื่อ.....	54
2.2 ประเพณีการเล่นผีโรง.....	54
2.2.1 ลักษณะประเพณี.....	55
2.2.2 อุปกรณ์ในการประกอบพิธี.....	55
2.2.3 ขั้นตอนและวิธีปฏิบัติ.....	55
2.2.4 คตินิยมและความเชื่อ.....	56
4 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	
สรุปผลการวิจัย.....	59
ข้อเสนอแนะ.....	61

บรรณานุกรม

ภาคผนวก ก

ภาคผนวก ข

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

วัฒนธรรมจัดว่ามีความสำคัญต่อกลุ่มชนเป็นอย่างมาก เพราะเป็นสิ่งที่กลุ่มชนตกลงใช้ร่วมกันในการดำรงชีวิต วัฒนธรรมเป็นคำที่มีความหมายกว้าง มีขอบเขตรวมทั้งรูปธรรมและนามธรรมอันเกิดจากความคิดสร้างสรรค์ในทางที่ดีงามของมนุษย์ ดังที่ พัทยา สายหู ได้กล่าวว่า “ วัฒนธรรมหรือแบบแผนชีวิตมีความสำคัญต่อบุคคลและกลุ่มบุคคลอย่างมากเพราะทำให้บุคคลเป็นสมาชิกของกลุ่มได้ และทำให้กลุ่มสังคมมีเอกลักษณ์...” (พัทยา สายหู, 2517 : 35)

ชนบทรณนิยมประเพณีจัดเป็นองค์ประกอบหนึ่งของวัฒนธรรม เป็นการกระทำที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของกลุ่มชนใดกลุ่มชนหนึ่ง หรือสังคมใดสังคมหนึ่ง วิถีชีวิตในที่นี้หมายความรวมถึงความคิด ความเชื่อ การกระทำ ค่านิยม ทัศนคติ ระเบียบแบบแผน ตลอดจนการประกอบพิธีกรรมในโอกาสต่างๆ ที่มีมาตั้งแต่อดีต ลักษณะสำคัญของประเพณี จึงหมายความถึง สิ่งที่ปฏิบัติยึดถือมานานจนกลายเป็นแบบอย่าง หรือเป็นสิ่งที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง

หากจะพิจารณาความสัมพันธ์ของกลุ่มชนกับวัฒนธรรมด้านประเพณีแล้วจะพบว่า กลุ่มชนนั้นไม่ว่าจะเป็นกลุ่มชนที่มีขนาดใหญ่หรือเล็กก็ตามย่อมมีประเพณี - พิธีกรรมเป็นสมบัติของกลุ่ม ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพื่อความจำเป็นในการดำรงชีวิต เพื่อตอบสนองความเชื่อความศรัทธา เพื่อความบันเทิง หรือเพื่อความสัมพันธ์ของคนในกลุ่มสังคมนั้นๆ

ในเขตพื้นที่ประเทศไทยมีกลุ่มชนหลายเผ่าพันธุ์อาศัยอยู่กระจัดกระจายทั่วไปไม่ว่าจะเป็นในเขตภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ รวมถึงภาคตะวันออก สำหรับในเขตภาคตะวันออกมีชนกลุ่มน้อยเผ่าหนึ่งชื่อว่า ชอง ซึ่งเป็นกลุ่มชนที่มีวิถีชีวิตที่น่าสนใจ ชาวชองมีถิ่นฐานอาศัยอยู่ในบริเวณจังหวัดระยอง จันทบุรี ตราด และเลยไปถึงประเทศสาธารณรัฐกัมพูชาที่มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดจันทบุรีและตราด ชาวชองอาศัยอยู่ในดินแดนแถบนี้ตั้งแต่เมื่อใดไม่ปรากฏหลักฐาน

แน่ชัด แต่หลักฐานที่แสดงว่าชาวของอาศัยอยู่ในดินแดนภาคตะวันออกเฉียงมาตั้งแต่โบราณคือการกล่าวถึง
ชนเผ่าของในนิราศเมืองแกลงของสุนทรภู่ว่า

ครั้นแล้วลาฟ้าท้าท้ามนิตรงค์
ไปบ้านพงค้อตั้งริมฝั่งคลอง
คูหนุ่มสาวชาวบ้านรำคาญจิต
ไม่น่าคิดเข้าในกลอนอักษรสนอง
ถ่านวงศ์วานว่านเครือเป็นเชื้อของ
ไม่เหมือนน้องนี้กหน้าน้ำตากระเด็น

(มนตรี ศรีบุษรา. 2533 : 150)

ทั้งนี้ไม่มีเอกสารหลักฐานใดกล่าวถึงการอพยพของชาวชองอย่างแน่ชัด มีเพียงหลักฐานจาก
หนังสือ “แคมโบจ ” (Le Cambodge) ซึ่งเขียนโดย เมอสิเออร์ เอเตียนน์ เอโมนิเออร์ (Monsieur
Etienne Aymonier) นักประวัติศาสตร์ชาวฝรั่งเศส ได้กล่าวถึงจังหวัดจันทบุรีไว้ตอนหนึ่งว่า
“ บาทหลวงชมิท (Schmitt) ได้พบศิลาจารึกอักษรสันสกฤตที่ตำบลเขาสระบาปีข้อความว่า เมือง
จันทบุรีได้ตั้งมาช้านานประมาณ 1,000 ปี มาแล้ว ในเวลานั้นเรียกว่าเมือง ‘ควนคราบุรี’ คนพื้นเมือง
เป็นชอง ” (มนตรี ศรีบุษรา. 2539 : 53)

อีกทั้งจากการบันทึกประกอบเรื่องเมืองจันทบุรี โบราณได้กล่าวถึงชนกลุ่มนี้ไว้ว่า

จันทบุรีเป็นเมืองโบราณมีชื่อปรากฏในพงศาวดาร เดิมทีมีกษัตริย์
หรือเจ้าผู้ปกครองนคร ขึ้นกับอาณาจักรพูนันหรือพูน่า ต่อมาขึ้นกับขอม
สมัยจินละ ภายหลังเมื่อขอมเสื่อมอำนาจลงอาจขึ้นกับการปกครองไทย
แคว้นใดแคว้นหนึ่ง ซึ่งสันนิษฐานว่าคือแคว้นละโว้ ต่อมาได้รวมเข้ากับ
กรุงศรีอยุธยา สำหรับชนพื้นเมืองมีหลายเผ่า เช่น ลัวะหรือละว้า
และพวกกล่อมหรือขอม ของถือว่ามีมากกว่าชนพื้นเมืองอื่นเพราะของ
เป็นชนพื้นเมืองดั้งเดิม (สุนย์วิวัฒนธรรมของ. 1)

พื้นที่บริเวณดังกล่าวนี้คนไทยอาจอาศัยอยู่กันมานานแล้ว และเมื่อมีจำนวนมากขึ้นจึงได้ตั้งเมืองจันทบุรี นับตั้งแต่นั้นคนไทยจึงได้ปกครองเมืองชนพื้นเมืองเดิมจึงถูกรวบรวม บางส่วนถอยหนีเร่ร่อนอพยพไปตั้งถิ่นฐานกระจัดกระจายอยู่ในเขตพื้นที่จังหวัดระยอง จันทบุรี และตราด ชาวของที่ยังคงเหลือและพบเห็นได้มากที่สุดไม่ว่าจะเป็นทางด้านวัฒนธรรมและการดำรงชีวิตคือบริเวณกิ่งอำเภอเขาฉกรรจ์ และบางพื้นที่ตามลุ่มแม่น้ำจันทบุรีเริ่มตั้งแต่หมู่บ้านพญาบัน แดงเม วังเข้มน ปีก ขนุน หุ้งสะพาน พลวง กระทิง ดินแดง หุ้งตาอิน พังแดง ตะเคียนทอง คลองพลู น้ำขุ่น และจำคราะห์ นอกจากนั้นยังมีบางส่วนอาศัยอยู่ในเขตอำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี (ศูนย์วัฒนธรรมของ 2)

ชาวของเป็นกลุ่มชนที่จัดอยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์ ออสโตร-เอเชียติก (Austro - Asiatic) นักปราชญ์ทางมานุษยวิทยาได้จัดชาวของไว้ในกลุ่มย่อยตระกูลมอญ-เขมร (Mon - Khmer) (สุรเชษฐ ฟูพานิช 2542 : 1784) คำว่า "ของ" หากแปลเป็นภาษาไทยมีความหมายว่า "เดินรุ่มง่ามอย่างระมัดระวัง" ซึ่งแสดงถึงการระแวดระวังภัย สาเหตุที่ชาวของใช้ชื่อนี้เพราะว่าพวกเขาต้องใช้ชีวิตตามป่าเขา ซึ่งมีสิ่งที่สามารถทำอันตรายพวกเขาได้ (กรณีการ เคนิกานนท์และคณะ. 4 - 5)

ลักษณะโครงสร้างของชาวของจัดว่าเป็นคนรูปร่างสันทัด สูงประมาณ 5 - 6 ฟุต ผิวคล้ำ ผมหยิก ขอด ตาพองโต ริมฝีปากหนา ใบหน้ารูปสี่เหลี่ยม หน้าผากกว้างเด็ก คางเหลี่ยม จมูกแบนใหญ่ไม่โค้ง ส่วนลักษณะเฉพาะของชาวของ คือ กล้ามเนื้อด้านหลังระหว่างใต้สะบักถึงเอวมีกล้ามเนื้อแผ่นหลังยื่นออกมามากกว่าปกติ (ศูนย์วัฒนธรรมของ. 2 - 3)

อุปนิสัยของชาวของโดยทั่วไปเป็นคนใจเย็น มีความซื่อสัตย์ โอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น ส่วนลักษณะความเป็นอยู่ชาวของจะทำนา ทำไร่ เพื่อการดำรงชีวิต นอกจากนั้นยังหาเลี้ยงชีพด้วยการตัดไม้ขาย และหาของป่าไปขายในเมือง (มนตรี ศรีบุษรา. 2533 : 153)

ค่านิยมธรรมเนียมประเพณี แม้ชาวของจะเป็นเพียงชนกลุ่มเล็กๆ แต่ก็มีขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ตามแบบของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นประเพณีการเกิด การแต่งงาน การตาย ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีความเชื่อในเรื่องวิญญาณและภูตผีต่างๆ เช่น ผีหิ้ง ผีบรรพบุรุษ วิญญาณ และเจ้าป่าเจ้าเขา เป็นต้น

ปัจจุบันเรื่องราวเกี่ยวกับชาวชองในประเทศไทยมีกล่าวถึงน้อยมาก เนื่องจากไม่มีหลักฐานใดๆ ที่แสดงถึงการอพยพของชาวชองอย่างชัดเจน อีกทั้งได้มีการผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างชาวชองกับชาวไทย เนื่องจากชาวชองได้อาศัยอยู่กับชาวไทยมานานทำให้วิถีชีวิตของชาวชองเปลี่ยนแปลงไปตามลักษณะวิถีชีวิตของชาวไทย มีผลให้เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวชองเริ่มเลือนลาง ทั้งๆ ที่ชาวชองมีวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน ด้วยเหตุผลนี้ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษาประเพณี - พิธีกรรมของชาวชองในกิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี ทั้งนี้เพื่อจะได้เป็นการบันทึกสมบัติวัฒนธรรมส่วนหนึ่งของกลุ่มชน "ชอง" ที่นับวันจะสูญสลายไปตามกาลเวลาให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประเพณี-พิธีกรรมของชาวชอง กิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี ในหัวข้อต่อไปนี้

1. ประเพณี - พิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต
2. ประเพณี - พิธีกรรมเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบขั้นตอนการประกอบประเพณี - พิธีกรรมต่างๆ ของชาวชอง กิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี
2. เพื่อเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมด้านประเพณี - พิธีกรรมของชาวชอง กิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี
3. เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานประกอบการศึกษาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวชอง กิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี

วิธีการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ดำเนินการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

1. ขั้นสำรวจและเก็บข้อมูลเอกสาร

1.1 รวบรวมเอกสารเกี่ยวกับชาวชอง กิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี

1.2 สํารวจและรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับกิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี เช่น ด้านพื้นที่ จำนวนประชากร สภาพท้องถิ่น เป็นต้น

2. ขั้นสำรวจ สังเกต และเก็บข้อมูลภาคสนาม มีวิธีการดังนี้

2.1 สังเกตวิถีชีวิตความเป็นอยู่ สภาพแวดล้อม และการประกอบประเพณี - พิธีกรรมของชาวชอง กิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี โดยใช้วิธีการสังเกต คือ

2.1.1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) เป็นการสังเกตเหตุการณ์ที่ผู้ศึกษาจำเป็นต้องเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อให้ได้ข้อมูลมากที่สุด เพื่อจะบันทึกรายละเอียดของพฤติกรรมนั้น

2.2 การสัมภาษณ์ ใช้การสัมภาษณ์ 2 แบบ ดังนี้

2.2.1 การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เป็นการสัมภาษณ์โดยใช้คำถามเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของท้องถิ่น การดำเนินชีวิต บทบาทหน้าที่ ความเป็นอยู่ ค่านิยม ศาสนา ความเชื่อ ประเพณี - พิธีกรรมต่างๆ โดยเฉพาะเกี่ยวกับรายละเอียดขององค์ประกอบ ขั้นตอนวิธีปฏิบัติของประเพณี - พิธีกรรมแต่ละประเภท

2.2.2 การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non Structured Interview) เป็นการสัมภาษณ์ตามสถานการณ์แวดล้อม หรือตามเหตุการณ์เฉพาะหน้า

3. การจัดทำข้อมูล ผู้ศึกษาจะนำข้อมูลที่ได้นำมาดำเนินการ ดังนี้

3.1 จัดจำแนกข้อมูล

3.1.1 ประเภทประเพณี - พิธีกรรม

3.1.1.1 ประเพณี - พิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต

3.1.1.2 ประเพณี - พิธีกรรมเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

3.1.2 อุปกรณ์ในการประกอบประเพณี - พิธีกรรม

3.1.3 ขั้นตอนวิธีปฏิบัติแต่ละประเพณี - พิธีกรรม

3.1.4 คตินิยมและความเชื่อที่สัมพันธ์กับประเพณี - พิธีกรรม

3.2 เรียบเรียงข้อมูล และวิเคราะห์รายละเอียดในประเด็นต่างๆ

4. นำเสนอผลการวิจัย

ขอบเขตการศึกษาค้นคว้า

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ ในการศึกษาประเพณี - พิธีกรรมของชาวชอง กิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี ผู้ศึกษามุ่งศึกษาประเพณี - พิธีกรรมของชาวชองในตำบลตะเคียนทอง และ ตำบลคลองพลู กิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีชาวชองอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขต ดังนี้

2.1 ประเภทของประเพณี - พิธีกรรม

2.1.1 ประเพณี - พิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต

2.1.2 ประเพณี - พิธีกรรมเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

2.2 อุปกรณ์ในการประกอบประเพณี - พิธีกรรม

2.3 ขั้นตอนวิธีปฏิบัติแต่ละประเพณี - พิธีกรรม

2.4 คตินิยมและความเชื่อที่สัมพันธ์กับประเพณี - พิธีกรรม

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. เอกสารที่เกี่ยวข้อง

สุพิศตรา สุภาพ (2518 : 138) ได้สรุปความหมายประเพณีไว้ว่า ประเพณีคือระเบียบแบบแผนในการปฏิบัติที่เห็นว่าดีและถูกต้องหรือเป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่ในสังคมและมีการปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา เช่น ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด การแต่งงาน การบวช และการตาย เป็นต้น แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ จารีตประเพณีหรือกฎศีลธรรม ขนบประเพณี และธรรมเนียมประเพณี

อุทัย หิรัญโต (2519 : 231) กล่าวถึงความสำคัญของประเพณีว่า ประเพณีเป็นกฎเกณฑ์แบบแผนที่มีการปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน เป็นเครื่องหมายบอกความเป็นพวกเป็นหมู่เดียวกันของผู้ยึดถือประเพณีเดียวกัน ยังช่วยยึดเหนี่ยวกลุ่มคนให้มั่นคงสืบต่อไป และเป็นที่มาของกฎหมาย ถือว่ากฎหมายที่มาจากประเพณีนั้นเป็นกฎหมายที่สมบูรณ์แบบ มีรากฐานมั่นคงที่สุด

รชนีกร เศรษฐ (2523 : 149) กล่าวถึงประเพณีว่า ประเพณีคือความประพฤติที่สืบต่อกันมาจนเป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่ในหมู่คณะ เป็นนิสัยสังคม ซึ่งเกิดจากการต้องการเอาอย่างบุคคลอื่นๆ ที่อยู่รอบด้าน หากกล่าวถึงประเพณีไทยก็หมายถึงนิสัยสังคมของคนไทยซึ่งได้รับรดกตกทอดมาตั้งแต่เดิมและมองเห็นได้ในทุกภาคของสังคมไทย

ธิดา โมสิกรัตน์ (2531 : 760) ได้กล่าวว่า ประเพณีและพิธีกรรมเป็นสมบัติของสังคมที่มีความสัมพันธ์กับชีวิตและสังคมมาโดยตลอด ประเพณีและพิธีกรรมจึงมีบทบาทต่อมนุษย์

หลายประการ ซึ่งอาจกล่าวโดยสังเขปคือ เป็นเรื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เป็นสิ่งควบคุมการประพฤติปฏิบัติของคนในสังคม เป็นเครื่องผูกพันความเป็นพวกเดียวกัน เป็นวิธีผสมผสานความเชื่อ และเป็นสัญลักษณ์ ชี้นำให้เข้าใจสาระสำคัญของชีวิต

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระครูธรรมสรคุณ และธรรม พันศิริสค (2541) ได้ศึกษาประวัติเมืองเพ็ญเขต วัดทองทั่ว ตำบลคลองนารายณ์ อำเภอเมือง จันทบุรี เพื่อศึกษาความเป็นมาของชาวของ ผลการศึกษาพบว่า อาณาจักรจันทบูรหรืออาณาจักรของนั้นมีมาแต่โบราณ โดยมีหลักฐานยืนยันคือ เมืองเพ็ญเขตหรือเมืองกาไว ซึ่งมีอายุนับพันปีและเป็นต้นกำเนิดของชนเชื้อสายของ ชาวของได้รับวัฒนธรรมประเพณีเป็นมรดกตกทอดมานาน เดิมทีชาวของตั้งถิ่นฐานอยู่ที่จังหวัดจันทบุรี จังหวัดระยอง และจังหวัดตราด แต่ปัจจุบันนี้มีเพียงจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดตราดที่มีชาวของอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก

บุญยงค์ เกศเทศ (2536) ได้ศึกษาพิธีกรรมของชาวผู้ไทย ศึกษากรณีกิ่งอำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร ผลการวิจัยพบว่า พิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต อันมีพิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิด แต่งงาน เจ็บป่วย และตาย ชาวผู้ไทยยังคงยึดมั่นกฎเกณฑ์อันเป็นข้อปฏิบัติมาแต่บรรพชนโดยมีข้อห้ามอย่างครบถ้วนเคร่งครัดและจริงจัง สำหรับพิธีกรรมที่เกี่ยวกับชนชาตินั้นพบว่า ชาวผู้ไทยยังคงศรัทธาใน " สัตถิยสองคองสยสี่ " มีความเชื่อผูกพันอยู่กับวัน เดือน ฤกษ์ ยาม โดยให้สอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิตที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขของธรรมชาติ ส่วนพิธีกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับสิ่งเหนือธรรมชาตินั้นเป็นจุดมุ่งของภาวะทางจิตใจที่ผูกพันอยู่กับ ภูต ผี วิญญาณ และสิ่งเหนือธรรมชาติอื่นๆ ความเจ็บป่วยที่หาสาเหตุไม่ได้ ชาวผู้ไทยจึงใช้ภูมิปัญญาในกระบวนการของหมอเฒ่าและพิธีเฒ่า เพื่อตอบสนองให้อาการเจ็บป่วยทั้งทางกายและจิตใจได้รับการบำบัดโดยพิจารณาจากสภาวะของธรรมชาติ

สุรัตน์ วรจักรรัตน์ (2541) ได้ศึกษาเปรียบเทียบประเพณีวัฒนธรรมของชาวผู้ไทย - ชาวโซ่ อำเภอพรหมานิคมและอำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร ผลการวิจัยพบว่า ชาวผู้ไทยและชาวโซ่ยังคงมีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ กล่าวคือมีความเชื่อเรื่องผี และมีการจำแนกประเภทของผีทั้งนี้เนื่องจากความแตกต่างของพิธีกรรมขึ้นอยู่กับประเภทของผีแต่ละชนิด ประเพณีและพิธีกรรมในการแต่งงานของชาวผู้ไทยและชาวโซ่มีทั้งส่วนที่คล้ายคลึงกัน และมีข้อปลีกย่อยบางประการที่แตกต่างกัน สิ่งเหล่านี้เกิดจากความเชื่อเป็นพื้นฐาน ด้านประเพณีการตาย การดำเนินพิธีกรรมงานศพของชาวผู้ไทยและชาวโซ่ ประกอบด้วยพิธีกรรมย่อยๆ ที่มีความหมายแฝงอยู่

บทที่ 2

ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับชาวชอง กิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี

ชาวชองเป็นชนกลุ่มน้อยกลุ่มหนึ่งซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดจันทบุรี และจากการที่ยังมีผู้ศึกษาวิถีชีวิตของชนกลุ่มน้อยพบว่าชาวชองเป็นชนพื้นเมืองจังหวัดจันทบุรีก่อนที่ชาวไทยจะเข้ามาตั้งถิ่นฐาน ทำให้ชาวชองเหล่านั้นดำเนินชีวิตตามแบบวิถีชีวิตของชาวไทยผู้มีความเจริญทางวัฒนธรรมมากกว่าจนกระทั่งเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของตนตามแบบคนไทย ผู้ศึกษาได้ตระหนักถึงความสำคัญเกี่ยวกับความเป็นมาของชาวชองที่มีความเกี่ยวข้องกับชาวไทยและประเทศไทย จึงได้ทำการค้นคว้ารวบรวมข้อมูลเบื้องต้นของชาวชอง และข้อมูลทั่วไปของจังหวัดจันทบุรีพร้อมทั้งศึกษาถึงประวัติความเป็นมาของจังหวัดจันทบุรีที่มีความเกี่ยวข้องกับชาวชอง

1. ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับจังหวัดจันทบุรี

จังหวัดจันทบุรีเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ริมฝั่งทะเลด้านตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศไทย อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 291 กิโลเมตร ตามระยะทางทางหลวงหมายเลข 3 (บางนา - ตราด) มีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับจังหวัดชลบุรี ฉะเชิงเทราและสระแก้ว
ทิศใต้	ติดต่อกับอ่าวไทย
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับจังหวัดตราดและประเทศกัมพูชา
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับจังหวัดชลบุรีและระยอง

จังหวัดจันทบุรีมีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 6,338 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 3,961,250 ไร่ แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 9 อำเภอ และ 1 กิ่งอำเภอ ดังนี้คือ อำเภอเมืองจันทบุรี อำเภอขลุง อำเภอท่าใหม่ อำเภอนายายอาม อำเภอแก่งหางแมว อำเภอโป่งน้ำร้อน อำเภอสอยดาว อำเภอแหลมสิงห์ อำเภอมะขาม และกิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ (กระทรวงมหาดไทย . 2524)

ตามประกาศกระทรวงมหาดไทยวันที่ 22 ธันวาคม พ.ศ. 2536 ได้ดำเนินการตั้งและกำหนดเขตตำบลภายในท้องที่กิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี โดยตั้งให้มีทั้งหมด 3

ตำบล ดังนี้ ตำบลจันทเขลม ตำบลตะเคียนทอง และตำบลคลองพลู (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 110 ตอนที่ 217. 2536 : 1-3)

ข้อมูลของสำนักทะเบียนกลาง กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ปี พ.ศ. 2539 ระบุว่า จังหวัดจันทบุรีมีประชากรรวมทั้งสิ้น 479,104 คน เป็นเพศชาย 240,801 คน เป็นเพศหญิง 238,303 คน ความหนาแน่นของประชากรประมาณ 70 คนต่อพื้นที่ 1 ตารางกิโลเมตร

จำนวนประชากรของในจังหวัดจันทบุรี มีประมาณ 8,442 คน สถิตินี้ปรากฏในเอกสารการวิจัยจังหวัดจันทบุรี โดยคาร์ล อี.เวเบอร์ และ คณะ (พ.ศ. 2515) ซึ่งสำรวจเพียงกิ่งอำเภอเขาชีชมภู อำเภอมะขาม หากรวมประชากรของในอำเภอโป่งน้ำร้อนด้วย อาจมีจำนวนราวหมื่นคน เพียงแค่นี้ในปัจจุบันชาวของได้กลายเป็นคนไทยไปมากแล้ว และคาดว่าชาวของที่มีเชื้อของแท้ๆ เหลืออยู่น้อยมาก ในปัจจุบันหากกล่าวถึงจำนวนชาวของในจังหวัดจันทบุรี มีมากในตำบล ตะเคียนทอง และตำบลคลองพลู กิ่งอำเภอเขาชีชมภู อำเภอมะขาม เมื่อจำนวนชาวของลดน้อยลง คุณบุญนาค สายสว่าง อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดจันทบุรี ได้ดำริให้ตำบลตะเคียนทองเป็นถิ่นที่อยู่ของชนเผ่าของโดยเฉพาะ เพื่อเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชาวของ

ต่อมาได้มีผู้สืบสานการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมของ ท่านผู้นั้นคือ นายเถิน พันผาย ผู้นำในการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมของชุมชนซึ่งสืบเชื้อสายจากเผ่าของ ชนพื้นเมืองจันทบุรี อีกทั้งยังเป็นผู้ร่วมจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมของ ณ โรงเรียนคลองพลูวิทยา การอนุรักษ์นี้มิจุดประสงค์เพื่อฟื้นฟูเผยแพร่วัฒนธรรมของชาวของให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางและเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่สำคัญของจังหวัดจันทบุรี

2. ประวัติความเป็นมาของชาวของที่เกี่ยวข้องกับเมืองจันทบุรี

จันทบุรีเป็นเมืองเก่าแก่เมืองหนึ่งของประเทศไทย แต่เริ่มสร้างเมื่อใดไม่สามารถหาหลักฐานที่แน่นอนได้ จนกระทั่งพบบันทึกที่เป็นลายลักษณ์อักษรโดย เมอซิเออร์ เอเตียนน์ เอโมนิแอร์ (Monsieur Etienne Aymonier) นักประวัติศาสตร์ชาวฝรั่งเศส ได้เขียนหนังสือเรื่อง “แคมโบจ” (Le Cambodge) ไว้เมื่อ พ.ศ. 2444 (ค.ศ. 1901) ได้กล่าวถึงเมืองจันทบุรีไว้ตอนหนึ่งว่า บาทหลวงชมิท (Schmitt) ได้พบศิลาจารึกอักษรสันสกฤตที่ตำบลเขาสระบาป ในศิลาจารึกมีข้อความว่า “เมื่อ 1,000 ปี ล่วงมาแล้ว มีเมืองหนึ่งชื่อว่าควนคราบุรี เป็นเมืองที่มีอาณาเขตกว้างขวางมาก ตั้งอยู่ที่เชิงเขาสระบาป”

พล ร.ค.แซน ปัจจุบันสานนท์ กล่าวว่า ชื่อต่าง ๆ เหล่านี้ถ่ายถอดมาจากภาษาฝรั่งเศส จึงเข้าใจว่าผู้แปลคงถ่ายถอดมาผิด โดยเฉพาะชื่อ “ควนคราบุรี” ตามหนังสืออักษรภูมิศาสตร์ไทย ของราชบัณฑิตยสถานกล่าวว่า ในขณะนั้นเรียกว่า “ควนคราบุรี” โดยไม่มีภาษาอังกฤษ หรือ ภาษา

ฝรั่งเศสกำกับไว้ นายมนตรี ศรีนุชราได้สันนิษฐานไว้ว่าคนแปลถอดมาจากอักษรอังกฤษ (Candraburi) ค้นฉบับอาจเขียนด้วยมือว่า “คานครานูรี” แต่อาจเกิดการผิดพลาดทางการพิมพ์ จึงกลายเป็น “ควนครานูรี”

ประวัติศาสตร์ไทยส่วนภูมิภาคได้บันทึกเกี่ยวกับชื่อเมืองจันทบุรีไว้ว่า นักประวัติศาสตร์สันนิษฐานว่า เมืองควนครานูรีน่าจะเป็นเมืองสำคัญในอาณาจักรจันทบูร เนื่องจากเชื่อว่าขอมสร้างขึ้นในสมัยที่ขอมเป็นใหญ่ โดยอาศัยหลักโบราณคดีวินิจฉัยเปรียบเทียบคูศิลาแลงที่ใช้ในการก่อสร้าง และวิธีการสร้างเทวสถานซึ่งมีส่วนคล้ายคลึงกับ โบราณวัตถุที่ปราสาทหินพิมาย เนื่องจากในขณะนั้นเมืองพิมายเป็นเมืองอุปราชาของขอม

นอกจากนี้ยังกล่าวว่าไทยกับเขมรได้รับกันเมื่อ พ.ศ. 1916 - พ.ศ. 1936 เพื่อแย่งกันครอบครองเมืองจันทบูร ซึ่งบางทีก็เรียกว่า เมืองจันทบุรี ตัวเมืองจันทบุรีเดิมตั้งอยู่หน้าเขาสระบาปฝั่งตะวันออกของแม่น้ำจันทบุรี ในบริเวณใกล้เคียงกับวัดทองทั่ว ปัจจุบันยังมีซากตัวเมือง กำแพงเมืองก่อด้วยศิลาแลงและเชิงเทินปรากฏอยู่บ้าง และสิ่งที่ขุดค้นพบคือศิลาจารึกรูปขุมประศู สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่สามารถยืนยันได้ว่าที่แห่งนั้นเคยเป็นเมืองขอมโบราณ แต่ชื่อเมืองเก่ายังไม่ทราบแน่ชัดว่าใช้ชื่อว่า จันทบูร หรือ จันทบุรี มีเพียงข้อสันนิษฐานของนายวิสิทธิ์ ประวัติกุร ในเรื่องของชื่อเมือง ดังนี้

1. คำที่ออกเสียง “จัน - ทะ - นู - รี” อาจเขียนเป็นตัวอักษรได้สองแบบคือ “จันทบุรี” หรือ “จันทบุรี” คำว่า “จันทบุรี” มีความหมายว่าเมืองแห่งพระจันทร์ หมายความว่าเมืองที่มีความร่มเย็นเป็นสุขเหมือนอยู่ภายใต้แสงจันทร์ หรือเมืองที่มีพระจันทร์งาม

หากเขียนว่า “จันทบุรี” มีความหมายว่าเมืองคนดู หรือเมืองคนกล้า แต่ผู้สันนิษฐานคาดว่าไม่มีความเป็นไปได้ เนื่องจากลักษณะนิสัยของคนพื้นเมืองจันทบุรีไม่มีความดุร้าย และอีกประการหนึ่งคือ การตั้งชื่อเมืองในสมัยโบราณนิยมนำคำที่มีความหมายเกี่ยวกับความสงบร่มเย็นมาตั้งชื่อมากกว่า เนื่องจากมีความหมายที่แสดงถึงความเป็นสิริมงคล

หากออกเสียงว่า “จัน - นู - รี” อาจเขียนเป็นตัวอักษรได้ว่า “จันทรบุรี” หรือ “จันทรบุรี” หรือ “จันบุรี” คำว่า “จันทรบุรี” มีความหมายเดียวกับคำว่า “จันทบุรี” ตามที่กล่าวถึงในข้างต้น

คำว่า “จันทรบุรี” หรือ “จันบุรี” มีความหมายว่าเมืองที่ไม่มีจันทร์หรือเมืองที่มีจันทร์จันทรมาก แต่ตามประวัติศาสตร์ไม่เคยกล่าวไว้ว่าเมืองจันทบุรีมีไม่มีจันทร์มากจนเป็นสินค้าสำคัญ จึงไม่น่านำมาตั้งเป็นชื่อเมือง

นอกจากนั้นในพระราชพงศาวดารทุกฉบับ เมื่อกล่าวถึงชื่อเมืองจันทบุรีจะพบบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรว่า “จันทบุรี” จึงทำให้นักประวัติศาสตร์และนักวิเคราะห์ยุคนี้ได้ว่า “จันทบุรี” มีความหมายว่าเมืองแห่งพระจันทร์ ซึ่งอาจหมายถึงความสงบร่มเย็น

2. คำที่ออกเสียง “จัน - ทะ - บุน” ถ้าเขียนว่า “จันทบูร” มีความหมายว่าเมืองแห่งพระจันทร์ เช่นเดียวกับคำว่า “จันทบุรี”

ถ้าเขียนว่า “จันทบูรณ” มีความหมายว่า พระจันทร์เต็มดวง หรืออาจแปลได้ว่า ปฏิสังขรณ์หรือซ่อมแซมพระจันทร์ หากดูตามรูปศัพท์แล้ว ถ้าออกเสียงว่า “จัน - ทะ - บุน” ควรจะเขียนว่า “จันทบูร” เนื่องจากมีความหมายสอดคล้องกับคำว่า “จันทบุรี”

3. นอกจากนั้นชื่อเมืองจันทบุรีปรากฏขึ้นครั้งแรกในพระราชพงศาวดาร สมัยที่สร้างกรุงเทพมหานครหรืออยุธยา เมื่อ พ.ศ. 1892 ซึ่งได้ระบุว่าเมืองประเทศราชที่ขึ้นกับกรุงศรีอยุธยา รวมทั้งสิ้น 16 เมือง และหนึ่งในจำนวนนั้นก็ชื่อเมืองจันทบุรีรวมอยู่ด้วย

เมืองจันทบุรีเดิมคงจะเป็นนครหลวงของอาณาจักรหนึ่ง ซึ่งมีกษัตริย์และผู้ปกครองนคร มีอาณาเขตติดกับฝั่งทะเลด้านตะวันออกของอ่าวไทย ทิศเหนือและทิศตะวันตกติดกับอาณาจักรพุนัน ด้านตะวันตกเฉียงเหนือติดต่อกับอาณาจักรทวารวดี แต่ไม่ได้ระบุอาณาเขตไว้อย่างแน่นอนว่ามีพื้นที่เท่าไร ชาวเมืองจันทบุรีโบราณในสมัยอิสระเป็นชาวของทั้งหมดตามที่อักษรานุกรมภูมิศาสตร์ของกรมศิลปากร ได้กล่าวไว้หรือไม่ไม่มีหลักฐานยืนยันแน่ชัด แต่คงมีชาวอง ลัวะหรือละว้า กับพวกขอมตั้งถิ่นฐานอยู่อย่างแน่นอน เนื่องจากพบจารึกที่แสดงถึงพระปรีชาสามารถของผู้ครองนคร โดยจารึกเป็นภาษาคฤนทร์ไว้

ตามบันทึกแหลมอินโดจีนสมัยโบราณของพระยาอนุমানราชชน รูปได้ว่า เมืองจันทบุรีตั้งมาแต่โบราณกาล ชาวเมืองอาจเป็นพวกลัวะหรือละว้า กล่อมหรือขอม ชาวอง และอาจมีคนไทย มาอาศัยรวมอยู่บ้าง เพราะจากการค้นคว้าของศาสตราจารย์แม็กซ์ มุลเลอร์ ได้กล่าวว่า มีคนไทยอพยพเข้ามาอยู่ในแหลมทอง (แหลมอินโดไชน่า) ตั้งแต่ พ.ศ. 623 และปกครองโดยชาวพื้นเมืองเดิม ต่อมาเมื่อมีวงศ์กษัตริย์เลือดผสมระหว่างชาติอริยะอินเดียนกับชาวพื้นเมืองปกครองอาณาจักรพุนัน ทำให้มีเชื้อสายกษัตริย์วงศ์นี้ครองเมืองจันทบุรีต่อเนื่องกันมา หรืออาจจะมีชาวเมืองอริยะอินเดียนถูกส่งมาตั้งตนเป็นกษัตริย์ครองแคว้นจันทบุรีโดยตรง ดังจะเห็นได้จากบริเวณเมืองเก่าของจันทบุรีที่มีวัฒนธรรมตามแบบพราหมณ์เหลืออยู่ เช่น ศิลาจารึกอักษรคฤนทร์ เป็นต้น

เมื่อประมาณ พ.ศ. 1400 ขอมกำลังรุ่งเรืองและมีอำนาจมาก จนกระทั่งได้แผ่ขยายอาณาเขตเข้าครอบครองเมืองจันทบุรี หลักฐานที่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบันก็คือสิ่งก่อสร้าง เช่น ซากเมืองเก่า ถนนโบราณ และเทวรูปต่างๆ เป็นต้น ขอมปกครองเมืองจันทบุรีอยู่ประมาณ 400 ปี จนกระทั่งขอมเริ่มเสื่อมอำนาจลงราว พ.ศ. 1700 - 1900 มีอาณาจักรใหม่ๆ ที่ตั้งตนเป็นอิสระไม่ขึ้นกับอำนาจขอมหลายอาณาจักรด้วยกัน และเข้าใจว่าในตอนนั้นจันทบุรีอาจจะแยกตัวเป็นแคว้นอิสระด้วยเช่นกัน ทำให้ชาวไทยทางอาณาจักรฝ่ายใต้ซึ่งมีราชธานีอยู่ที่เมืองสุพรรณภูมิหรือเมืองอู่ทอง ได้เข้ายึดเมืองจันทบุรี ด้วยเหตุนี้ทำให้ชาวองและขอมลดน้อยลง แต่ทำให้ชาวไทยมีอิทธิพลเพิ่ม

มากขึ้นจนสามารถยึดอำนาจและตั้งตัวเป็นผู้ครองนคร จากนั้นเป็นต้นมาเมืองจันทบุรีจึงรวมอยู่ในอาณาจักรไทยทางฝ่ายใต้ มีหลักฐานระบุว่าเมืองนี้เคยเป็นเมืองขึ้นของไทยมาแล้วตั้งแต่ในสมัยพระเจ้าอยู่ทอง กล่าวคือพระองค์ทรงประกาศว่ากรุงศรีอยุธยามีเมืองประเทศราชทั้งหมด 16 หัวเมือง และมีชื่อเมืองจันทบุรีปรากฏอยู่ด้วย

ส่วนตามคำบอกเล่าของชาวชอง กล่าวว่า ชาวชองแต่เดิมก็คือคนไทย ส่วนสาเหตุที่ต้องไปอาศัยอยู่ตามป่าตามเขา ใช้ชีวิตอย่างอิสระ ประกอบอาชีพอย่างสันโดษ เนื่องจากภัยของสงครามในสมัยอยุธยา มีผู้มารุกรานไทยมากมาย เช่น เขมร พม่า และญวน เป็นต้น การรุกรานแต่ละครั้งผู้รุกรานจะทารุณคนไทยซึ่งไม่มีอาวุธ หากต่อสู้หรือขัดขวางจะถูกฆ่าทันที ข้าวปลาอาหารถูกยึดแย่งไปใช้เป็นเสบียง ส่วนผู้คนถูกเกณฑ์ไปเป็นเชลย บ้านเรือนถูกเผาอควาย เมื่อกวาดต้อนผู้คนได้เป็นจำนวนมาก และเห็นว่าผู้คนเหล่านั้นไม่สามารถทำประโยชน์ให้ได้ ทั้งยังต้องเสียเสบียงและยังคอยถ่วงเวลาในการเดินทางจึงฆ่าเชลยเหล่านั้นครั้งละมากๆ

ต่อมาเมื่ออยุธยามีความเจริญรุ่งเรืองมาก มีกำลังเข้มแข็ง พวพม่า เขมร หรือแม้แต่ญวนเห็นว่าต่อไปจะเป็นอันตรายต่อพวกตนจึงคิดแผนการตัดกำลัง โดยการส่งทหารมาลอบฆ่าคนไทยที่อยู่ตามชายแดน หรือถ้าพบคนที่พูดภาษาไทยก็ฆ่าทันที ทำให้ผู้คนเกิดความกลัว และเริ่มหนีเข้าไปใช้ชีวิตในป่า เมื่อมีผู้คนจำนวนมากก็มีการรวมเป็นหมู่คณะ แต่เมื่อทหารมาพบก็ถูกฆ่าอีก จึงมีการกำหนดภาษาใหม่ นั่นก็คือภาษาชองในปัจจุบันนั่นเอง การกำหนดภาษานี้ได้ใช้ภาษาเขมรบ้าง ภาษาไทยบ้าง หรือภาษาญวนบ้าง มาเปลี่ยนแปลงใหม่ให้มีเสียงที่ยากแก่การเข้าใจ หรือบางทีก็กำหนดเอาเองโดยไม่ได้ลอกเลียนจากภาษาใด เมื่อกำหนดภาษาขึ้นใช้แล้วทำให้พวกทหารที่มาพบก็ไม่ฆ่า เพราะไม่ใช่คนไทย เนื่องจากไม่พูดภาษาไทย ทำให้ไม่ต้องหวาดกลัวภัยอันตราย (กรรณิการ์ เกณิกานนท์และคณะ . 2530 : 41)

นอกจากนั้นยังมีตำนานเรื่องเมืองกาไว และพระนางกาไว โดยตำนานที่ยกมานี้เป็นฉบับของพระครูธรรมสรคุณ เจ้าอาวาสวัดกะทิง เจ้าคณะอำเภอมะขาม จันทบุรี ซึ่งเป็นเรื่องที่เล่าขานสืบต่อกันมาว่าพระนางกาไวเป็นชาวชอง ทำให้ชาวชองมีความภูมิใจในบรรพบุรุษของตนเป็นอย่างยิ่ง ตำนานเรื่องนี้มีผู้เล่าสืบต่อกันมาว่า

ณ เมืองเพ็ญศ เชิงภูเขาสระบาป ผู้เป็นเจ้าของแผ่นดินคือชนชาติชอง มีภาษาพูดเป็นของตัวเอง ประกอบอาชีพโดยการปลูกกระวานบนภูเขาสอยดาว โดยมีพื้นที่หลายหมื่นไร่ ผลผลิตล่อปีมีจำนวนหลายตัน นอกจากนั้นยังหาของป่าและสมุนไพรอีกมากมาย เช่น กระเว้หอม น้ำมันยาง หวายเครือของระอาพญาท้าวเอว เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นสินค้าออกที่ขึ้นชื่อ นอกจากนี้ในด้านพื้นที่ก็เอื้ออำนวยในการติดต่อค้าขายกับชาติอื่นๆ

มีกษัตริย์ผู้ครองนครพระองค์หนึ่งทรงพระนามว่า พระเจ้าพรหมทัต มีพระโอรสกับ พระอัครมเหสีสองพระองค์ พระเชษฐาทรงพระนามว่า พระเจ้าไกรวงษ์ และพระอนุชาทรงพระนามว่าพระเจ้าพงษ์สุริยมาศ ต่อมาพระมเหสีสิ้นพระชนม์ พระองค์จึงได้ทรงอภิเษกพระมเหสีองค์ใหม่ ทรงพระนามว่า พระนางกาไว ซึ่งทรงพระสิริโฉมเป็นที่โปรดปรานของพระเจ้าพรหมทัตยิ่งนัก และมีโอรสด้วยกันอีกหนึ่งพระองค์

พระนางกาไวมีพระประสงค์จะให้โอรสของนางได้ครองราชสมบัติในนคร จึงได้ทูลขอให้พระเจ้าพรหมทัตส่งพระโอรสทั้งสองพระองค์ของพระเมเหสีเดิมออกไปสร้างเมืองอยู่ในท้องถิ่นการทางเหนือแดนต่อแดน (เขตอำเภอโป่งน้ำร้อนในปัจจุบัน) พระเจ้าพรหมทัตก็ทรงตามใจ ต่อมาเมื่อพระเจ้าพรหมทัตสวรรคต พระนางกาไวจึงสถาปนาพระราชบุตรของพระนางขึ้นเป็นกษัตริย์ครองนครต่อไป และพระนางเป็นผู้สำเร็จราชการเนื่องจากพระราชบุตรยังเยาว์อยู่ ดังนั้นจึงเรียกเมืองนี้กันติดปากว่า “เมืองกาไว”

ต่อมาพระเจ้าไกรวงษ์และพระเจ้าพงษ์สุริยมาศรู้ข่าวเรื่องที่พระบิดาสวรรคต และพระนางกาไวครองเมือง จึงจะยกกองทัพลงมาชิงเมืองคืน ด้านพระนางกาไวทราบข่าวว่าจะมีข้าศึกมาตีเมืองก็เกิดความกังวลพระทัย พระองค์เสด็จออกทอดพระเนตรการฝึกซ้อมของทหาร โดยปกติชาวเมืองเป็นคนรักสงบไม่ชอบการสู้รบ แต่เมื่อมีข้าศึกมารุกรานแผ่นดินพวกเขาจึงถูกข่มขู่และปกป้องแผ่นดินของตน ทำให้กองทัพมีกำลังแข็งแกร่ง ข้าศึกไม่สามารถพิชิตได้ พระเจ้าไกรวงษ์และพระเจ้าพงษ์สุริยมาศจึงไปขอกำลังหนุนจากกษัตริย์ขอม ซึ่งประทับอยู่ ณ นครธมมาช่วยแก้แค้น โดยสัญญาว่าเมื่อได้เมืองคืนแล้วจะแบ่งเมืองให้ซึ่งกษัตริย์ขอมก็ได้ส่งกองทัพมาช่วย กองทัพคราวนี้ได้ยกมาตั้งพลับพลาพักพลอยู่นอกเมือง ตำบลที่พักพลนี้เรียกว่า “ตำบลพลับพลา” ซึ่งเรียกติดปากมาถึงทุกวันนี้

เมื่อส่งคนไปเจรจาไม่ได้ผล กองทัพของพระเจ้าไกรวงษ์และขอมก็เข้าตีเมืองเพนียด พระนางกาไวเห็นจะสู้ไม่ได้ ประกอบกับไม่ยอมให้ผู้คนต้องมาล้มตาย พระนางจึงตัดสินใจอย่างแน่วแน่ที่จะสละเมืองนี้ให้แก่ประชาชน เพื่อให้ลูกหลานของของท่านมีชีวิตอยู่ได้เมื่อสงครามสงบลง พระนางจึงสั่งให้เปิดประตูเมือง แล้วสั่งให้ทหารนำแก้วแหวนเงินทองของพระองค์ออกหว่านเพื่อล่อให้ทหารข้าศึกมัวพะวงเก็บทอง สถานที่ซึ่งพระนางกาไวหว่านทองไว้เรียกว่า “ทองทั่ว” (ในปัจจุบันนี้ยังมีวัดทองทั่วตั้งอยู่)

จากนั้นพระนางได้สั่งให้นางกำนัลให้นำเอาสมบัติที่เหลือของพระนางไปทิ้งไว้ในห้องส้วมให้หมด ปิดสมบัติให้มิดชิด พระนางจะเข้าบรรทมห้ามใครรบกกวนเค็ดขาด และรับสั่งกับนางกำนัลทั้งหลายว่า “บัดนี้สงครามยุติแล้วขอให้ทุกคนยอมแพ้ต่อข้าศึกเถิด ข้าจะเฝ้าเมืองเพนียดด้วยตัวของข้าเอง ขอให้ทุกคนเป็นไทแก่ตัว ณ บัดนี้” จากนั้นพระนางกาไวก็เสด็จเข้าห้องบรรทมและตั้งจิต

อธิษฐานว่าจะขอปิดเมืองเพนียดไว้จนกว่าสักคี่ศรีเกียรติยศของพระนางจะถูกเปิดเผยและเป็นที่ยอมรับของทุกคน ผู้ใดที่คิดดีต่อพระนางก็ขอให้ผู้นั้นประสบความสำเร็จและมีความสุข ผู้ใดที่คิดร้ายก็ขอให้มัวอันเป็นไป แล้วพระนางก็คืนยาพิษมหาไว และหมดลมหายใจไปในที่สุด

3. รูปร่างลักษณะของชาวชอง

ความแตกต่างกันระหว่างเชื้อชาติ สภาพแวดล้อม และลักษณะพันธุกรรม ทำให้คนมีรูปร่างไม่เหมือนกัน บางพวกอาจมีรูปร่างสูงใหญ่ ขนาดสูงกว่า 6 ฟุต ในขณะที่เดียวกันก็มีบางพวกที่มีรูปร่างเล็ก ขนาดสูง 3-4 ฟุต แต่ส่วนใหญ่แล้วถ้าอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ใกล้เคียงกันหรือคล้ายคลึงกัน รูปร่างลักษณะก็จะมีขนาดไม่แตกต่างกันมากนัก

ลักษณะทั่วไปของชาวชองเป็นคนที่มีความค่อนข้างเล็ก คือเล็กกว่าคนไทยเล็กน้อย แต่ก็ไม่ได้แตกต่างกันมากนักอาจจะเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมที่ไม่แตกต่างกันนั่นเอง นอกจากมีขนาดรูปร่างค่อนข้างเล็กแล้วยังมีสีผิวแตกต่างกับคนไทย ชาวชองมีผิวดำกว่าคนไทยสีผิวมีลักษณะดำแดงไม่ดำสนิท หรือดำอย่างนี้เหมือนกับชาวเขมร ลักษณะเส้นผมหยิกขดคดคดหนึ่งศีรษะ ศีรษะด้านบนตัดไบหน้ารูปสี่เหลี่ยม หน้าผากกว้างเล็ก กางเหลี่ยม จากรรไกรกว้าง จมูกแบนใหญ่ไม่โด่ง ปากหนา ตาโปนใหญ่ คิ้วตก

ลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากคนไทยของชาวชองที่สังเกตได้คือ ลักษณะกล้ามเนื้อของผู้ชาย ตามธรรมชาติทำงานมากหรือออกกำลังกายมาก ลักษณะของกล้ามเนื้อจะปรากฏเห็นได้ชัดเจนกว่าคนที่ไม่ได้ออกกำลังกาย แต่โดยธรรมชาติของชาวชองแล้วจะมีลักษณะกล้ามเนื้อที่แตกต่างจากคนไทย คือกล้ามเนื้อทางด้านหลังระหว่างใต้สะบักถึงเอว จะมีกล้ามเนื้อที่นูน แผลกว้าง เต็มทั้งแผ่นหลัง และยื่นออกมามากกว่าปกติ และลักษณะที่แตกต่างกันอีกประการหนึ่งคือช่วงก้นของคนชองจะสั้นกว่าคนไทย และงอนยื่นออกมาเล็กน้อย

4. ลักษณะนิสัยของชาวชอง

ลักษณะนิสัยโดยทั่วไปของชาวชองเป็นคนใจเย็น มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่โอบอ้อมอารีต่อผู้อื่น มีความจริงใจ ซื่อสัตย์ รักสงบ ชอบสันโดษ แต่ขณะเดียวกันก็จะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน กล่าวคือถ้ามีการประกอบพิธีกรรมใดๆ เกิดขึ้นก็ตามชาวชองจะคอยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ชาวชองชอบอยู่ป่ามากกว่าอยู่เมือง ปลูกผลหมากรากไม้เอาไว้เพื่อยังชีพ ส่วนเรื่องที่ดินถ้ามีที่ดินดีๆ ก็จะจับจองไว้ ถ้าใครให้ราคาสูงก็ขาย แล้วถอยร่นเข้าป่าไปเรื่อยๆ ชาวชองถนัดหาของป่ามาขาย ลักษณะนิสัยที่แปลกของชาวชองก็คือไม่นิยมล้างกระเพาะ หม้อข้าว หม้อแกง หุงหากินเสร็จแล้วก็ไม่ล้าง

ปล่อยไว้จนหนอนขึ้น ถามว่ากินเสร็จแล้ว ทำไมไม่ล้างเก็บให้เรียบร้อย ชาวของบอก “ถ้าล้างก็เสีย รสหมดนะซี” ทำให้คนทั่วไปที่พบเห็นมองว่าชาวของเป็นคนที่มีลักษณะนิสัยเกียจคร้าน

5. ลักษณะการแต่งกายของชาวของ

การแต่งกายของชาวของนั้นมีความคล้ายคลึงกับชาวชนบทในประเทศไทยค่อนข้างมาก เนื่องจากชาวของมีวิถีชีวิตที่สุขสงบ มีสิ่งใดก็จะนำมาแลกเปลี่ยนกัน ดังนั้นแล้วแหวนเงินทองรวมทั้งเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายจึงมีไม่มากนัก เพราะชาวของถือว่าสิ่งเหล่านี้ไม่ได้เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นต่อพวกเขามากนัก

สำหรับเครื่องแต่งกายนั้นถ้าเป็นหญิงที่มีอายุแล้วจะนุ่งผ้าโจงกระเบน และใส่เสื้อพอดิตัวไม่มีแขน คอกกลม มีกระดุมด้านหน้า หรือไม่ก็ใส่เสื้อคอกระเช้า ส่วนชายที่มีอายุมักจะนุ่งกางเกงเงินขายาว มีผ้าขาวม้าคาดเอวหรือพาดบ่า แต่มักไม่ใส่เสื้อ แต่ถ้าเป็นชายหนุ่มหรือชายวัยกลางคนนิยมนุ่งกางเกงเงินขาสั้นสามส่วน หรือกางเกงธรรมดาทั่วไป และใส่เสื้อแขนยาวสีค้ำ มีผ้าขาวม้าคาดเอวหรือโพกศีรษะ ส่วนหญิงสาวหรือหญิงวัยกลางคนนิยมนุ่งผ้าถุงใส่เสื้อธรรมดาและทาปากแดง อาจเป็นเพราะว่าชาวของชอบสีแดงเป็นพิเศษนั่นเอง และสิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือหญิงสาวชาวของจะนิยมใส่ลูกปัดสีและกำไล

เครื่องประดับของหญิงสาวชาวของคือแหวนที่ทำด้วยสตาจค์แดง หรือตะกั่วสีขาว ส่วนคัมพูใช้ดอกไม้สีต่างๆ หรือกระดุมประดับ แต่ภายหลังนิยมใช้สตาจค์แดงทำ เนื่องจากมีความแข็งแรงและสีสันมีความเป็นเงามากกว่า นอกจากนี้ยังใช้ลูกปัดจากลูกข้าวเดือยแล้วนำมาร้อยเพื่อสวมใส่ส่วนกำไลข้อเท้าและกำไลข้อมือจะใช้เงินขวงทำ

เครื่องประดับของชายหนุ่มชาวของคือแหวนที่ทำจากสตาจค์แดง หรือตะกั่วสีขาว ส่วนสร้อยคอจะทำด้วยลูกมะตีหรือนำลูกข้าวเดือยมาร้อยคายเป็นพวงแล้วสวมคอ ส่วนเครื่องประดับที่เป็นเครื่องรางของขลังคือตะกรุดที่ทำด้วยตะกั่วเอาไว้คาดเอว และยังมีค้ายมงคลไว้มัดข้อมืออีกด้วย

สมัยโบราณชาวของนิยมใช้ผ้าที่ทอขึ้นเองและตัดเย็บเสื้อผ้าใส่เอง เส้นใยที่นำมาใช้เป็นเส้นใยสับปะรด โดยใช้ใบสับปะรดมาทอให้ແหลกแล้วดึงใยที่เป็นเส้นๆ ออกมาล้างน้ำแล้วผึ่งแดดให้แห้งจึงนำมาทอผ้า ต่อมาเปลี่ยนจากเส้นใยสับปะรดมาเป็นเส้นด้ายที่ชาวของซื้อจากตลาดเมื่อเวลานานของป่าเข้ามาขายในเมือง สีของเสื้อผ้าทำจากเปลือกไม้ ซึ่งสีที่ชาวของนิยมคือ สีค้ำ สีแดง และสีขาว ในเรื่องสีของเสื้อผ้านั้นก็จะมีความหมายบ่งบอกถึงลักษณะของผู้สวมใส่ด้วย เช่น

สีค้ำ การแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีค้ำแสดงให้เห็นว่าชาวของเป็นผู้ที่อยู่ตามป่าตามเขามากกว่าอยู่ในเมือง เป็นคนที่มีความทุกข์เพราะถูกเพื่อนมนุษย์บุกรุกอยู่บ่อยๆ หรือในช่วงปี พ.ศ. 2500

เป็นคัมภีร์ของหนุ่มสาวนิยมแต่งตัวสีดำเนื่องจากเป็นสีที่เลอะยาก เมื่อจะทำงานอะไรก็สามารถทำได้สะดวก

สีแดง ชาวของนิยมใช้ผ้าสีแดงไว้โพกศีรษะ เช่น ผ้าขาวม้าสีแดงใช้โพกศีรษะเพื่อความสวยงาม อีกทั้งยังนิยมนำมาคาดเอว นอกจากนี้ยังใช้ผ้าสีแดงไว้กราบไหว้เมื่อยามเกิดทุกข์ภัย

สีขาว ชาวของจะแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีขาวในการไปทำบุญกุศลเพื่อให้จิตใจสะอาดเหมือนกับสีของผ้า

ส่วนลักษณะการไว้ผมของชาวของนั้นเนื่องจากผมของชาวของมีลักษณะหยิกขด ดังนั้นชาวของจึงไม่นิยมไว้ผมยาวทั้งหญิงและชาย ผู้หญิงจะทำผมทรงดอกกระพุ่มหรือผมสั้นๆ ผู้ชายก็จะตัดผมเกรียน เครื่องมือที่ใช้ในการตัดผมมีลักษณะเหมือน "คีม" แต่ปลายคม

6. การประกอบอาชีพของชาวของ

อาชีพหลักของชาวของในสมัยโบราณคือการล่องแพ การหาของป่ามาขายในเมือง ชาวของจะตัดไม้ต่างๆ จากป่ามาทำประโยชน์ เช่น ไม้กรันเกรา นำไปทำค้ำฟริกไทย ไม้มะค่า ไม้ยาง ไม้เนื้อแข็งต่างๆ ส่งโรงเลื่อย พ่อค้าก็จะนำไม้เหล่านั้นมาแปรรูปเป็นไม้กระดานและอื่นๆ เพื่อการก่อสร้างอาคาร ส่วนไม้หลักไม้รา ชาวประมงจะรับซื้อไปทำไม้ตะคักปลา

การซักลากไม้ซุงมาลงแม่น้ำ (แม่น้ำจันทบุรี) ใช้ควายซักลาก จะใช้ควายประมาณ 20 ตัว คอthonซุงใหญ่ๆ 1 ต้น แล้วใช้หว่ายถักเป็นเชือกพรวนอย่างดี มัดรวมเป็นแพแล้วล่องมาตามแม่น้ำจันทบุรี ใช้เวลาประมาณ 3 - 4 วัน จะถึงท่าหน้าเมืองเก่าหรือบริเวณหน้าวัดจันทารามในปัจจุบัน การล่องแพของชาวของก็เพื่อนำของป่าที่หาได้และสะสมไว้ไปขายด้วย เช่น ไม้หอม ประเภทไม้จันทน์ ไม้กฤษณา เครื่องเทศ สมุนไพรต่างๆ เช่น กานพลู เร่ว พลูตี สมอไทย เครื่องยาต่างๆ น้ำมันยาง หวายชนิดต่างๆ เขาสัตว์ หนังสัตว์ ซึ่งปีหนึ่งชาวของจะนำของไปขายเพียงครั้งเดียวคือในช่วงเดือนสิบ เดือนสิบเอ็ด หรือเดือนสิบสอง หากเป็นหน้าแล้งจะนิยมเข้าเมืองในช่วงเดือนสาม ส่วนเดือนสี่ไม่นิยมเดินทางเข้าเมืองเนื่องจากการเดินทางลำบากเพราะต้องใช้เกวียนเป็นพาหนะเดินทางและต้องใช้ระยะเวลาหลายวันกว่าจะถึงตัวเมือง ส่วนสิ่งของที่ชาวของจะซื้อกลับบ้านก็คือ เกลือหอม กระเทียม น้ำอ้อย ค้าย ยาสูบ การเดินทางเข้าเมืองเพื่อทำการซื้อขายเหล่านี้ผู้ขายจะเป็นผู้ทำหน้าที่ ส่วนผู้หญิงจะอยู่บ้าน

อีกอาชีพหนึ่งของชาวของคือการปลูกข้าว การปลูกข้าวของชาวของนั้นเป็นการปลูกเพื่อให้พอกินเท่านั้น จะไม่ทำเพื่อการค้าขาย ดังนั้นจึงทำนาไม่มากและไม่พิถีพิถัน การทำนาจะมี 2 ประเภท ประเภทแรกคือนาข้าว การทำนาข้าวจะเป็นการทำนาในพื้นที่ราบลุ่มเหมือนนาข้าวทั่วไป ประเภทที่สองคือนาไร่ การทำนาไร่เป็นการทำนาในป่าหรือชายป่าที่พอมีนํ้าเลี้ยงต้นข้าว กล่าว

คือชาวทองจะขุดหลุมแล้วหยอดเมล็ดข้าวลงไป เมื่อต้นข้าวเติบโตขึ้นก็ถอนเพียงวัชพืชออกเท่านั้น ไม่ต้องดูแลมาก ถึงเวลาข้าวสุกก็เก็บเกี่ยวได้ ด้านเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำมาหากินของชาวทอง เช่น ขวานปูลู เบ็ด ลุ่ม แห หน้าไม้ ฯลฯ

ขวานปูลู ขวานปูลูเป็นเครื่องมือสารพัดประโยชน์ ใช้โค่นต้นไม้ ตัดหวาย เหล่าไม้ จักดอก ผ่าฟัน ชำแหละเนื้อสัตว์ และใช้เป็นอาวุธประจำตัวหรือใช้แทนเครื่องมือในการขุดหลุมเมื่อเข้าป่า นอกจากนี้ขวานปูลูจะใช้ในพิธีกรรมในประเพณีการแต่งงานด้วย

เครื่องมือในการทำมาหากินอื่นๆ เช่น เบ็ด ลุ่ม ลอบ ข้อง แห ใช้ในการหาปลาและที่ใช้ล่าสัตว์คือ หน้าไม้ บ่วง แร้ว ทูบ (ทูบเป็นเครื่องมือที่นำไม้มาขัดกัน มีเหยื่อที่ปลายไม้เมื่อสัตว์คาบเหยื่อ ไม้ที่ขัดกันก็จะติดถูกสัตว์นั้น) และอีตัก (อีตักเป็นบ่วงลอบและไม้ท่อนยาวที่พาดเพื่อกระดกสัตว์ให้ติดบ่วงที่ผูกไว้) นอกจากนี้ก็จะเป็นเครื่องมือใช้ไม้สอยภายในบ้าน เช่น มีด กระดัง กระโทง โสเภระก ไม้คาน และสุมก เป็นต้น

7. ลักษณะสภาพสังคมของชาวทอง

ลักษณะสังคมของชาวทองนั้นมีความเป็นอยู่เหมือนดังเช่นสังคมชนบทของคนไทยปัจจุบันนั่นเอง กล่าวคือชีวิตจะมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงอยู่กับธรรมชาติ ป่าเขาถ้ำเนาไพร ทุ่งนา แม่น้ำลำคลอง บริเวณรอบๆ บ้านของชาวทองจะมีแต่แหล่งธรรมชาติดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้น

7.1 การเลือกถิ่นที่อยู่อาศัยของชาวทอง ชาวทองจะเลือกถิ่นฐานเพื่อสร้างหมู่บ้านอาศัย คือ บริเวณป่าเขา ซึ่งเป็นที่ราบระหว่างหุบเขาและเป็นป่าดิบซึ่งมีความสมบูรณ์เพียงพอที่จะใช้เป็นแหล่งอาหารและแหล่งทำมาหากิน ในภาคตะวันออกเฉียงของประเทศไทยตั้งแต่จังหวัดระยอง จันทบุรี และตราด มีสภาพเป็นเทือกเขาคือเทือกเขาสระบาป เทือกเขาคิชฌกูฏ เทือกเขาสอยดาว และกลุ่มเขาเล็กๆ อีกมากมายต่อเนื่องกันเป็นหย่อมๆ ทำให้เกิดที่ราบระหว่างเทือกเขาและเป็นป่าดิบติดต่อกัน ประกอบด้วยสภาพภูมิอากาศเป็นแบบมรสุมที่มีฝนตกชุกเกือบตลอดทั้งปี จึงทำให้ที่ราบและป่ามีความอุดมสมบูรณ์ มีสภาพเหมาะต่อการตั้งถิ่นฐาน ดังนั้นชาวทองจึงอาศัยอยู่ในบริเวณแถบนี้มากที่สุด การจัดตั้งหมู่บ้านของชาวทองจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่มประมาณ 20 -30 ครอบครัว การสร้างบ้านจะอยู่ในละแวกเดียวกัน และหากมีการก่อสร้างบ้านเรือนชาวทองก็จะมาช่วยเหลือกัน

7.2 ลักษณะสถาปัตยกรรมของบ้านชาวทอง บ้านของชาวทองจะเป็นเรือนยกพื้นสูงกว่าพื้นดินประมาณ 1.5 - 2.00 เมตร จะใช้บันได 3 ชั้น หรือ 5 ชั้น ตัวบ้านจะสร้างเป็น 3 ระดับ ส่วนหน้าเรียกว่า "ชานบ้าน" ใช้เป็นบริเวณที่พักและวางสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ส่วนที่สองเป็นกลางบ้าน ใช้เป็นที่นั่งพักผ่อน ทำกิจกรรมหรือพิธีกรรมต่างๆ ส่วนที่สามเป็นส่วนในของบ้านซึ่งจะกันเป็นห้องนอนหนึ่งห้อง ไม้ไผ่จะเป็นไม้ที่เหมาะสมแก่การปลูกสร้างบ้านมากที่สุด คือพื้นบ้านและฝา

บ้านใช้ไม้ไผ่สับแตกนี้เรียกว่า “ฟาก” เป็นอุปกรณ์ นอกจากนี้บ้านของชาวช่องจะมีลักษณะเป็น เรือนเครื่องผูกเพราะทุกส่วนของบ้านที่ต่อกันจะใช้วิธีผูกมัดด้วยหวายหรือเชือกที่ได้จากการทาบ เปลือกของต้นไม้ ที่มีความเหนียวและยาวมากพอ เช่น เปลือกต้นขงโค เป็นต้น เสาบ้านใช้ไม้เนื้อ แข็งที่มีขนาดย่อม หาส่วนที่เป็นง่ามไม้หรือถ้าไม่มีก็ใช้ขวานปูลูผ่าเพื่อใช้ไม้พาดทำเป็นรอก ส่วน ประกอบบ้านส่วนบน เช่น โครงหลังคาจะใช้ไม้ไผ่ทั้งสิ้น ส่วนหลังคาจะใช้ใบระกำ ใบจาก หรือ หวายมาเย็บติดกันเป็นแผง โดยใช้ไม้กักมัดติดกัน

7.3 การอพยพย้ายถิ่นที่อยู่ของชาวช่อง หากเป็นการโยกย้ายหมดทั้งหมู่บ้านอย่างใน กรณีที่เกิดโรคภัยระบาดหรือบ้านที่อยู่อาศัยผู้พังไม่สามารถอยู่อาศัยได้ นอกจากนี้การโยกย้ายที่อยู่ อาศัยจะเกิดขึ้นในกรณีที่ฝ่ายชายย้ายตามภรรยาที่อยู่ในหมู่บ้านของภรรยา หรือต้องการหาบริเวณที่ ทำกินใหม่ เนื่องจากพ่อแม่ยกทรัพย์สินสมบัติให้กับพี่น้องคนอื่นๆ ตนเองจึงต้องหาที่ทำกินใหม่

8. ระบบครอบครัวของชาวช่อง

ระบบครอบครัวเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์และการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบภายใน ครอบครัวการอบรมเลี้ยงดูบุตร รวมไปถึงระบบเครือญาติและระบบการปกครองในครอบครัว

ชายหญิงชาวช่องจะแต่งงานเมื่อฝ่ายชายมีอายุตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป เพราะถือว่าอายุ 20 ปี มีความเป็นผู้ใหญ่โดยสมบูรณ์แล้ว ซึ่งจะต้องพิจารณาจากการที่มีความชำนาญและมีความรู้เรื่องป่า ไร่ จักการทำการหาเงินเลี้ยงครอบครัวได้ มีความรับผิดชอบ ส่วนฝ่ายหญิงจะต้องมีอายุ 18 ปีขึ้นไป เพราะถือว่าได้ฝึกหัดทำหน้าที่แม่บ้านมาตั้งแต่เด็ก ส่วนฝ่ายใดจะมีอายุมากกว่ากันนั้นไม่เป็นปัญหา แต่อย่างใด แต่มีความนิยมว่าฝ่ายชายควรจะมียู่มากกว่า

เมื่อแต่งงานแล้วฝ่ายชายจะไปอยู่กับครอบครัวของฝ่ายหญิงเป็นเวลา 2-3 ปี เพื่อช่วยพ่อแม่ ของฝ่ายหญิงทำการหาเงินก่อนที่จะแยกตัวออกมาตั้งครอบครัวใหม่ และเมื่อแยกครอบครัวออกมา แล้ว พ่อแม่ของฝ่ายชายจะให้ควายมาเป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพทุ่งหนึ่ง การสร้างบ้านใหม่ ของครอบครัวใหม่จะต้องตั้งอยู่ในละแวกหมู่บ้านเดิมของฝ่ายหญิง

การแบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบของครอบครัว ฝ่ายชายจะเป็นผู้ออกไปทำการหาเงินนอกบ้าน เช่น เข้าป่าล่าสัตว์ หาของป่า สมุนไพรหรือเอาแรงกับเพื่อนบ้านด้วยกัน เช่น การทำนา เกี่ยวข้าว นวด ข้าว ล่องแพ ตลอดจนจัดซื้อสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็นภายในบ้าน ส่วนแม่บ้านจะมีหน้าที่ทำงานใน บ้าน เช่น หุงหาอาหาร ตักน้ำ ดำข้าว เก็บผัก ผ่าฟัน เลี้ยงลูก ทอผ้า เก็บเงินทองของมีค่า จัด ระเบียบครอบครัวและมีอำนาจในการตัดสินใจแก้ปัญหาครอบครัว

เมื่อแยกบ้านมาตั้งเป็นครอบครัวใหม่ ครอบครัวนั้นจะมีลักษณะเป็นครอบครัวขนาดเล็กและเป็นครอบครัวที่มีอิสระจากการปกครองของพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ถึงแม้ว่าจะอยู่ในหมู่บ้านเดียวกันก็ตาม

การอบรมเลี้ยงดูลูกของชาวชอง หน้าที่การอบรมเลี้ยงดูลูกให้เข้าใจถึงลักษณะหน้าที่ความรับผิดชอบต่อครอบครัวเป็นหน้าที่ของผู้เป็นแม่ เช่น แม่จะสอนให้ลูกสาวรู้จักหน้าที่ความรับผิดชอบงานบ้านงานครัว ตักน้ำ ผ่าพื้นหรือช่วยแม่เลี้ยงน่อง ส่วนลูกชายจะฝึกให้รับผิดชอบงานนอกบ้าน เช่น การดูแลสัตว์เลี้ยง ช่วยพ่อแม่ทำนา และเมื่อลูกโตขึ้นจะให้เรียนรู้เรื่องการเข้าป่ากับพ่อแม่ พ่อแม่จะยินยอมให้ลูกเข้าป่าได้ต่อเมื่อลูกมีความอดทนและเข้าใจกฎเกณฑ์ของการเข้าป่า เช่น ห้ามบ่นว่าหิวน้ำ หิวข้าว ห้ามอุทานคำหยาบคาย หรือถ้าพบเห็นสัตว์ชนิดใดห้ามอุทานหรือเอ่ยคำเรียกชื่อสัตว์ชนิดนั้นๆ เด็กชายจะได้รับอนุญาตให้ติดตามเข้าป่าเพื่อเรียนรู้เมื่ออายุประมาณ 10 ปี ขึ้นไป จนกระทั่งมีความชำนาญและความอดทนเพียงพอพ่อแม่จึงจะยอมให้ออกล่าสัตว์เองได้ ซึ่งอายุโดยเฉลี่ยจะประมาณ 15 ปี ขึ้นไป

ครอบครัวชาวชองเป็นลักษณะครอบครัวเล็กและมีอิสระในการดำเนินชีวิตครอบครัวของตนเอง ญาติผู้ใหญ่เข้ามามีบทบาทน้อยมาก ส่วนใหญ่เป็นแค่เพียงการไปเยี่ยมเยียน แบ่งปันสิ่งของและอาหารซึ่งกันและกัน คอยดูแลช่วยเหลือยามเจ็บไข้ได้ป่วยบ้าง หรือเป็นที่ปรึกษาปัญหาต่างๆ แต่ทุกคนยังมีความสัมพันธ์ในระบบญาติพี่น้องอย่างเหนียวแน่น เพราะทุกครัวเรือนในหมู่บ้านส่วนใหญ่ก็จะเป็นที่นั่งกันทั้งสิ้น

เมื่อลูกแต่งงานแยกครอบครัวออกไปหมดแล้ว พ่อแม่จะอยู่กันตามประสานแก่เต่า ลักษณะเหมือนเมื่อครั้งแรกที่ตั้งครอบครัวใหม่ ลูกสาวคนโตจะเป็นผู้สืบทอดมรดกโดยจะปลูกบ้านอยู่ใกล้ๆ กับพ่อแม่ เพื่อคอยดูแลช่วยเหลือพ่อแม่

9. ภาษาของ

ภาษานับเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับสังคมทุกระดับชั้น ทั้งนี้เพราะในชีวิตประจำวันต้องอาศัยภาษาเป็นสื่อสำหรับการติดต่อทำความเข้าใจกัน ภาษาอยู่ในรูปของตัวอักษร สัญลักษณ์ สัญญาณ ตลอดจนการพูดจากันก็จัดว่าเป็นภาษา ภาษาแต่ละภาษาใช้สื่อความหมายเฉพาะในหมู่สมาชิกที่ใช้ภาษาเดียวกันเท่านั้น สมาชิกในที่นี้อาจหมายถึงคนในหมู่บ้านเดียวกัน เผ่าเดียวกัน หรือในประเทศเดียวกัน ภาษายังคงเป็นเอกลักษณ์ที่แสดงถึงความเป็นตัวของตัวเอง นอกจากนี้ยังแสดงถึงความเป็นเอกราชที่ไม่ขึ้นกับใครอีกทั้งแสดงถึงวัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้นๆ อีกด้วย

ชาวชองมีภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เรียกว่า ภาษาชอง ซึ่งมีแต่ภาษาพูดแต่ไม่มีภาษาเขียนเนื่องจากไม่มีตัวอักษรใช้ สำหรับภาษาชองนั้นมีเสียงใกล้เคียงกับภาษาเขมร ทำให้ผู้ที่ไม่รู้ภาษาเขมรเมื่อได้

ยีนชาวของพวกมันก็เข้าใจว่าเป็นภาษาเขมร หากสังเกตคำศัพท์ต่างๆ ในภาษาของจะเห็นว่าภาษาของ เป็นเป็นภาษาที่เกิดจากการนำภาษาไทยกับภาษาเขมรมารวมกัน เห็นได้จากการเรียกสิ่งของ บางอย่าง ก็เรียกตรงกับภาษาไทย บางอย่างก็เรียกตรงกับภาษาเขมร

ปัจจุบันภาษาของมีชาวของใช้สื่อสารเป็นจำนวนน้อย เนื่องจากมีความจำเป็นต้องติดต่อกับคนไทยจึงต้องพูดภาษาไทยได้และนำภาษาไทยมาใช้ในชีวิตประจำวัน ภาษาของจึงกำลังถูกภาษาไทยกลืนไปด้วย แต่ในปัจจุบันได้มีการอนุรักษ์ภาษาของโดยการจัดให้มีการเรียนการสอนในโรงเรียนคลองพลูวิทยา และกำลังมีการคิดประดิษฐ์ตัวอักษรเพื่อนำมาใช้เป็นภาษาเขียนในภาษาของ ตัวอย่างของคำศัพท์ภาษาของ มีดังนี้

คำศัพท์หมวดที่อยู่อาศัย

ภาษาของ	ภาษาไทย
ตอง (tɔːŋ)	บ้าน
ถ่านตอง (laːn - tɔːŋ)	ลานบ้าน
กะซ้อง (ka - sɔːŋ)	บันได
พื้นตอง (pʰiːn - tɔːŋ)	พื้นบ้าน
รำเบียงตอง (raː - biəŋ - tɔːŋ)	ระเบียงบ้าน
ซัง (chaŋ)	เสา
ค้อ (khuː)	ช่อ
กะนุย (ka - buːy)	หลังคา
เพดาน (pè - daːn)	เพดาน
กะนียบตอง (ka - nuɯb - tɔːŋ)	ฝาบ้าน
ปักกะตุ (pák - ka - tuː)	ประตู

คำศัพท์หมวดเครื่องใช้

ภาษาของ	ภาษาไทย
ไวกกะปัด (wók - ka - piːd)	ผ้าหุง
ไวกคตุก (wók - kluk)	ผ้าห่ม
กะตีบ (ka - tʰiːb)	ขันน้ำ

จ้ำด	(cá:d)	มีด
ชุ่น	(chún)	เจียง
ที่พลิก	(thî: - plîk)	ที่นอน
มอน	(mɔ:n)	หมอน
คะเนก	(kha - nêk)	หวี
กะจ็อก	(kà - cɔ:k)	กระจก
กะโต	(kà - to:)	ครกตำข้าว
โคลอก	(kho: - lɔ:k)	ครกตำไม้พริก
วิกอ๊ก	(wîk - ?ik)	ส้อม

คำศัพท์หมวดสัตว์

ภาษาของ		ภาษาไทย
กะทัง	(kà - thôŋ)	กระต่าย
ม้า	(mǎ:)	ม้า
ขอ	(chɔ:)	หมา
ซี	(si:)	งู
ว่า	(wǎ:)	ลิง
กะยาง	(kà - ya:ŋ)	เต่า
ว่าย	(wǎ:y)	เสื่อ
เจ็ด	(céd)	กวาง
ว่ายซู้ด	(wǎ:y - sú:d)	หมี
ก้อน	(kó:n)	หนู
ชิม	(chîm)	นก
ชุก	(chúk)	หมู
เม่ว	(mé:w)	ปลา
แหลก	(lɛ:k)	ไก่
ย่าง	(ya:ŋ)	ชะนี

คำศัพท์หมวดพืช

<u>ภาษาของ</u>		<u>ภาษาไทย</u>
ฮาย	(ha:y)	ข้าว
กะตาค	(kà - ta:k)	ถั่ว
ปล่องกะปิป	(plɔ̃:ŋ - kà - pi:b)	ข้าวเหนียว
เฉะ	(chè)	ส้ม
ดุง	(du:ŋ)	มะพร้าว
กะเทด	(kà - the:d)	พริก
หึ่ง	(thɯ́:ŋ)	หน่อไม้
ลอง	(lɔ̃:ŋ)	กล้วย
กะโค	(kà - do:)	ข้าวสาร
ซอก	(sɔ̃:k)	มะม่วง
กะพลู	(kà - plú:)	อ้อย

คำศัพท์หมวดอวัยวะ

<u>ภาษาของ</u>		<u>ภาษาไทย</u>
ไต้ด	(tó:d)	หัว
กอก	(kɔ̃:k)	คอ
กะตา	(kà - ta:)	ปาก
โคย	(do:y)	ฟัน
ค้ำก	(tá:k)	ลิ้น
กะชุก	(kà - chuk)	ผม
ตี	(ti:)	แขน
กะทัด	(kà - tá:d)	เล็บ
ดุง	(du:ŋ)	ท้อง
กะชุย	(kà - chu:y)	ก้น

กะกี	(kà - kí)	เอว
กลองมะค่อง	(klɔːŋ - ma - khɔːŋ)	หน้าแข้ง
มีด	(miːd)	ตา
กะตุค	(kà - tuːd)	จมูก
กำແຕ່ງ	(kam - lɛːŋ)	ไหล่
ตี	(tiː)	มือ
ตั้งกตัก	(tɔŋ - kɔtɔk)	หน้าอก
กะลุง	(kà - lɔːŋ)	หลัง
กะไชย	(kà - choːy)	ขา
กะไชบ	(kà - choːb)	เท้า
กั๋นย៉าม	(kàn - yá:m)	นิ้ว
กลอง	(klɔːŋ)	กระดูก

คำศัพท์หมวดเครือญาติ

<u>ภาษาของ</u>		<u>ภาษาไทย</u>
อูย	(ʔuːy)	พ่อ
แม่	(mè)	แม่
คตึง	(klɔŋ)	พี่
ไบค	(boːd)	น้อง
ทอม	(thoːm)	ป้า, ลุง
กำลา	(kam - laː)	น้ำ, อา
เคนชำคีน	(kheːn - chàm - khɔn)	ลูกผู้หญิง
เคนจ่าล่อง	(kheːn - cam - lɔːŋ)	ลูกผู้ชาย
กะล่อง	(kà - lɔːŋ)	สามี
กะคีน	(kà - khɔn)	ภรรยา
เคน	(ken)	ลูก
เคนกะชา	(ken - ka - chaː)	ลูกเขย, ลูกสะใภ้

ใจ	(co:)	หลาน
คะเนี้ยว	(kha - new)	เด็ก
คะเนี้ยวจ๋ามล่อง	(kha - new - cam - mlw:ŋ)	เด็กหญิง
คะเนี้ยวจ๋าคีน	(kha - new - cam - khu:n)	เด็กชาย

คำศัพท์หมวดคำกริยาสามัญ

ภาษาของ		ภาษาไทย
ก๊ีบ	(kub)	นั่ง
ทาว	(tha:w)	ยืน
เจว	(ce:w)	เดิน, ไป
โจ	(co:)	วิ่ง
กวาด	(kwa:d)	คลาน
พ็อก	(pɔ:k)	ชักผ้า
ซั้ม	(sɨ:m)	บิน
ร่าง	(ra:ŋ)	หาม
ซด	(sɔd)	กระโดด
แพ็ด	(pɛ:d)	หัวเราะ
ย๋าม	(ya:m)	ร้องไห้
ป้อด	(pɔ:d)	เผา
ชก	(chɔk)	ต้อย
เจ็น	(cɛn)	มา
ซัง	(chãŋ)	ย่าง
เพ้ม	(pɛm)	โกรธ
ลื้อเพลง	(lũ: - pleŋ)	ร้องเพลง
ฮุมทาก	(hu:m - tha:k)	อาบน้ำ
ตอม	(tɔ:m)	ทอด, ต้ม
กอก	(ko:k)	แบก

จ๊ะ (cá)

ถาก

คำศัพท์หมวดคำคุณศัพท์

ภาษาของ

ภาษาไทย

ตัก (ták)

ใหญ่

กิก (kík)

เล็ก

จั้ง (cáṅ)

ดำ

รัก (rák)

ขาว

คั้ง (khaṅ)

ยาว

เกิน (kén)

สั้น

เมาะสะโด (mǝ - sa - do :)

ขี้เหร่

เมาะ (mǝ)

สวย

พูด (pu:d)

หนุ่ม

ซัด (su:d)

แก่

กะซັก (kǝ - chǝk)

เย็น

ทุ (thu)

ร้อน

ดู๊ด (lú:d)

อ่อน

คั้ง (kǝṅ)

แข็ง

กขี (kkhí)

พอม

อวน (?uǝn)

อ้วน

ประโยคในภาษาของมีลักษณะเหมือนกับภาษาไทย กล่าวคือมีการเรียงประโยคแบบ s + v + o คือ ประธาน + กริยา + กรรม ตัวอย่างประโยคมีดังนี้

ภาษาของ : ชันฮิวปลอง

(chan - hiw - plǝ : ṅ)

ภาษาไทย : ฉันทิวข้าว

ภาษาของ : ฉั้นจะเจวดลาด

(chan - ca - cew - ta - la:d)

ภาษาไทย : ฉั้นจะไปตลาด

ภาษาของ : แกจะเจวนิ

(kɛ : - ca - cew - ní)

ภาษาไทย : เธอจะไปไหน

ภาษาของ : ฉั้นจะเจวฮุมทาก

(chan - ca - cew - hu:m - ta:k)

ภาษาไทย : ฉั้นจะไปอาบน้ำ

ภาษาของชาวซองเป็นภาษาที่ใช้สื่อความเฉพาะคนในกลุ่มของตน โดยที่ภาษาของมีเพียงภาษาพูด ไม่มีภาษาเขียน และมีเสียงใกล้เคียงกับภาษาเขมรเนื่องจากมีพื้นที่ติดกับประเทศกัมพูชา จึงทำให้รับอิทธิพลทางเสียงมาด้วย จะเห็นได้ว่ากลุ่มชนแต่ละกลุ่มชนย่อมมีสิ่งที่แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง ซึ่งสิ่งเหล่านี้เองที่จะทำให้เกิดความรัก ความภาคภูมิใจในกลุ่มของตนเอง

บทที่ 3

ประเพณี - พิธีกรรมของชาวทอง

ประเพณี - พิธีกรรมเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงออกถึงวิธีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ อีกทั้งแสดงให้เห็นถึงความเชื่อและความคิดเห็นของกลุ่มชนนั้นๆ นอกจากนี้ประเพณี - พิธีกรรมเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมแล้วยังแสดงให้เห็นถึงความมีเอกลักษณ์และความเจริญ รวมทั้งเป็นสิ่งที่ทำให้กลุ่มชนมีความรักและสามัคคีกัน

พระยาอนุมานราชชนได้ให้ความหมายของประเพณีไว้ว่า ประเพณี คือ ความประพฤติที่ชนหมู่หนึ่งอยู่ในที่แห่งหนึ่งถือเป็นแบบแผนกันมาอย่างเดียวกัน และสืบต่อกันมานาน ถ้าใครในหมู่ประพฤติดอกนอกแบบก็ผิดประเพณี หรือผิดจารีตประเพณี (พระยาอนุมานราชชน. 2514 : 37)

ประเพณีเป็นสิ่งที่คนในสังคมประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมาจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นอย่างต่อเนื่องคนจะกระทำร่วมกันจนกลายเป็นมรดกทางสังคมที่คนในกลุ่มนั้นๆคิดว่าดีงามและถูกต้อง ลักษณะของประเพณีสามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. จารีตประเพณี (More) เป็นประเพณีที่มีศีลธรรมมาเกี่ยวข้อง จึงจัดเป็นประเพณีที่สังคมถือว่าถ้าบุคคลใดไม่กระทำตามถือเป็นความผิดจารีตประเพณี เพราะคนในสังคมถือว่าเป็นสิ่งมีค่าต่อส่วนรวม เป็นสิ่งที่คนในสังคมต้องประพฤติปฏิบัติตาม หากบุคคลใดฝ่าฝืนจะถูกสังคมลงโทษด้วยวิธีต่างๆ เช่น ถูกประณาม ตีฉีกนินทา ว่ากล่าวตักเตือน เป็นต้น (สิริวรรณ วงษ์ทัต. 233)

2. ขนบประเพณี (Institution) คือ ประเพณีที่เป็นระเบียบแบบแผนที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาโดยตรงและทางอ้อม (แปลก สนธิรักษ์. 2523 : 31) โดยตรง คือ ประเพณีที่มีการกำหนดเป็นระเบียบแบบแผนอย่างชัดเจนว่าบุคคลต้องปฏิบัติอย่างไร เช่น การไหว้ งานประเพณีเทศกาลต่างๆ โดยอ้อม คือ ประเพณีที่รู้กันโดยทั่วไป ไม่ได้วางระเบียบแบบแผนไว้แน่นอน แต่สามารถปฏิบัติได้ เนื่องจากมีการบอกเล่าสืบต่อกันมา (สุพัตรา สุภาพ. 2536 : 108) เช่น ประเพณีการเกิด การแต่งงาน การตาย เป็นต้น

3. ธรรมเนียมประเพณี (Convention) เป็นประเพณีเกี่ยวกับเรื่องธรรมดาๆ เป็นเพียงบรรทัดฐาน (Norms) ที่ปฏิบัติสืบเนื่องกันมาจนเป็นประเพณี เป็นสิ่งที่คนในสังคมปฏิบัติจน

เกิดความเคยชิน ไม่รู้สึกเป็นหน้าที่ (สุพัตรา สุภาพ . 2536 : 108) ไม่มีระเบียบแบบแผนเคร่งครัด
ดั่งเช่นขนบประเพณี และไม่มีถูกผิดดั่งเช่นจารีตประเพณี

ประเพณีเป็นค่านิยมของคนในสังคม ทำให้เกิดความคิดและความเชื่อต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ความ
เชื่อทำให้เกิดการกระทำที่คนในสังคมนั้นเข้าใจว่าจะช่วยให้ตนพ้นทุกข์และได้รับความสุข การ
กระทำต่างๆ ก็คือ พิธีกรรม (สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์ . 18)

พิธีกรรมเกิดขึ้นเมื่อมนุษย์มีความเจริญ พิธีกรรมบางอย่างเกิดขึ้น
อย่างไม่ตั้งใจ เป็นความบังเอิญ หรือความไม่รู้จริงเป็นพื้นฐาน
บางอย่างเป็นสิ่งที่ยึดมั่นปฏิบัติขึ้น ซึ่งได้แก่เจ้าของศาสนาหรือเจ้าของ
ลัทธิกำหนดขึ้น จนกระทั่งกลายเป็นพิธีประจำศาสนาไป พิธีกรรม
สามารถแยกได้ 2 ประเภทคือ พิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งเป็นเรื่องของ
พิธีโดยตรง และพิธีประจำชาติต่างๆ ซึ่งจะเรียกกันว่าขนบธรรมเนียม -
ประเพณี ซึ่งหมายถึงวิธีการปฏิบัติตนของบุคคลในสังคมเพื่อความถูกต้อง
เหมาะสมตามที่สังคมนั้นๆ ประพฤติปฏิบัติและยอมรับ หรือเป็นสิ่งที่มนุษย์
ได้เรียนรู้และยึดถือปฏิบัติต่อกันมาในสังคม (สุพัตรา สุภาพ . 2525 : 137)

สรุปได้ว่า พิธีกรรม เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งของประเพณี ประเพณีต่างๆ จะต้อง
มีพิธีกรรม หรือวิธีการปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งตามความคิด ความเชื่อของคนในสังคม เมื่อคนใน
สังคมนั้นประพฤดิหรือกระทำพิธีกรรมนั้นๆ เหมือนกัน และกระทำสืบต่อๆ กันมา พิธีกรรมนั้นก็
กลายเป็นประเพณีของกลุ่มชนนั้นๆ

ชาวชองเป็นกลุ่มชนหนึ่งซึ่งมีสิ่งประพฤดิปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นระยะเวลาานาน เมื่อเวลา
เปลี่ยนไปทำให้สภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไปด้วย ส่งผลให้ประเพณี - พิธีกรรมซึ่งเป็นความ
ประพฤดิส่วนรวมเปลี่ยนแปลงไปเพื่อให้เข้ากับยุคสมัย แต่ชาวชองยังเล็งเห็นถึงความสำคัญและ
ความเป็นเอกลักษณ์ของตน จึงพยายามที่จะอนุรักษ์ประเพณี - พิธีกรรมต่างๆ ให้สืบต่อไป ผู้ศึกษา
เลือกศึกษาประเพณี - พิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิตและพิธีกรรมเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ เนื่องจากเป็น
ประเพณี - พิธีกรรมที่มีความสำคัญยิ่งของชาวชอง

1. ประเพณี - พิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต

ประเพณี - พิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต เป็นประเพณี - พิธีกรรมที่คนในหมู่คณะตั้งขึ้น โดยทางตรงหรือทางอ้อม เนื่องจากเห็นว่าเป็นสิ่งมีค่าแก่ส่วนรวม บ้างก็เรียกว่า ขนบประเพณี เพราะเป็นประเพณีที่มีระเบียบแบบแผนที่คนในหมู่คณะประพฤติสืบต่อกันมา (เสฐียร โภคเศ . 2530 : 2)

ตลอดชีวิตของคนหนึ่งคน ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตายย่อมผ่านเหตุการณ์ที่มีความสำคัญๆ เช่น เมื่อแรกเกิดก็ต้องมีการทำพิธีเกี่ยวกับการเกิดเพื่อให้แน่ใจว่าเด็กที่เกิดมานั้นจะอยู่รอดปลอดภัย เมื่ออายุถึงคราวมีเหย้ามีเรือนได้ จะต้องเกี่ยวข้องกับประเพณี - พิธีกรรมเกี่ยวกับการแต่งงาน และท้ายที่สุดก็ถึงประเพณี - พิธีกรรมเกี่ยวกับการตาย

1.1 ประเพณีการเกิด

ประเพณีการเกิดถือเป็นประเพณีที่มีความสำคัญที่มีการประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับหญิงมีครรภ์และทารก ประเพณีการเกิดมีสาเหตุมาจากการป้องกันเหตุร้ายที่อาจเกิดกับหญิงมีครรภ์หรือทารก เพื่อให้คลอดง่าย และเพื่อปกป้องหญิงมีครรภ์และทารกจากภูติผีปีศาจ

1.1.1 ลักษณะประเพณี

ประเพณีการเกิดของชาวชองจัดเป็น “ขนบประเพณีโดยทางอ้อม” เพราะเมื่อมีการจัดประเพณีการเกิด ชาวชองที่รู้เรื่องการปฏิบัติขั้นตอนต่างๆ ก็รู้มาจากการบอกเล่าสืบต่อกันมาปากต่อปากตั้งแต่ในอดีตโดยผู้ที่เป็นแม่ เพราะแม่จะเป็นผู้ที่ผ่านการทำพิธีกรรมต่างๆ มาก่อน ส่วนมากแม่จะเป็นคนเล่าถึงขั้นตอนพิธีกรรมให้แก่ลูกสาวฟังพร้อมทั้งสั่งสอนไปด้วย เนื่องจากต่อไปภายภาคหน้าลูกสาวจะต้องมีครอบครัวจึงต้องมีการบอกกล่าวไว้ เพื่อที่จะได้ปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้อง หรือหากไม่มีใครสืบทอดต่อก็เป็นการบอกต่อเพื่อให้ทราบว่บรรพบุรุษของชาวชองได้ปฏิบัติกันมาอย่างไร เมื่อเป็นเช่นนี้ทำให้ประเพณีการเกิดของชาวชองจัดเป็นประเภทของ “ขนบประเพณีโดยทางอ้อม” กล่าวคือประเพณีการเกิดเป็นประเพณีที่ชาวชองที่รู้จักกันโดยทั่วไป ไม่มีการวางระเบียบแบบแผนไว้แน่นอน แต่ชาวชองสามารถประพฤติปฏิบัติได้ เพราะมีการบอกเล่าต่อๆ กันมา (สุพัตรา สุภาพ . 2536 : 108)

เมื่อมีเด็กเกิดใหม่ในหมู่บ้าน บางครั้งคนในหมู่บ้านก็จะไปช่วยกันประกอบพิธีเท่าที่จะช่วยเหลือสิ่งใดๆ จึงทำให้เห็นถึงลักษณะนิสัยของชาวชอง เพราะชาวชองมีนิสัยเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น ฉะนั้นเมื่อได้ข่าวว่าจะมีบ้านไหนจัดงานอะไรพวกเขาก็จะไปช่วยทันที และด้วยเหตุนี้จึงทำให้เกิดการสืบทอดประเพณี - พิธีกรรม โดยที่ไม่มีกฎเกณฑ์ใดๆ ไม่มีระเบียบแบบแผนใดๆ มากำหนด

1.1.2 อุปกรณ์ในการประกอบพิธี

1. น้ำมันต์ หมอตำแยจะเป็นผู้ทำน้ำมันต์เพื่อประพรมให้กับคนที่กำลังเจ็บท้องจะคลอด
2. ไม้ฆาง หมอตำแยจะทุบหรือผ่าไม้ฆางให้คมเพื่อตัดสายสะดือ
3. ยาสำหรับใส่แผลที่สะดือเด็ก มีส่วนประกอบดังนี้

พริกไทย 1 ส่วน

ดินสอพอง 1 ส่วน

รังหมาล่า 1 ส่วน

นำส่วนประกอบทั้งหมดมาบดให้เป็นผง ใช้โรยแผลที่สะดือเด็กจนกว่าแผลจะหาย

4. กระดิ่ง ใช้สำหรับใส่เด็กหลังจากทำความสะอาดเรียบร้อยแล้ว
5. ผ้านุ่ง ใช้สำหรับห่อตัวเด็ก
6. ชันต์ ใช้ปิดไว้ที่หน้าประตูห้องที่ทำคลอด
7. เกลือ ใช้ใส่รกเด็กที่ล้างสะอาดแล้ว
8. ขมิ้น ใช้โรยรกเด็กก่อนจะนำไปแขวนไว้กับกิ่งไม้
9. บายศรีปากชาม 3 ตำรับ ใช้สำหรับเรียกขวัญเด็ก
10. แคร่ไม้ไผ่ สำหรับผู้ที่คลอดบุตรให้อยู่ไฟ
11. ไม้ไผ่สดตัดเป็นสี่ท่อน ขนาดเท่าๆ กัน

1.1.3 ขั้นตอนและวิธีปฏิบัติ

โดยมากชาวของที่เป็นคู่สามี-ภรรยา กัน เมื่อมีการตั้งครรภ์ได้ 5 เดือน ผู้เป็นสามีจะไปหาหมอกกลางบ้าน หรือที่เรียกกันว่า หมอตำแย หรือชาวของเรียกว่า "ชาจ๊าบ" เพื่อให้มาดูครรภ์ของตน หมอตำแยจะใช้รูป - เทียนไหวเพื่อบอกผีบ้านผีเรือนก่อนแล้วหมอตำแยจึงสั่งให้หญิงมีครรภ์นอนหงาย แล้วจะคลำท้อง หรือแปรท้องเพื่อให้เด็กที่อยู่ในท้องปกติ หากผู้ตั้งครรภ์มีอาการปวดหรือไม่สบาย สามีก็จะหายาจากหมอนในหมู่บ้านคัมภักถอมกุมารให้ภรรยา กิน ที่เรียกว่ายาถอมกุมารเนื่องมาจากต้องการให้เด็กไม่คือไม่ทำให้ผู้เป็นแม่เจ็บปวดหรือไม่สบาย แล้วจึงให้หมอทำพิธีสวดขับผีพรายทำน้ำมันต์ เอาค้ายมงคลผูกไหลแขวนคอไว้ เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคล

เมื่อตั้งครรภ์ได้ 7 - 8 เดือน สามีจะเตรียมไม้พิน พาหมอตำแยมาตรวจครรภ์ในช่วงเวลาหัวค่ำของทุกวัน ส่วนไม้พินนั้นเตรียมไว้สำหรับให้หญิงมีครรภ์เมื่อคลอดบุตรแล้วให้อยู่ไฟ

เมื่อตั้งครรภ์ครบกำหนด 9 เดือน ช่วงเวลาที่เตรียมจะคลอดจะรู้ได้จากหมอตำแย เพราะหมอตำแยจะเป็นผู้มาตรวจครรภ์ในช่วงที่หญิงตั้งครรภ์มีอายุครรภ์ตั้งแต่ 7 เดือนขึ้นไป หมอตำแย

จะคอยดูแล้วดูในครรภ์คืนหันหัวลงแล้วหรือยัง หากเด็กหันหัวลงแสดงว่าเด็กพร้อมจะคลอดแล้ว ผู้เป็นพ่อจะเตรียมเตาไฟดิน แคร่ไม้ไผ่ ยาดอง ยาร้อน ขมิ้นเหลือง เหล้าขาว กระจกเปบล ผ้าขาวม้า เชือกโยงไว้กับชื่อบ้านเพื่อให้หญิงมีครรภ์จับในขณะที่คลอดลูก เกลือ น้ำมันดีไม้ซาง เป็นต้น

เมื่อมีหญิงท้องแก่ใกล้คลอด ผู้เป็นสามีจะเป็นผู้เตรียมอุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ประกอบพิธีหรือใช้ในการคลอดบุตร เช่น แคร่ไม้ไผ่ เตรียมไว้ให้ผู้คลอดบุตรอยู่ไฟ ที่สำหรับก่อไฟจะใช้ไม้ไผ่สดๆ ตัดเป็นสี่ท่อน ยาวเท่าๆ กัน จัดวางเป็นรูปสี่เหลี่ยม ส่วนพื้นจะรองด้วยขี้เถ้าซึ่งนำมาจากเตาไฟ นำมารองหนาๆ เพื่อกันไฟไหม้พื้น สำหรับพื้นที่นำมาติดไฟนั้นต้องไปตัดมาจากในป่า เมื่อตัดมาแล้วจะนำมาตากแดดทิ้งไว้หลายๆ วัน กองไม้ที่ตากแดดไว้จะนำหามาล้อมรอบไว้ด้วย

เมื่อถึงวันคลอด ไม่ว่าจะคึกคักสักเท่าไรเมื่อภรรยารู้สึกเจ็บท้อง ผู้เป็นสามีจะต้องไปตาม หมอตำแยเพื่อให้มาทำคลอด ก่อนคลอดหมอตำแยจะเป็นผู้ทำน้ำมัน เพื่อใช้ประหมให้แก่ผู้ที่เจ็บท้องใกล้คลอด เพื่อเป็นการขับไล่ภูตผีปีศาจที่จะมารบกวนแม่และเด็ก

เมื่อคลอดแล้ว หมอตำแยจะตัดสายสะดือเด็กโดยใช้ไม้ซางที่ผ่าหรือทุบให้มีความคมเพื่อจะใช้ตัดสายสะดือ ส่วนยาสำหรับใส่แผลนั้นหมอตำแยจะเป็นผู้ปรุงขึ้นเอง โดยใช้พริกไทย 1 ส่วน ดินสอพอง 1 ส่วน และรังหมาว่า 1 ส่วน จากนั้นนำมาบดเป็นผงและนำไปโรยที่สะดือเด็กจนกว่าแผลจะหาย หลังจากที่ทำการตัดสายสะดือเด็กแล้ว หมอตำแยจะอาบน้ำให้เด็กทำความสะอาดแผลแล้วโรยยาที่สะดือเด็ก จะนำเด็กใส่กระดังและให้เด็กนอนในกระดังเพื่อกันเด็กกลิ้งตก เพราะกระดังมีลักษณะนูนและมีความยืดหยุ่นเหมือนสปริง หากนำเด็กใส่กระดังก็ไม่ต้องกังวลว่าเด็กจะตก ในกรณีที่เด็กผู้ชายจะนำผ้าถุงของพ่อห่มตัวเด็ก ถ้าเป็นเด็กผู้หญิงจะใช้ผ้าถุงของแม่ห่มตัวเด็ก เพราะเชื่อว่าลูกผู้ชายจะมีความอดทน ขยันขันแข็ง และกล้าสัตว์เก่งเหมือนผู้เป็นพ่อ ส่วนเด็กผู้หญิงนั้นจะมีความขยันขันแข็งในงานบ้านงานเรือน มีความเป็นแม่ศรีเรือนเหมือนผู้เป็นแม่

ในห้องคลอดจะมียันต์ เรียกว่า “แม่ตำแย” ซึ่งยันต์ผืนนี้จะนำไปติดไว้ที่หน้าประตูห้องคลอด แม่ตำแยจะมีลักษณะคล้ายแม่ชื้อคือเป็นผู้ที่คุ้มครองเด็ก ส่วนรกรนั้นหมอตำแยจะทำความสะอาดโดยนำไปล้างให้สะอาด แล้วจึงนำไปเคล้าเกลือ ถ้าหากหมอตำแยทำไม่สะอาดเชื่อว่าเด็กจะเป็นโรค เมื่อนำรอกไปเคล้าเกลือแล้วจะนำมาโรยขมิ้นอีกครั้งหนึ่ง แล้วจึงนำไปแขวนไว้กับกิ่งไม้ เพราะเชื่อว่าหากไม่แขวนไว้กับกิ่งไม้ เด็กจะตัวเปื่อย

หลังจากที่เด็กคลอดมาได้ 3 วัน จะต้องทำพิธีเอาเด็กลงเปบล ซึ่งจะเป็นการเปลี่ยนที่นอนให้เด็กจากที่นอนในกระดังมาเป็นเปบล พิธีนี้จะทำโดยเอายันต์ที่ติดไว้ที่ประตู หรือที่ชาวช่องเรียก

กันว่าแม่ตำแย นำมาผูกข้อมือเด็ก หมอตำแยจะทํายาศรีปากขาม 3 สำหรับ แล้วจึงทำพิธีเรียกมิ่งขวัญเด็ก หรือเป็นพิธีรับขวัญเด็กแรกเกิดนั่นเอง เมื่อทำพิธีแล้วจะสวดบทสวดชุมนุมเทวดา เมื่อสวดจบก็จะนำเด็กใส่เปล

กรณีที่เด็กเสียชีวิต จะต้องนำสุ่มหรือแหกรอบศพเด็กไว้เพื่อกันไม่ให้กุมารทองเข้าสิงผู้เป็นแม่ แล้วใช้ผ้าหรือกระสอบห่อศพเด็กแล้วนำไปฝังที่ป่าช้า เวลาฝังก็จะใช้ลาถาดริงไว้ โดยใช้พินคราดนา 7 อัน (พินคราดนาคือขี้ของคราด) ตอกตรงหลุมศพ ผู้ที่ไปด้วยก็ต้องมีด้ายมงคลผูกทุกคนเพื่อไม่ให้ปีศาจเข้าสิง

ส่วนแม่เด็กเมื่อคลอดแล้วจะต้องอยู่ไฟ โดยการนอนบนแคร่ไม้ไผ่ซึ่งเรียกว่าแคร่นอนไฟ แคร่นอนไฟนั้นจะทำให้สูงกว่าเตาไฟเล็กน้อย หันหัวไปทางทิศเหนือหรือทางทิศตะวันออก ตั้งหิ้งครุหมอดำแย การนอนไฟนั้นจะต้องนอนตอนกลางคืนและต้องนอนให้ครบหนึ่งเดือน การปฏิบัติคนในขณะอยู่ไฟของผู้เป็นแม่ คือ ต้องกินข้าวกับเกลือ อาบน้ำบ่อยๆ น้ำที่อาบจะเป็นน้ำใบส้มโอเปรี้ยว เพราะจะช่วยขับพิษของแม่ให้เปล่งปลั่ง

หลังจากที่เด็กคลอดได้ 1-2 เดือนแล้วจะมีการโกนผมไฟให้เด็ก ผมที่โกนแล้วนั้นจะต้องห่อด้วยใบขอนแล้วเก็บไว้ เมื่อโตขึ้นเด็กหญิงจะไว้ผมจุก ส่วนเด็กชายจะไว้ผมเปีย และจะทำพิธีโกนจุกเมื่อเด็กอายุไม่เกิน 14 ปี สำหรับการเลี้ยงดูบุตรหลานนั้น ผู้หญิงจะได้รับการสอนให้เป็นแม่บ้านแม่เรือน โดยการให้หุงหาอาหาร ทำความสะอาดบ้าน ตักน้ำ ซ้อมข้าว เป็นต้น ส่วนผู้ชายก็จะเข้าป่า ล่าสัตว์ ทำสวน ทำไร่ เป็นต้น

1.1.4 คตินิยมและความเชื่อ

ชาวขอมมีคตินิยมและความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการเกิด ดังนี้

1) เมื่อต้องเตรียมอุปการณ์ ไม้ไผ่ที่จะนำมาเป็นพินเพื่อให้ภรรยาอยู่ไฟนั้น ชาวขอมมีความเชื่อว่า ถ้าสามีตัดพินขนาดยาวมา จะได้ลูกชาย หากสามีตัดพินขนาดสั้นมา จะได้ลูกสาว ความเชื่อนี้อาจนำไปเปรียบเทียบกับอวัยวะเพศของเด็กชายและเด็กหญิง ส่วนความเชื่อเกี่ยวกับการตัดไม้ไผ่มาทำพินนั้น ชาวขอมเชื่อว่าเมื่อตัดไม้ไผ่มาเพื่อทำพิน จะต้องนำมาตากแดดไว้หลายวัน เนื่องจากเชื่อกันว่าอาจมีผีร้ายต่างๆ มากับพินที่ตัดมาจากในป่า จึงต้องนำไปตากแดดก่อนนำมาใช้ โดยในวันแรกนำไปตากแดดเพื่อให้ผีออกไปก่อน แล้วจึงนำหนามมาล้อมรอบกองไม้เหล่านั้นเพื่อปกป้องไม้ไผ่ไม่ให้ผีร้ายกลับเข้ามาที่กองไม้อีกนั่นเอง

2) หมอตำแยจะต้องทำนํ้ามนต์เพื่อประพรมให้หญิงมีครรภ์ที่ใกล้คลอดเพื่อเป็นการขับไล่ภูตผีต่างๆ ที่จะมาทำอันตรายแก่แม่และเด็ก เนื่องจากชาวขอมเชื่อกันว่าเมื่อมีหญิงมีครรภ์ ภูตผี

ต่างๆ มักจะมารบกวน จึงต้องมีการป้องกันไว้ก่อน โดยการทำน้ำมันคัมมาประพรมเพื่อป้องกันอันตรายจากภูตผี

3) จากการสัมภาษณ์ นายเงิน ศันผาย¹ กล่าวว่า การนำรกไปแขวนไว้กับกิ่งไม้ เมื่อหมอลำเย้าทำคลอดและตัดสายสะดือเด็กเรียบร้อยแล้ว จะต้องนำรกไปล้างทำความสะอาดแล้วจึงนำรกไปเคล้ากับเกลือ การนำรกไปเคล้ากับเกลือนั้น เป็นเพราะว่าเกลือสามารถดับกลิ่นคาวได้ทำให้สัตว์ต่างๆ ไม่มากัดกิน ชาวของมีความเชื่อว่าถ้าไม่ทำความสะอาดรก หรือทำความสะอาดแล้วแต่ยังไม่สะอาดจะทำให้เด็กเป็นโรคได้ เมื่อนำรกไปเคล้าเกลือเสร็จแล้วจะต้องโรยขมิ้นตามแล้วจึงนำไปแขวนไว้ที่กิ่งไม้ หากไม่นำไปแขวนไว้ชาวของเชื่อว่าจะทำให้เด็กตัวเปื่อย เพราะการนำรกไปแขวนไว้ตามกิ่งไม้ลมที่พัดจะช่วยทำให้รกแห้ง เด็กก็จะตัวไม่เปื่อย แต่ถ้านำรกไปฝังดินชาวของเชื่อว่าจะทำให้รกขึ้นเพราะในดินมีความชื้น

4) ชาวของมีความเชื่อและข้อห้ามสำหรับแม่และเด็กในระหว่างการอยู่ไฟ คือ ถ้าเด็กตัวร้อน ห้ามไม่ให้ไปคล้ำเด็ก เพราะถ้าคล้ำแล้วตัวเด็กอาจจะพองได้ สำหรับแม่ห้ามเอามือลูบท้องเพราะจะทำให้ท้องพอง ทั้งนี้เพราะชาวของมีความเชื่อเรื่องไฟ ว่าไฟเป็นของร้อน ในขณะที่อยู่ไฟก็ต้องอยู่กับความร้อน เพราะฉะนั้นถ้านำมือมาคล้ำตัวเด็กตัวเด็กก็อาจจะพองได้ และถ้าแม่เด็กนำมือมาลูบท้องในระหว่างอยู่ไฟก็จะทำให้ท้องพอง นอกจากนี้ชาวของยังมีความเชื่อในเรื่องของการอยู่ไฟ แม่จะต้องกินข้าวกับเกลือ เพราะชาวของมีความเชื่อว่าเกลือจะทำให้มดลูกหดตัวเข้าที่ตามเดิม นอกจากกินข้าวกับเกลือแล้วแม่จะต้องอาบน้ำบ่อยขึ้น น้ำที่อาบนั้นจะต้องเป็นน้ำที่ได้จากการนำไปต้มโอบริ้วมาแช่ เพราะน้ำที่แช่โอบริ้วจะช่วยในการบำรุงผิวพรรณ ทำให้ร่างกายสดชื่น และช่วยขับของเสียออกจากร่างกาย

5) จากการสัมภาษณ์ นางธนพร ศรีสมบัติ² กล่าวว่า กรณีที่เด็กตายจะต้องนำส้มหรือแหมาครอบศพ เพื่อกันไม่ให้ภูมารทองเข้าถึงผู้เป็นแม่ เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะส้มหรือเหมี่ลัลักษณะเป็นตาๆ คล้ายกรง ถ้านำไปครอบศพเด็กจะทำให้วิญญาณเด็กไม่สามารถออกมารบกวนผู้เป็นแม่ได้

1.2 ประเพณีการตาย

ประเพณีการตายเป็นประเพณีที่ญาติพี่น้องผู้ที่อยู่ข้างหลังจัดให้แก่ผู้ตายเพื่อเป็นการแสดงความรักและความอาลัย การจัดประเพณีนี้ขึ้นมีเหตุที่สำคัญอยู่หลายประการด้วยกัน เช่น จัด

¹ สัมภาษณ์ นายเงิน ศันผาย, ที่ปรึกษาศูนย์วัฒนธรรมของ โรงเรียนคลองพลูวิทยา, 15 เมษายน 2544

² สัมภาษณ์ นางธนพร ศรีสมบัติ, แม่บ้าน, 17 เมษายน 2544

ประเพณีการตายขึ้นเพื่ออุทิศให้แก่ผู้ตาย เพราะเข้าใจว่าผู้ตายมีความเป็นอยู่เหมือนคนเพียงแต่อยู่คนละโลกเท่านั้น จัดขึ้นเพื่อปลงดวงวิญญาณและป้องกันผีร้าย จัดขึ้นด้วยความเคารพและระลึกถึงผู้ตาย ต้องการให้ผู้ตายได้รับความสุขในโลกหน้าให้มากที่สุด

1.2.1 ลักษณะประเพณี

ประเพณีการตายของชาวชองจัดเป็น “ขนบธรรมเนียมประเพณีโดยทางอ้อม” เนื่องจากเมื่อมีคนตายก็จะมีคนบอกกล่าวกันปากต่อปาก เมื่อคนในหมู่บ้านทราบก็จะเตรียมตัวเพื่อมาช่วยจัดงานพิธี ด้วยเหตุนี้เองที่ทำให้ประเพณี พิธีกรรมของชาวชองได้มีการสืบทอดโดยปริยาย เพราะเมื่อคนในหมู่บ้านต่างมาช่วยกันบ้านใดมีเด็กหนุ่มหรือเด็กสาวก็จะให้มาช่วยงาน จึงกลายเป็นการบอกกล่าวถึงวิธีการปฏิบัติและขั้นตอนต่างๆ ไปในตัวโดยไม่จำเป็นต้องกำหนดให้เป็นระเบียบแบบแผนว่าใครมีหน้าที่อะไร เพราะเมื่อทุกคนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในพิธี ก็ทำให้เกิดความเคยชินและจะรับรู้เองว่าเมื่ออยู่ในพิธีตัวเองมีหน้าที่อะไร

1.2.2 อุปกรณ์ในการประกอบพิธี

1. น้ำร้อน ใช้ในการอาบน้ำ
2. น้ำหอม ใช้ชโลมศพ เพื่อให้มีกลิ่นหอมเตรียมพร้อมที่จะไปสู่ภพหน้า
3. ผ้าห่ม และเครื่องแต่งกายใหม่ๆ เพื่อให้ใส่ให้ศพ
4. สตางค์ เพื่อใช้เป็นค่าผ่านทางไปสู่ภพหน้า
5. กรวยใบตอง ช้างในมีดอกไม้ กรวยนี้สำหรับใส่ไว้ในมือศพในลักษณะที่ศพพนมมือ
6. ด้ายขาวนำมาทำเป็นสายสิญจน์ ใช้ผูกตัวศพ
7. โลง โดยมากจะมีขนาดยาว 4 สอก กว้าง 1 สอก และทำเขนยที่ฝ่า มีสายสิญจน์โยง

ตามมุม

8. เหล้า 4 ขวด
9. เครื่องใช้ เช่น มีด ขวาน กบ สิว มาทำน้ำมันศรัทธา

1.2.3 ขั้นตอนและวิธีการปฏิบัติ

ในอดีตชาวชองมีชีวิตอยู่กับป่าเขาจึงทำให้ชาวชองเชื่อในเรื่องเวทมนตร์ไสยศาสตร์ เพราะเมื่อเจ็บไข้ได้ป่วยก็ไม่มีหมอที่มีความรู้ทางวิทยาศาสตร์อย่างในปัจจุบัน มีเพียงแต่หมอไสยศาสตร์ซึ่งอาศัยการเรียนรู้ธาตุทั้งห้าในร่างกายโดยอาศัยความจำ การพิจารณา การสังเกต การคิด และการทดลอง บวกกับความตั้งใจที่จะช่วยให้คนป่วยทุกคนหายป่วย

เมื่อมีคนตาย ย่อมเป็นธรรมดาที่ญาติสนิทหรือคนใกล้ชิดจะมีความอาลัยอาวรณ์ และจัดพิธีศพให้ เมื่อชาวของคนใดใกล้จะตายญาติพี่น้องจะเป็นผู้บอกทางให้ไปสู่สุคติในภพหน้า ด้วยการพูดคำว่า “พุทโร” ให้คนที่จิตใกล้ดับได้ยิน เพื่อพาให้พบหนทางแห่งความสุขในภพหน้า จากนั้นจึงเป็นพิธีอาบน้ำศพ ซึ่งน้ำที่ใช้จะต้องเป็นน้ำร้อนเพื่อใช้ชำระมลทินต่างๆ ที่ติดตัวทำให้ร่างกายสะอาด แล้วจึงชโลมน้ำหอมจากนั้นจึงแต่งกายให้ด้วยเครื่องแต่งกายใหม่ ห่มผ้าห่มให้ และนำสวดศพที่ชายพก เพื่อให้ผู้ตายนำไปเสียดำผ่านด่านที่จะข้ามไปสู่โลกหน้าได้สะดวก

ในพิธีศพญาติพี่น้องจะช่วยกันทำกรวยใบตอง ซึ่งภายในกรวยจะบรรจุดอกไม้และนำไปใส่ในมือศพในลักษณะของการพนมมือ เพื่อให้ศพนำกรวยใบตองบรรจุดอกไม้ไปไหว้พระจุฬามณีบนสวรรค์ จากนั้นจึงใช้ค้ายสีขาว ซึ่งชาวชองเรียกกันว่า “ค้ายคอย” ในการผูกข้อมือศพ และส่วนหนึ่งทำเป็นสายสัญญาณด้วย ส่วนการมัดศพจะใช้ผ้ารัดให้แน่นทั้งศีรษะ มือ เท้า และลำตัว เพื่อกันภาพที่อุจาดตา เช่น อาการหงิกงอของศพในขณะที่ถูกเผา หรือการขึ้นอืด เป็นต้น

การทำโลงศพ ชาวชองนิยมโลงศพขนาดยาว 4 ศอก กว้าง 1 ศอก เมื่อทำโลงศพเสร็จแล้วจะวางด้วยสายสัญญาณตามมุม จากนั้นจึงนำเหต้า 4 ขวด และเครื่องใช้ในการประกอบโลงศพ เช่น มีด ขวาน กบ ลีว เป็นต้น มาประพรมด้วยน้ำมันคัธรณี (คือน้ำมันคัที่ทำขึ้นเพื่อไล่สิ่งที่ไม่เป็นมงคล) เพื่อประพรมให้แก่คนที่ทำโลงศพและอุปกรณ์ที่ใช้ทำโลงศพเพื่อไม่ให้มีเสนียดจัญไรเกิดขึ้นกับผู้ทำโลงศพและอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำโลง เมื่อหามโลงเพื่อไปรับศพ ในขณะที่หามขึ้นบ้านจะต้องมีคนทักว่า “จะเอาไปใส่ใคร” คนที่หามก็ต้องตอบว่า “ใส่เฉพาะคนตายคนเดียวเท่านั้น” จากนั้นจะหามโลงไปที่ศพแล้วจึงให้ลูกหลานทำพิธีขอขมาลาโทษผู้ตายแล้วจึงนำศพใส่โลง

หลังจากนั้นก็นำโลงศพมาไว้ที่พื้นดินยกสูงประมาณ 1 เมตร จุดตะเกียงรูปไว้ตลอดคืน และกำหนดสวดอภิธรรม 4 คืน เมื่อสวดอภิธรรมครบกำหนด จะฉาปนกิจโดยมีสัปเหร่อเป็นผู้ดูแลพิธีเผาหรือฝัง เมื่อทำพิธีเสร็จแล้วต้องทำบายศรีปากชามและผูกข้อมือให้แก่สัปเหร่อในช่วงเวลาเย็นเพื่อเป็นการเรียกขวัญให้แก่สัปเหร่อ แล้วจึงเก็บกระดูกอนเข้า จากนั้นนิมนต์พระสงฆ์จำนวน 4 รูป มาประกอบพิธีเก็บกระดูก

ในกรณีที่คนตายตายโหงจะไม่นำไว้ที่บ้าน จะต้องเอาไว้ที่วัดหรือไมก็เผาหรือฝังเลย แต่จะต้องนิมนต์พระอย่างน้อย 4 รูป สวดบังสุกุลแล้วจึงเก็บกระดูกเมื่อไฟเผาเย็นลง แล้วนำมาสวดกระดูกต่ออีกหนึ่งคืน จากนั้นก็จะถวายเป็นเครื่องใช้ประจำวัดอุทิศให้แก่วัด ซึ่งชาวชองเรียกการถวายเป็นเครื่องใช้ประจำวัดว่า “สังเค็ด” (หน่วยอนุรักษ์สังเวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดจันทบุรี . 2541 : 142 - 143) สุดท้ายจึงทำเรือนหลวงประดับด้วยดอกไม้สวยงาม

1.2.4 คตินิยมและความเชื่อ

ชาวขอมมีคตินิยมและความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการตาย ดังนี้

- 1) เมื่อมีผู้ใกล้ตายชาวขอมจะให้ญาติมิตรของผู้นั้นกล่าวคำว่า “พุทโร” เพื่อเป็นการบอกทางสู่ภพหน้า หรือเป็นการบอกทางแห่งความสุขในภพหน้า เมื่อผู้นั้นสิ้นใจแล้ว จะต้องมีการอาบน้ำศพ โดยการอาบน้ำศพนั้นจะต้องใช้น้ำร้อน เหตุที่ชาวขอมเลือกใช้น้ำร้อนเพราะมีความเชื่อว่า น้ำร้อนจะช่วยชำระล้างมลทินต่างๆ ที่ผู้ตายได้เคยกระทำไว้ทำให้ร่างกายสะอาดไร้มลทิน จากนั้นจึงชโลมน้ำหอมเพื่อให้ร่างกายมีกลิ่นหอมและความหอมนี้เองที่เปรียบเสมือนสิ่งดีๆ หรือเป็นเครื่องบอกวาวินุญญาณของผู้ตายจะได้พบแต่สิ่งที่ดีงาม
- 2) เมื่อชโลมน้ำหอมแล้วจึงจัดการแต่งกายศพด้วยเสื้อผ้าใหม่ๆ และเลือกใช้สิ่งของใหม่ก็เพราะเชื่อว่าเมื่อผู้ตายต้องไปสู่ภพหน้าจะได้ไปพบสิ่งใหม่ เป็นการช่วยนำทางชีวิตใหม่ไปในที่ที่ดี เมื่อแต่งกายแล้วก็ห่มผ้าให้ เพราะเชื่อว่าผ้าห่มเป็นสัญลักษณ์แสดงถึงความอบอุ่น การห่มผ้าให้จึงทำให้ผู้ตายได้รับความอบอุ่นหากต้องไปอยู่ในที่อากาศหนาวเย็น
- 3) ในการทำศพชาวขอมจะนำสตางค์มาห่อที่ชายพกศพของชาวขอมเพราะเชื่อว่าสตางค์ที่ห่อไปให้ผู้ตายผู้ตายจะได้นำไปเสียด่านทางในการไปสู่ภพหน้าหรือโลกหน้า
- 4) การทำกรวยใบตองใส่ดอกไม้ก็เพื่อให้ผู้ตายนำไปไหว้พระจุฬามณีบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ซึ่งชาวขอมเชื่อว่าการได้นำดอกไม้ไปไหว้พระจุฬามณีนอกจากจะเป็นสิริมงคลแก่ตนเองแล้ว ยังถือเป็นการได้เหยียบย่างเข้าไปในสวรรค์อีกด้วย
- 5) ชาวขอมจะนำสายสิญจน์หรือด้ายคอยมามัดมือผู้ตาย เพื่อกันไม่ให้วิญญาณร้ายมาเข้าสิงร่างของผู้ตาย
- 6) การทำนํ้ามนต์ธรณี เพื่อประพรมให้แก่ผู้ทำโลงศพเพื่อป้องกันเสนียดจัญไร ในการประกอบพิธีจะต้องนำเหล่า 4 ขวด และเครื่องใช้ เช่น มีด ขวาน กบ สิว เป็นต้น มาประกอบพิธีร่วมกัน เหตุที่ต้องใช้เหล่า 4 ขวด เพราะเป็นตัวแทนของมุม 4 มุมของโลงศพ และการใช้เครื่องใช้ต่างๆ เช่น มีด ขวาน กบ สิว เป็นเพราะว่าสิ่งของที่ใช้ในการประกอบโลงศพ จึงต้องนำสิ่งของเหล่านี้มาทำพิธีประพรมนํ้ามนต์ธรณีด้วย เพื่อเป็นการปิดเป่าสิ่งชั่วร้ายไม่ให้ติดมากับสิ่งของเหล่านี้
- 7) จากการสัมภาษณ์ นายเงิน ผันผาย³ การหามโลงขึ้นบ้าน ชาวขอมจะจัดให้มีคนคอยถามว่า “จะเอามาใส่ใคร” คนหามโลงจะตอบว่า “เอามาใส่เฉพาะคนที่ตายเท่านั้น” เพราะชาวขอม

³สัมภาษณ์ นายเงิน ผันผาย, ที่ปรึกษาศูนย์วัฒนธรรมของ โรงเรียนคลองพลูวิทยา, 17 เมษายน 2544

กล่าวกันว่าคนทีหามโงอาจจะถูกผีเอาชีวิตไปด้วยอีกคนหนึ่ง จึงจะต้องมีคนคอยถามผู้ที่หามโงก่อนจะขึ้นไปรับศพบนบ้าน กรณีที่ผู้ตายตายโงจะไม่นิยมนำศพมาไว้ที่บ้าน เพราะเชื่อว่าคนตายโงมีดวงแรง อาจจะมาเอาชีวิตคนอื่น ๆ ในบ้านไปด้วยก็ได้ ชาวชองจึงจัดให้มีการทำพิธีที่วัดเลยแล้วจึงนำกระดูกมาทำบุญอีกครั้งหนึ่ง

1.3 ประเพณีการแต่งงาน

ประเพณีการแต่งงาน คือ การที่ชายหญิงได้ตกลงปลงใจที่จะใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันฉันสามีภรรยา เป็นสถานะที่หนุ่มสาวจะมีคู่ครองเป็นทางการ (ฤทธิรงค์ สุภาพ. 2536 : 113) การแต่งงานจึงถือเป็นการประกาศให้คนในสังคมรับรู้ว่าคุณสองคนตกลงที่จะใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน

ประเพณีการแต่งงานของชาวชองมีด้วยกัน 2 พิธี คือ การแต่งงานพิธีเล็ก และ การแต่งงานพิธีใหญ่ การแต่งงานพิธีเล็กจะจัดสำหรับลูกสาวคนอื่นๆ ส่วนการแต่งงานพิธีใหญ่จะจัดให้กับลูกสาวคนโตหรือลูกสาวคนเล็กของครอบครัว (ในกรณีที่ลูกคนโตเป็นลูกชาย) บางครั้งการจัดพิธีแต่งงานไม่ว่าจะเป็นพิธีเล็กหรือพิธีใหญ่ก็ตามจะขึ้นอยู่กับฐานะของคู่สมรสด้วย หากคู่สมรสเป็นคนมีฐานะดี การจัดงานแต่งงานก็จะจัดใหญ่โตสมฐานะ คือเลือกจัดพิธีใหญ่ แต่หากคู่สมรสใดฐานะไม่ดีก็จะจัดเพียงพิธีเล็กเท่านั้น

1.3.1 การแต่งงานพิธีเล็ก

การแต่งงานพิธีเล็กเป็นการแต่งงานสำหรับลูกสาวคนรองที่ไม่ใช่ลูกสาวคนโตหรือคนเล็ก ชาวชองมีความภูมิใจในตัวลูกสาวคนโตมาก เพราะลูกสาวคนโตจะต้องช่วยแม่ทำงานบ้านและดูแลบ้าน ทำให้ลูกสาวคนโตเป็นผู้ที่ต้องรับผิดชอบมาก

หากหนุ่มสาวคู่ใดรักชอบพอกัน ผู้ใหญ่ของฝ่ายชายก็จะเจรจากับผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงเมื่อการสู่ขอเป็นที่ตกลงกันเรียบร้อยแล้ว ผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงจะถามว่าจะเลือกอย่างไรระหว่าง อาสาติด กับ อาสาปล่อย

อาสาติด คือเจ้าบ่าวจะต้องมากินอยู่หลับนอน ทำการงานรับใช้พ่อตาแม่ยายในอนาคที่บ้านฝ่ายหญิงมีกำหนดไม่เกิน 3 ปี ถ้าหญิงชายคู่หนึ่งมีความชอบเหมือนกัน นิสัยใจคือเป็นที่พอใจของทั้งสองฝ่าย และเป็นที่พึงพอใจของพ่อแม่ฝ่ายหญิงก็ตกลงให้แต่งงานกัน บางคู่ที่อยู่ในช่วงอาสาติดมีลูกด้วยกัน 1-2 คน แล้วจึงมีการแต่งงาน แต่เมื่อมีลูกแล้วจะไม่นอกใจกันเพราะกลัวผิดผี เนื่องจากชาวชองมีความเชื่อในเรื่องของวิญญาณบรรพบุรุษ เจ้าป่า เจ้าเขา เมื่อจะทำกรสิ่งใด จะต้องมีการบอกกล่าวต่อบรรพบุรุษเสียก่อน

อาสาปล่อย เมื่อการต่อสู้เป็นที่ตกลงกันแล้ว เจ้าบ่าวจะอยู่บ้านของตนเองไปจนกว่าจะถึงวันกำหนดแต่งงานจึงจะไปอยู่บ้านเจ้าสาว หรือเจ้าบ่าวจะไปอยู่บ้านเจ้าสาวคอยรับใช้พ่อแม่ฝ่ายหญิงอย่างเช่นอาสาติด ประมาณ 1-2 ปีก็ได้ หากหญิงชายคู่นั้นเห็นว่านิสัยใจคอ ความคิดเห็น หรือความชอบไม่ตรงกัน เกรงว่าชีวิตคู่จะไม่ราบรื่นสดใส หรือถ้าพ่อแม่ฝ่ายหญิงเห็นว่าฝ่ายชายไม่เอาถ่าน ก็สามารถเลิกกันได้แม้จะมีลูกด้วยกันก็ตาม และจะถือว่าฝ่ายหญิงไม่เสียหายแต่อย่างใด (มนตรี ศรีบูรพา . 2539 : 56)

1.3.1.1 ลักษณะประเพณี

ประเพณีการแต่งงานจัดเป็น “ขนบประเพณีโดยทางอ้อม” คือเป็นประเพณีที่รู้จักกันโดยทั่วไป ไม่มีการวางระเบียบแบบแผนไว้แน่นอน แต่สามารถประพฤติปฏิบัติได้ เพราะมีการบอกเล่าต่อๆ กันมา (สุพิตรา สุภาพ . 2536 : 108) เพราะเมื่อชาวชนบมีการจัดงานแต่งงานขึ้นญาติพี่น้องรวมถึงเพื่อนบ้านที่อยู่ในละแวกเดียวกันก็จะมาช่วยกันจัดพิธี เพราะฉะนั้นตั้งแต่ลูกเด็กเล็กแดงจนกระทั่งถึงวัยหนุ่มสาวก็จะได้เห็นการประกอบพิธีการ และได้รับรู้ไปในตัวว่าขั้นตอนและพิธีการเป็นอย่างไร

ประเพณีแต่งงานจัดอยู่ในประเภทประเพณีส่วนบุคคล กล่าวคือเป็นประเพณีของคนใดคนหนึ่งหรือกลุ่มชนใดกลุ่มชนหนึ่งกำหนดขึ้นตามโอกาสอันสมควร โดยไม่มีการกำหนดเวลาไว้แน่นอนตายตัว

1.3.1.2 อุปกรณ์ในการประกอบพิธี

ในการประกอบพิธีแต่งงานพิธีเล็ก อุปกรณ์ที่ใช้จะแบ่งเป็นเครื่องขันหมาก และอุปกรณ์ในการประกอบพิธีแต่งงาน ดังนี้

เครื่องขันหมากประกอบด้วย

1. กลัวย 2 ถาด ที่ต้องจัดเป็นคู่ เพราะเป็นเลขมงคล การแต่งงานเป็นการจัดให้แก่คู่บ่าวสาว โดยเชื่อกันว่าถ้าใช้ของเป็นคู่คนทั้งสองก็จะอยู่คู่กันไม่แยกจากกัน

2. อ้อยตัดเป็นท่อนๆ 2 ถาด จัดเป็นคู่

3. มะพร้าวอ่อน 4 ผล

4. ขนมใส่ถาดเป็นคู่ๆ เช่น ขนมกะละแม ขนมไข่ก้าง ขนมเทียน ขนมต้ม

เป็นต้น

5. หมากพลู 1 พาน

6. เงินค่าผี 6 บาท

7. กระจุกเกล้าใช้ผ้าคาดปาก และมีหลอดจุด
8. ขาหมู 1 ขา
9. เนื้อหมู 2 จิ้น
10. เซงเลง (เครื่องมือจับปลาชนิดหนึ่ง) 1 อัน
11. ข้าวเปลือก 1 กระบุง
12. กำไล แหวน ลูกปัด ใส่ไว้ในกระบุงข้าวเปลือก
13. เคียว 1 เล่ม ใส่ในกระบุงข้าวเปลือก
14. ข้าวสาร 1 ขาม
15. ชัน 4 ใบ ใส่ใบเงิน ใบทอง ถั่วและงา แล้วห่อด้วยผ้าขาว 2 ใบ ผ้า

แดง 2 ใบ

เครื่องประกอบพิธีแต่งงานมีดังนี้

1. ขวานปูลู หมอพิธีจะนำไปทำพิธีโค่นต้นตะเคียน
2. บายศรีเจ็ดชั้นหรือเก้าชั้น ทำจากต้นกล้วยประดับด้วยดอกไม้ต่างๆ ชั้นบนเป็นกรวยใบตอง ข้างในมีดอกไม้ ใบเงิน ใบทอง บายศรีของชาวชองจะมีความเรียบง่าย และสวยงามตามแบบฉบับของชอง อุปกรณ์ที่นำมาตกแต่งเป็นของที่ทำได้จากป่าหรือในหมู่บ้าน ต่างจากบายศรีของไทย เพราะบายศรีของคนไทยจะมีความละเอียด เรียบร้อย เน้นความสวยงามมากกว่า
3. ไก่ 2 ตัว ตัวผู้และตัวเมีย ซึ่งใช้เป็นสัญลักษณ์แทนเพศชายและเพศหญิง เพื่อให้ทำนายลักษณะนิสัยของคู่บ่าวสาวในอนาคต
4. น้ำข้าวบุด เพื่อให้เจ้าบ่าวเจ้าสาวดื่ม
5. ผ้าขาว 1 ผืน

1.3.1.3 ขั้นตอนและวิธีปฏิบัติ

เมื่อกำหนดวันแต่งงานแล้ว ฝ่ายหญิงจะเริ่มบอกกล่าวญาติพี่น้องของตนทั้งญาติพี่น้องฝ่ายพ่อและญาติพี่น้องฝ่ายแม่เพื่อให้มารับไหว้ผีในวันแต่งงาน ส่วนญาติพี่น้องที่อาศัยอยู่ใกล้ๆ กันก็จะชวนมาก่อนวันแต่งงานหนึ่งวันเพื่อมาจัดสถานที่และห่อขนมสำหรับแจกญาติพี่น้องคนอื่นๆ ที่จะมารับไหว้ในวันนั้น ในวันแต่งเจ้าบ่าวจะมาบ้านของเจ้าสาวก่อน เพราะจะมีการเช่นผีก่อนครั้งหนึ่งในสถานที่ที่ฝ่ายเจ้าบ่าวเป็นผู้เตรียมไว้ อุปกรณ์ที่ใช้คือ กระบุง ซึ่งชาวชองเรียกว่า โดเมอ ภายในกระบุงหรือโดเมอจะบรรจุข้าวเปลือก แหวน กำไล และลูกปัด นอกจากนี้ยังมี ไก่ เซงเลง บายศรีห้าชั้น และกระจุกใส่เกล้า

ตอนเช้าทางฝ่ายเจ้าบ่าวจะแห่ขบวนขันหมากมายังบ้านเจ้าสาว ที่เรียกว่า ขันหมาก เพราะในการประกอบพิธีจะต้องมีขัน 4 ใบ ในขันจะมีใบเงิน ใบทอง ถั่ว งา จากนั้น นำขันมาห่อผ้าแดง 2 ใบ และห่อผ้าขาว 2 ใบ นอกจากนั้นยังมีเครื่องประกอบขันหมาก มากมาย เครื่องขันหมากจะมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับฝ่ายเจ้าบ่าวจะจัดหามาตามฐานะให้พอเหมาะ ขบวนขันหมากของฝ่ายเจ้าบ่าวจะหาเด็กสาวรุ่นๆ เป็นผู้ถือขันหมากเอก ทางฝ่ายเจ้าสาวก็จะหาเด็ก สาวรุ่นๆ มาคอยรับเช่นกัน

เมื่อขบวนขันหมากแห่เข้ามาใกล้บ้านเจ้าสาวแล้วจะมีการโห่เป็นสัญญาณ ทาง ฝ่ายเจ้าสาวก็จะโห่ตอบรับ แล้วทางเจ้าสาวก็ให้คนฝ่ายตนไปกั้นประตู เรียกว่า ประตูเงิน ประตู ทอง ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับของไทย กว่าฝ่ายเจ้าบ่าวจะผ่านประตูเงิน ประตูทองไปได้ก็จะต้อง มีสิ่งของให้แก่ผู้ที่เป็นคนกั้นประตูนั้นๆ

จากนั้นเจ้าสาวจะลงมารับเจ้าบ่าวและล้างเท้าให้เจ้าบ่าว จูงมือเจ้าบ่าวขึ้นบ้าน เพื่อทำพิธี เมื่อเจ้าบ่าวเจ้าสาวมานั่งในพิธีพร้อมทั้งคู่แล้ว ผู้ที่ดำเนินการประกอบพิธีซึ่งชาวของ เรียกกันว่า "หมอพิธี" ก็จะเริ่มพิธี โดยมีผ้าขาวสำหรับ โปกศีระและมิชวานปลูไว้สำหรับแบกใน การประกอบพิธี จากนั้นหมอพิธีจะเริ่มทำพิธีด้วยการสอนเจ้าบ่าวและเจ้าสาว โดยการยกเอาเครื่อง อุปกรณ์ที่ตั้งไว้นำมาเปรียบเทียบกับฟัง เช่น กระจุงที่ใช้ในการประกอบพิธี หมายถึงการเก็บหอม รอมริบ และให้มีความหนักแน่นเหมือนกระจุง ข้าวเปลือกสำหรับให้เป็นพันธุ์ข้าวในการใช้ทำมา หากิน เสงแสงเป็นตัวแทนของไม้ตะเคียน เพราะไม้ตะเคียนมีความแข็งแรงมาก เจ้าบ่าวเจ้าสาวจึงต้อง ทำจิตใจของตนให้เข้มแข็งเหมือนไม้ตะเคียน เป็นต้น เมื่อสอนเจ้าบ่าวและเจ้าสาวเสร็จเรียบร้อยแล้ว หมอพิธีจะให้เจ้าบ่าวและเจ้าสาวคิมน้ำข้าวบูดเพื่อเป็นเครื่องยืนยันว่าถ้ามีกินก็จะกินด้วยกัน หากต้องอดอยากก็จะอดอยากด้วยกัน ถ้าลำบากก็จะลำบากด้วยกัน ไก่ที่นำมาประกอบพิธี จะต้อง เป็นไก่เป็นๆ การที่นำไก่มาประกอบในพิธีเพื่อให้เจ้าบ่าวเจ้าสาวปฏิบัติตนเหมือนไก่ เพราะไก่จะ คินเข้าและคีย์เจียหากินอยู่เสมอ

ต่อจากนั้นหมอพิธีจะให้เจ้าบ่าวเจ้าสาวจุดธูปเทียน หมอพิธีก็จะกล่าวขุมนุม เทวดา แล้วทำพิธีบอกผีปู่ย่าตายาย ผีเรือน เจ้าที่เจ้าทาง เพื่อเป็นสักขีพยานในงานแต่งงานของ เจ้าบ่าวเจ้าสาว แล้วเช่นผีด้วยผักพราปลาฆ่า เสร็จแล้วจึงนำผ้าขาวโปกศีระแบกขวานปลูเวียน รอบทำท่าโค่นต้นไม้ เรียกพิธีนี้ว่า พิธีโค่นตะเคียน ในที่นี้จะใช้สงแสงเป็นตัวแทนของต้น ตะเคียน หมอพิธีเริ่มพิธีโค่นตะเคียนโดยการแบกขวานปลูรำไปรอบๆ ต้นตะเคียน เมื่อเดินครบ รอบหนึ่งก็จะทำท่าโค่นครั้งหนึ่ง ทำเช่นนี้จนครบทั้งสามรอบ

เมื่อเสร็จจากพิธีโค่นตะเคียนแล้วจะถึงพิธีขันไก่ หมอพิธีจะทำท่าตีปีกเดิน ไป รอบๆ เสงแสง เมื่อเดินครบรอบจะขันเป็นเสียงไก่ พิธีขันไก่จะต้องเดินสามรอบเช่นกัน การขันไก่

แต่ละรอบจะใช้เสียงต่างกัน โดยสามรอบก็จะเป็นเสียงไก่ 3 พันธุ์ด้วยกัน รอบแรกจะขันเป็นเสียงไก่คู รอบที่สองขันเป็นเสียงไก่ชน รอบที่สามขันเป็นเสียงไก่แจ้ เมื่อทำพิธีขันไก่เสร็จเรียบร้อยแล้ว หมอพิธีจะเป่าขลุ่ยและจับศีรษะชนกันเบาๆ 3 ครั้ง แล้วหมอพิธีจะตีหม้อเหล็กในกระปุก จากนั้นเสกคาถาอาคมที่เหล่า และให้เจ้าบ่าวเจ้าสาวผลัดกันป้อนคืมคนละครั้ง

เจ้าบ่าวเจ้าสาวเริ่มกราบญาติพี่น้องที่มาในงานจนครบทุกคน เพื่อให้เจ้าบ่าวรู้จักญาติพี่น้องของฝ่ายเจ้าสาว เมื่อญาติรับไหว้ก็จะผูกข้อมือเพื่อเป็นการทำขวัญให้แก่เจ้าบ่าวเจ้าสาว ขอให้อยู่ด้วยกันจนแก่เฒ่าถึงไม้เท้ายอดทองกระบองยอดเพชร โดยกล่าวอวยพรคู่บ่าวสาวเป็นภาษาของว่า “อิดช่องเน่ ถียมองษา ตึงซิดทิงคว่า อิดกียเมื่อนคือน พิปปอนเมื่อนนะ เมื่อนคะบองไซ้ยเพ็ดเทอด” แปลเป็นภาษาไทย ได้ความดังนี้ “ให้อยู่ด้วยกันจนแก่เฒ่า ให้อยู่เหมือนหนู ให้อนเหมือนกระจ๊อน (คือสัตว์ชนิดหนึ่งมีลักษณะคล้ายกระรอก) ไม่ทุกข์ไม่ยาก อยู่กันเหมือนไม้เท้ายอดทองกระบองยอดเพชรเทอด” (ธรรม พันธุศิริสค . 2541 : 15) เมื่อไหว้และมอบสินสอดกันเสร็จเรียบร้อยแล้ว แม่ของเจ้าสาวจะงุมมือเจ้าสาวและเจ้าบ่าวเข้าไปในห้องที่เตรียมไว้มอบให้ทั้งสองคน ตอนบ่ายวันนั้นทางฝ่ายเจ้าสาวจะไปที่บ้านเจ้าบ่าว เพื่อให้เจ้าสาวไปไหว้พ่อแม่ของเจ้าบ่าวรวมถึงผู้เฒ่าผู้แก่และเจ้าแม่ที่เป็นตัวแทนในการติดต่อกับเจ้าสาวในวันแรกด้วย ทางฝ่ายเจ้าบ่าวก็จะเตรียมอาหารไว้คอยต้อนรับในวันนั้น

เมื่อแต่งงานกันแล้วฝ่ายชายจะต้องนอนที่บ้านเจ้าสาวสามคืนก่อน เมื่อครบสามคืนแล้วไปนอนที่บ้านเจ้าบ่าวอีกสามคืน เรื่องของที่อยู่อาศัยของทั้งสอง คู่บ่าวสาวจะตกลงกันเอง

1.3.1.4 คตินิยมและความเชื่อ

ชาวขอมมีคตินิยมและความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการแต่งงาน ดังนี้

1) การที่ชาวขอมเลือกโคเฒ่าหรือกระบุงมาใช้ในการทำพิธีก็เพื่อเป็นการสอนการใช้ชีวิตคู่ของเจ้าบ่าวและเจ้าสาว รวมทั้งเพื่อให้เป็นสิริมงคลแก่คู่บ่าวสาวด้วย กระบุงที่ใช้ในพิธีเพื่อให้เจ้าบ่าวเจ้าสาวรู้จักเก็บหอมรอมริบให้เป็นที่เป็นที่ทาง โดยอาจจะเก็บไว้ที่กระบุงก็ได้หรืออาจมีที่เก็บที่ดีกว่าก็ได้ เพียงแต่เป็นสิ่งที่คอยเตือนใจคู่บ่าวสาวว่าหากจะเก็บของมีค่าก็ต้องรู้จักเก็บให้เป็นที่เป็นที่ทาง นอกจากนี้จะเป็นตัวแทนของการเก็บหอมรอมริบให้ถูกที่ถูกทางแล้วยังมีความหมายทำให้คู่บ่าวสาวมีความหนักแน่น รู้จักเก็บออมมั่งคั่งความรู้สึกให้เหมือนกับกระบุง เพราะแม้จะไต่ของหนักกระบุงหรือโคเฒ่าก็สามารถบรรจุได้

- 2) ข้าวเปลือกที่ใส่ในกระบุงเป็นพันธุ์ข้าวซึ่งจะต้องเก็บไว้ใช้เป็นทุนรอนสำหรับเริ่มต้นครอบครัว เพราะทุกครอบครัวมีชีวิตอยู่ได้ก็เพราะข้าว ส่วนแหวน มีไว้เพื่อให้เจ้าบ่าว เจ้าสาวใช้เป็นทุนสำรองในยามจำเป็น คือเมื่อขัดสนก็สามารถนำมาใช้ได้
- 3) ลูกปัดเป็นเครื่องประดับที่ชาวชองนิยมใช้ และมีความหมายในการนำมาประกอบพิธี คือเป็นการปิดเป้าความทุกข์ยากต่างๆ ให้หมดไปหรือให้พ้นไปจากตัว
- 4) กำไลจัดเป็นของมงคลอีกอย่างหนึ่งในการประกอบพิธี กล่าวคือมีความหมายว่าคู่บ่าวสาวจะทำการใดๆ จะได้รับแต่ผลกำไร ไม่มีการขาดทุน
- 5) เคียวที่ใช้ในการประกอบพิธีเพื่อให้เป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพต่อไป เนื่องจากชาวชองส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพทำการเกษตร ไม่ว่าจะเป็นการปลูกข้าว ทำไร่ หรือทำนา
- 6) เชงเลง เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการจับปลา ทำด้วยซี่ไม้ไผ่ มีดด้วยหวาย มีรูปร่างคล้ายขวิด ในการประกอบพิธีเชงเลงเปรียบเสมือนเป็นตัวแทนของต้นตะเคียน ทั้งนี้เพราะต้นตะเคียนมีขนาดใหญ่ ไม่สะดวกในการนำมาประกอบพิธี และไม่นิยมตัดต้นตะเคียนเพราะเชื่อว่าต้นตะเคียนมีความศักดิ์สิทธิ์ การใช้เชงเลงเป็นตัวแทนของต้นตะเคียนเพื่อให้เจ้าบ่าวเจ้าสาวมีจิตใจเข้มแข็งเหมือนต้นตะเคียน มีความอดทน ไม่อ่อนแอหรือย่อท้อต่ออุปสรรคใดๆ มิฉะนั้นอาจทำมาหากินไม่ทันคนอื่น
- 7) การดื่มน้ำชาบวกร่วมกันเพื่อสื่อความหมายว่าทั้งสองคนจะใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันไม่ว่าจะยากดีมีจนเพียงใดก็ตาม
- 8) ไก่ที่นำมาทำพิธีกรรมนั้นเป็นเครื่องเตือนสติเจ้าบ่าวและเจ้าสาวว่า ไก่เป็นสัตว์ที่ตื่นแต่เช้า เพราะฉะนั้นจึงควรทำตามอย่างของไก่ จะนอนตื่นสายไม่ได้ นอกจากนั้นไก่ยังทำหน้าที่เป็นเหมือนนาฬิกาปลุกหรือเป็นนาฬิกาประจำบ้าน เพราะนิสัยของไก่จะคุ้ยเขี่ยหาอาหารอยู่ตลอดเวลา เจ้าบ่าวเจ้าสาวจึงควรมีความขยันที่จะทำมาหากินอย่างไก่เพราะถ้าทำเช่นนี้ได้ก็ย่อมมีชีวิตอย่างสุขสบาย ส่วนพิธีการขันไก่ ก็เพื่อเป็นการสอนให้เจ้าสาวเป็นคนมีความขยัน รู้จักตื่นเช้าเหมือนไก่
- 9) หมอพิธีจะกล่าวบทขุมนุมเทวดาเพื่อเป็นการบอกกล่าวต่อเทพยดาฟ้าดินแล้วจึงทำพิธีเซ่นไหว้เพื่อเป็นการบอกผีปู่ย่าตายาย
- 10) การทำพิธีโค่นตะเคียนเป็นการสอนเจ้าบ่าวเพื่อให้รู้ว่าต่อไปนี้จะต้องเป็นคนขยันขันแข็ง ขยันทำมาหากิน มีความอดทน

11) การที่หมอปิธีเป่าหูแล้วจับศีรษะของเจ้าบ่าวเจ้าสาวมาชนกันเบาๆ 3 ครั้ง การจับศีรษะมาชนกันเป็นการเตือนให้เจ้าบ่าวและเจ้าสาวรู้ว่า ต่อแต่นี้ไปจะต้องร่วมหัวจมท้ายเป็นคนคนเดียวกัน จะต้องเชื่อฟังกัน ให้เกียรติซึ่งกันและกัน

12) จากการสัมภาษณ์ นายเงิน ศันผาย⁴ ได้ความว่าการที่เจ้าสาวต้องออกมาล้างเท้าให้เจ้าบ่าว เป็นการปฏิบัติที่ดูเหมือนจะขัดแย้งกับวิถีชีวิต เพราะโดยปกติเมื่อชาวของจีนบ้านจะไม่ล้างเท้า หรือเมื่อมีแขกมาที่บ้านก็ไม่ต้องล้างเท้าก่อนขึ้นบ้าน เพราะชาวของถือว่าใครก็ตามที่ขึ้นบ้านของเขาจะนำโชคลาภและสิริมงคลต่างๆ มาสู่บ้าน หากล้างเท้าเท่ากับว่าโชคลาภสิริมงคลจะถูกน้ำชะล้างไปหมด แต่ประเพณีแต่งงาน เจ้าสาวจะต้องเป็นผู้ล้างเท้าให้เจ้าบ่าวแล้วจึงจูงเจ้าบ่าวขึ้นบ้าน เพราะชาวของมีความเชื่อว่า เมื่อแต่งงานกันผู้ที่จะมาเป็นสามีจะต้องมีร่างกายและจิตใจที่สะอาด รักเดียวใจเดียว และการล้างเท้าถือเป็นการแสดงตนว่าจะยอมเป็นทาสของสามีไปตลอดชีวิต นอกจากนี้ยังถือเป็นการให้เกียรติสามีด้วย

1.3.2 การแต่งงานพิธีใหญ่

การแต่งงานพิธีใหญ่ ภาษาของเรียกว่า "การตัก" คำว่า การ มีความหมายว่า งาน ส่วนคำว่า ตัก มีความหมายว่าใหญ่ การแต่งงานพิธีใหญ่นี้ชาวของนิยมจัดให้ลูกสาวคนโตหรือลูกสาวคนสุดท้อง ก่อนการแต่งงานจะมีการทาบทามคู่ขอ เมื่อการคู่ขอเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้ใหญ่ทางฝ่ายหญิงจะถามทางฝ่ายชายว่าจะเลือกอย่างไรระหว่าง อาสาติด หรือ อาสาปล่อย การทาบทามคู่ขอของการแต่งงานพิธีใหญ่และการแต่งงานพิธีเล็กไม่มีข้อแตกต่างกัน กล่าวคือญาติผู้ใหญ่ของฝ่ายชายเป็นผู้มาเจรจาและเมื่อมีการตกลงกันเป็นที่เรียบร้อยแล้วผู้ใหญ่ทางฝ่ายหญิงจะให้เลือกระหว่าง อาสาติด หรือ อาสาปล่อย

1.3.2.1 ลักษณะประเพณี

ประเพณีการแต่งงานพิธีใหญ่จัดเป็น "ขนบประเพณี" และเป็นขนบธรรมเนียมนิยมโดยทางอ้อม เพราะประเพณีแต่งงานเป็นประเพณีที่กลุ่มชนนั้นรู้กันว่าประพฤติปฏิบัติเช่นไร โดยไม่มีการวางระเบียบแบบแผนอย่างแน่ชัด มีเพียงแต่การบอกเล่าสืบต่อกันมา

⁴ สัมภาษณ์ นายเงิน ศันผาย, ที่ปริกษาศูนย์วัฒนธรรมของ โรงเรียนคลองพลูวิทยา, 15 เมษายน 2544

1.3.2.2 อุปกรณ์ในการประกอบพิธี

อุปกรณ์ในการประกอบพิธีใหญ่ อุปกรณ์ที่ใช้จะแบ่งเป็นเครื่องขันหมาก และ อุปกรณ์ในการประกอบพิธีแต่งงาน ดังนี้

เครื่องขันหมากประกอบด้วย

1. กลัวย 2 ถาด ที่ต้องจัดเป็นคู่ เพราะเป็นเลขมงคล การแต่งงานเป็นการจัดให้แก่คู่บ่าวสาว โดยเชื่อกันว่าถ้าใช้ของเป็นคู่คนทั้งสองก็จะอยู่คู่กัน ไม่แยกจากกัน

2. อ้อยตัดเป็นท่อนๆ 2 ถาด จัดเป็นคู่

3. มะพร้าวอ่อน 4 ผล

4. ขนมใส่ถาดเป็นคู่ๆ เช่น ขนมกะละแม ขนมไข่ก้าง ขนมเทียน ขนมต้ม

เป็นต้น

5. หมากพลู 1 พาน

6. เงินค่าผี 6 บาท

7. กระจุกเหล้าใช้ผ้าคาดปาก และมีหลอดดูด

8. ขาหมู 1 ขา

9. เนื้อหมู 2 ชิ้น

10. เซงเลง (เครื่องมือจับปลาชนิดหนึ่ง) 1 อัน

11. ข้าวเปลือก 1 กระบุง

12. กำไล แหวน ลูกปัด ใส่ไว้ในกระบุงข้าวเปลือก

13. เคียว 1 เล่ม ใส่ในกระบุงข้าวเปลือก

14. ข้าวสาร 1 ซาม

15. ขัน 4 ใบ ใส่ใบเงิน ใบทอง ถั่วและงา แล้วห่อด้วยผ้าขาว 2 ใบ ผ้าแดง 2 ใบ

เครื่องประกอบพิธีแต่งงานมีดังนี้

1. ขวานปูลู หมอพิธีจะนำไปทำพิธีโค่นต้นตะเคียน

2. บายศรีเจ็ดชั้นหรือเก้าชั้น ทำจากต้นกลัวยประดับด้วยดอกไม้ต่างๆ ชั้นบนเป็นกรวยใบตอง ข้างในมีดอกไม้ ใบเงิน ใบทอง บายศรีของชาวชองจะมีความเรียบง่ายและสวยงามตามแบบฉบับของชอง อุปกรณ์ที่นำมาตกแต่งเป็นของที่ทำได้จากป่าหรือในหมู่บ้าน ต่างจากบายศรีของไทย เพราะบายศรีของคนไทยจะมีความละเอียด เรียบร้อย เน้นความสวยงามมากกว่า

3. ไก่ 2 ตัว (ไก่เป็น) ตัวผู้และตัวเมีย ซึ่งใช้เป็นสัญลักษณ์แทนเพศชายและเพศหญิง เพื่อใช้ทำนายลักษณะนิสัยของคู่บ่าวสาวในอนาคต

4. เขาควย เพื่อให้เล่นชนควย

5. ผ้าขาว 1 ผืน

1.3.2.3 ขั้นตอนและวิธีปฏิบัติ

การจัดการแต่งงานพิธีใหญ่มีความแตกต่างจากพิธีเล็กตรงที่พิธีใหญ่จะมีการละเล่นชนวัวชนควยในระหว่างพิธีด้วย การละเล่นชนิดนี้สร้างความสนุกสนานครึกครื้นมาก และมีกระทำสืบทอดกันมาจนเป็นประเพณี คือในระหว่างการแต่งงานของบ่าวสาวจะมีคนสวมเขาวัวหรือเขาควยที่ศีรษะและทำท่าทางเหมือนวัวหรือควยเที่ยวขวิดถึงของต่างๆ หรือบางทีก็เล่นขวิดกันเองตามความชอบใจของผู้เล่น หากเจ้าของกัวสิ่งของของคนจะเสียหายก็จะนำของมาไถ่ของไถ่นี้อาจเป็นขนม เงิน หรือเหล้า (ศูนย์วัฒนธรรมของ : 16)

ความเป็นมาของพิธีแต่งงานพิธีใหญ่นี้กล่าวกันว่าเกิดจากเด็กเลี้ยงวัวเลี้ยงควย เมื่อนำวัวควยไปเลี้ยงก็มักจะเล่นสนุกสนานตามประสาเด็ก การเล่นสนุกอย่างหนึ่งของพวกเด็กๆ ก็คือการเล่นแต่งงาน เด็กๆ จะเล่นแต่งงานกันตามที่ตนได้เห็นมาและเพื่อความสนุกสนานยิ่งขึ้นก็จะคิดการละเล่นต่างๆ ประกะอบ เด็กๆ เห็นควยขวิดกันอยู่รอบๆ ขบวนพิธีแต่งงานที่เด็กๆ เล่นกันอยู่ เด็กๆ ก็ส่งเสียงเชียร์กันอย่างสนุกสนาน ทำให้การเล่นแบบนี้แพร่หลายไปทั่ว ต่อมาเมื่อมีผู้เห็นว่าการแต่งงานกันจริงๆ ควรจะสนุกสนานเหมือนที่เด็กๆ เล่นกันบ้าง จึงได้ประดิษฐ์เขาวัวเขาควยมาสวมศีรษะและเล่นขวิดกันไปในพิธีแต่งงาน พิธีนี้จึงถือว่ามีต้นกำเนิดมาจากเด็กเลี้ยงวัวเลี้ยงควย (วรรณิการ์ เถนิกานนท์และคณะ . 2530 : 93)

การแต่งงานพิธีใหญ่จะต้องมีการสร้างโรงทำพิธี ซึ่งจะสร้างที่บริเวณบ้านฝ่ายหญิง หากเป็นการแต่งงานพิธีเล็กจะไม่ต้องสร้างโรงทำพิธี เพราะจะจัดงานในบ้านของฝ่ายหญิง การแต่งงานพิธีใหญ่จะเริ่มที่บ้านเจ้าบ่าว เมื่อฝ่ายชายเตรียมพิธีและเครื่องขันหมากพร้อม ก่อนจะยกขบวนขันหมากไปที่บ้านเจ้าสาวต้องจุดรูปเทียนบอกผีบรรพบุรุษของตนเสียก่อนแล้วจึงออกจากบ้าน ในขณะที่แห่ขบวนขันหมากไปที่บ้านฝ่ายหญิง เจ้าบ่าวจะต้องมีผ้าคลุมศีรษะ โดยที่จะมีผู้ถือมุมผ้าทั้งสี่มุม ฝ่ายเจ้าสาวก็จะบอกกล่าวญาติพี่น้องที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกันก่อนวันแต่ง

งานหนึ่งวันเพื่อให้มาช่วยกันจัดสถานที่และห่อขนมไว้แจกญาติพี่น้องคนอื่นๆ ที่จะมาในงานวันแต่งงาน

ในขณะที่ฝ่ายเจ้าบ่าวกำลังเคลื่อนขบวนขันหมากมานั้น ฝ่ายเจ้าสาวก็จะเตรียมต้อนรับ และก่อนที่เจ้าบ่าวจะมาถึงก็จะมีการเล่นชนวัวชนควายกัน โดยผู้ที่สวมเขาวัวเขาควายจะเป็นผู้ที่ชนกัน อาจจะมีการขวิดสิ่งของต่างๆ เป็นที่สนุกสนาน เมื่อขบวนขันหมากใกล้มาถึงก็จะแสดงสัญญาณโดยการโห่ ทางฝ่ายเจ้าสาวหากได้ยินก็จะโห่ตอบ จากนั้นทางฝ่ายเจ้าสาวก็จะมีคนไปกั้นประตูเรียกว่า ประตูเงิน ประตูทอง และการจะผ่านประตูเงิน ประตูทองไปได้ ฝ่ายเจ้าบ่าวก็ต้องมีสิ่งของมอบให้ผู้ที่กั้นประตู

เมื่อผ่านประตูเงินประตูทองมาแล้ว เจ้าสาวจะออกไปปรับและล้างเท้าให้เจ้าบ่าว เมื่อเสร็จแล้วก็จะงุมมือเจ้าบ่าวเข้าไปทำพิธีแต่งงาน อุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบพิธีนี้คือ กระจับปี่ 1 ใบ ภายในกระจับปี่จะใส่ข้าวเปลือก แหวน กำไล ลูกปัด เเซงเลง กระจับปี่ใส่เหล่านี้มีผ้าคาดปากกระจับปี่และมีหลอดเสียบไว้ 1 อัน นอกจากนี้ก็มีบายศรีเจ็ดชั้นหรือเก้าชั้นก็ได้ตามความพึงพอใจและฐานะของเจ้าบ่าว มีสำหรับ 4 ถาด เพื่อไหว้ผี โดยในพิธีจะหาเด็กอายุประมาณ 8 - 9 ปี เด็กหญิง 3 คน เด็กชาย 3 คน เพื่อประกอบพิธี โดยที่จะให้เด็กทั้งหมดรำทีละคน คนละ 3 รอบ การรำเช่นนี้เรียกว่า การรำแม่เบลอวะ (คือการรำเพื่อไหว้ผี) จากนั้นก็จะให้เด็กทั้งหมดคน นั่งเป็นคู่หญิง - ชาย ผลัดกันป้อนข้าวเหมือนเป็นคู่แต่งงาน เนื่องจากพิธีแต่งงานก็นำมาจากการที่เด็กเลี้ยงวัวเลี้ยงควายมักจะเล่นแต่งงานกัน

จากนั้นผู้ประกอบพิธีกรรม หรือที่ชาวช่องเรียกกันว่า "หมอพิธี" ก็จะเริ่มพิธีโดยจะ โปกผ้าและแบกขวานปูลู เริ่มจากการสอนเจ้าบ่าวเจ้าสาวโดยยกเอาอุปกรณ์ที่ตั้งไว้มาเปรียบให้ฟัง เช่น กระจับปี่ มีไว้เพื่อให้เจ้าบ่าวเจ้าสาวรู้จักการเก็บหอมรอมริบให้เป็นที่เป็นที่ทาง นอกจากนั้นยังเป็นการสอนให้ทั้งสองคนมีจิตใจหนักแน่นเหมือนกระจับปี่ เพราะกระจับปี่ของหนักเท่าไรก็ได้ ข้าวเปลือก มีไว้เพื่อให้เป็นพันธุ์ข้าวไว้สำหรับเป็นทุนเพื่อเริ่มต้นครอบครัว แหวน มีไว้เพื่อเป็นทุนสำรองเมื่อยามจำเป็นต้องใช้ก็สามารถนำไปใช้ได้ เเซว มีไว้เพื่อให้เป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพต่อไป เป็นต้น เสร็จจากการสอนเจ้าบ่าวเจ้าสาวแล้ว หมอพิธีให้เจ้าบ่าวเจ้าสาวจูดรูปเทียน จากนั้นหมอพิธีจะใช้ผ้าขาวพันรอบศีรษะแล้วจึงกล่าวจุมนุชเทวดา เพื่อเชิญเทพเจ้าเทวดา เจ้าป่าเจ้าเขา คววงวิญญูณาศิบรรพบุรุษมาเป็นสักขีพยานและร่วมอวยพรให้คู่บ่าวสาว แล้วเช่นผีด้วยผักพรวป่ายำ แล้วทุกคนที่มาในงานจะจูดรูปเทียนแล้วนำไปปักที่โคเคอ เสร็จแล้วจึงนำผ้าขาวคลุมศีรษะคู่สมรส แล้วจึงเสกคาถาอาคมในหมากพลูจิบแล้ว จึงนำมาวางไว้บนศีรษะของคู่บ่าวสาว หมอพิธีเริ่มพิธีโค่นตะเคียน โดยตะเคียนในที่นี้ก็คือ เเซงเลง ที่อยู่ในกระจับปี่นั่นเอง

หมอปิธีจะแบกขวานปูลูและเดินไปรอบๆ กระจุง เมื่อเดินครบหนึ่งรอบก็จะทำท่าโต้นต้นตะเคียนหนึ่งครั้ง ทำเช่นนี้จนครบสามครั้ง

เมื่อเสร็จจากพิธีการ โคนตะเคียนแล้วก็จะเป็พิธีการขันไก่ โดยที่หมอปิธีจะเดินตีปึกทำท่าเหมือนไถวนไปรอบๆ เช่นกัน ในรอบแรกเมื่อเดินครบรอบแล้วจะร้องเป็นเสียงไก่อู เมื่อเดินครบรอบที่สองจะร้องเป็นเสียงไก่ขัน เมื่อเดินครบรอบที่สามจะร้องเป็นเสียงไก่แจ้ เมื่อทำพิธีขันไก่เสร็จแล้ว หมอปิธีจะเป่าที่หูคู่บ่าวสาวแล้วจับศีรษะชนกันเบาๆ สามครั้ง เพื่อเตือนให้ทั้งสองคนรู้ว่าต่อไปนี้ต้องร่วมหัวจมท้ายเป็นคนคนเดียวกัน แล้วจึงเสกคาถาอาคมที่กระจุกเหล่าที่อยู่ ในกระจุง แล้วส่งให้เจ้าบ่าวเจ้าสาวผลัดกันป้อนให้คัมคนละครั้ง

ต่อจากนั้นเจ้าบ่าวเจ้าสาวเริ่มหันมากราบญาติพี่น้องที่เชิญมาในวันนั้นทุกคน เพื่อให้เจ้าบ่าวรู้จักญาติพี่น้องของฝ่ายเจ้าสาว เมื่อญาติรับไหว้ก็จะทำพิธีทำขวัญ ให้ศีลให้พร ซึ่งบรรดาญาติพี่น้องก็จะนำค้ายมาผูกข้อมือของเจ้าบ่าวเจ้าสาวและกล่าวให้พรแก่คู่บ่าวสาว คำอวยพรคู่บ่าวสาวนั้นเป็นภาษาของว่า "อีดชองเน่ ดียมองชา ตึงซิดทึงควา อีดกียเมื่อนค่อน พิปป้อนเมื่อนนะ เมื่อนตะบองไซยเพ็ดเทอด" แปลเป็นภาษาไทยได้ความว่า "ให้อยู่ด้วยกันจนแก่เฒ่า ให้อยู่เหมือนหนู ให้นอนเหมือนกระจ๊อน (คือสัตว์ชนิดหนึ่งมีลักษณะคล้ายกระรอก) ไม่ทุกข์ไม่ยาก อยู่ด้วยกันเหมือนไม้เท้ายอดทองกระบองยอดเพชรเทอด" (ธรรม พันธุศิริสด . 2541 : 15 - 16) ในระหว่างการทำพิธีแต่งงานนั้น ควายสองตัว หรือผู้ที่เล่นชนวัวชนควายจะเล่นขวิดกันเองบ้าง หรือไม่กี่ขวิดผู้คนถึงของ เพื่อสร้างความสนุกสนาน นอกจากนั้นยังมีคนเล่นเป็นสุนัขสองตัว เพราะโดยปกติเวลาที่ชาวชองไปตัดไม้ในป่ามักจะมีสุนัขตามไปด้วย ในช่วงของการทำพิธีโคนตะเคียนจึงจัดให้มีคนเล่นเป็นสุนัขสองตัว เล่นคลานและเห่าหอน บางทีก็จะไปกอดขาผู้ที่มาให้ศีลให้พรคู่บ่าวสาว หากต้องการให้สุนัขปล่อยคนก็ต้องให้ขนมหรือเงิน การละเล่นเช่นนี้ก็เพื่อเป็นการสร้างสีสันให้กับงานนั่นเอง

เมื่อให้ศีลให้พรเสร็จเรียบร้อยแล้ว ทางฝ่ายแม่ของเจ้าสาวก็งุมมือลูกสาวและลูกเขยเข้าไปในห้องที่เตรียมไว้ ช่วงบ่ายฝ่ายเจ้าสาวก็จะพากันไปที่บ้านเจ้าบ่าว เพื่อให้เจ้าสาวได้ไปไหว้พ่อแม่ของฝ่ายเจ้าบ่าวและผู้เฒ่าผู้แก่รวมถึงเฒ่าเฒ่าที่ทำหน้าที่ติดตอสู่ขอเจ้าสาวในวันแรกด้วย ทางฝ่ายเจ้าบาวก็จะเตรียมอาหารไว้คอยต้อนรับในเย็นวันนั้น เมื่อแต่งงานกันเรียบร้อยแล้วฝ่ายชายจะต้องนอนที่บ้านเจ้าสาวสามคืนก่อน แล้วจึงไปนอนบ้านเจ้าบาวอีกสามคืน ส่วนจะอยู่กับพ่อแม่ของฝ่ายใดก็แล้วแต่ทั้งคู่จะตกลงกัน

1.3.2.4 คตินิยมและความเชื่อ

ชาวขอมมีคตินิยมและความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีแต่งงาน ดังนี้

- 1) จากการสัมภาษณ์ นางน้ำอบ คาวมาส⁵ ได้ความว่าการเล่นชนวัว ชนควาย นอกจากจะเป็นการละเล่นเพื่อให้เกิดความสนุกสนานแล้วชาวขอมยังเชื่อว่าเป็นการละเล่นเพื่อฆ่าเวลา ทั้งนี้เพราะคนที่มาช่วยงานอาจรู้สึกเหนื่อย หรือเด็กๆ ที่มาร่วมงานก็อาจรู้สึกเบื่อ การละเล่นนี้จึงมีขึ้นก็เพื่อให้ผู้ที่มาร่วมงานลืมความเหนื่อยในขณะนั้นแล้วหันมาสนใจการละเล่น
- 2) การสร้างโรงพิธีบริเวณบ้านของฝ่ายเจ้าสาวในงานแต่งงานพิธีใหญ่เป็นการแสดงให้เห็นถึงฐานะความเป็นอยู่ของทั้งสองฝ่าย อีกประการหนึ่งการแต่งงานพิธีใหญ่เจ้าภาพมักจะต้องการบอกกล่าวญาติพี่น้องทุกคน ด้วยเหตุนี้การประกอบพิธีในบ้านก็อาจจะคับแคบเกินไป
- 3) หมอพิธีจะเป็นผู้สอนเจ้าบ่าวเจ้าสาวโดยการนำอุปกรณ์ต่างๆ มาเป็นสื่อเปรียบเทียบกับสิ่ง โดยที่ชาวขอมมีความเชื่อเกี่ยวกับอุปกรณ์เครื่องใช้ต่างๆดังต่อไปนี้
 - กระบุง หมายถึง การเก็บหอมรอมริบ เพื่อให้เจ้าบ่าวเจ้าสาวรู้จักเก็บหอมรอมริบให้เป็นที่เป็นที่นทาง นอกจากนี้ยังเป็นเครื่องเตือนใจของคนทั้งสองว่าให้เป็นคนที่มีจิตใจหนักแน่น
 - ข้าวเปลือก ให้เป็นพันธุ์ข้าวสำหรับให้เงินทุนในการเริ่มชีวิตครอบครัวใหม่ คือให้มีชีวิตด้วยข้าว เพราะข้าวเป็นอาหารหลักของชาวขอม
 - แหวน ใช้เป็นทุนสำรองเมื่อยามขัดสนก็สามารถนำมาขายเพื่อนำเงินไปจับจ่ายใช้สอยได้
 - ลูกบิด เป็นเครื่องประดับที่ชาวขอมนิยมนำมาประกอบพิธีไม่ได้เพียงแต่เพื่อความสวยงามเพียงเท่านั้น แต่มีความหมายว่า เป็นการปิดเป้าความทุกข์ความยากต่างๆ ออกไปให้ไกลตัว
 - กำไล จัดเป็นของมงคลหมายถึงจะทำอะไรก็มีแต่ได้กำไรไม่มีการขาดทุน
 - เกี้ยว นั้นมีความหมายว่าให้เป็นที่มือในการประกอบอาชีพ เพราะชาวขอมส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพทำนา
 - ใบตองถักเป็นเกี้ยว เพื่อให้เจ้าบ่าวเจ้าสาวเป็นคนซื่อสัตย์ ไม่คดโกง เป็นคนหนักแน่น เป็นคนดี
 - ขวานปูลู ที่ใช้ในการประกอบพิธี เพื่อให้เจ้าบ่าวเจ้าสาวเป็นคนขยันทำมาหากิน

⁵ สัมภาษณ์ นางน้ำอบ คาวมาส, แม่บ้าน, 20 เมษายน 2544

4) การให้ที่นำเด็กชาย 3 คน เด็กหญิง 3 คนมารำแล้วหัดกันป้อนข้าว เนื่องจากในอดีตเด็กเลี้ยงวัวเลี้ยงควาย นิยมเล่นแต่งงานกัน การทำเช่นนี้เพื่อเป็นการเชิญผีปู่ตาชาย เทวดา เจ้าป่าเจ้าเขามาดู

5) พิธีโค่นตะเคียนหมอบพิธีจะแบกขวานปูลูเดินไปรอบๆ คูบัวสาว โดยในการประกอบพิธีเซงเลงเปรียบเสมือนต้นตะเคียน เมื่อครบรอบก็จะทำทำโค่นไปที่เซงเลง ซึ่งเป็นตัวแทนของต้นตะเคียน เพราะต้นตะเคียนมีขนาดใหญ่ ไม่สะดวกในการนำมาประกอบพิธี และไม่นิยมตัดต้นตะเคียน เพราะมีความเชื่อว่า ต้นตะเคียนมีความศักดิ์สิทธิ์ การใช้เซงเลงเป็นตัวแทนของต้นตะเคียน เพื่อให้เจ้าบ่าวเจ้าสาวมีจิตใจเข้มแข็งเหมือนต้นตะเคียน มีความอดทน ไม่อ่อนแอ หรือย่อท้อต่ออุปสรรคใดๆ มิฉะนั้นอาจทำมาหากินไม่ทันคนอื่น นอกจากนั้นการทำพิธีโค่นตะเคียน เป็นการสอนเจ้าบ่าวเพื่อให้รู้ว่า ต่อไปนี้จะต้องเป็นคนขยันขันแข็ง ขยันทำมาหากิน มีความอดทน

6) การค้ำเหล้าร่วมกัน แสดงว่าทั้งสองคนจะใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันไม่ว่าจะยากดีมีเงินเพียงไรก็ตาม และจะอยู่ร่วมกันไม่ว่าจะสุขหรือทุกข์

7) ใก่อที่นำมาทำพิธีกรรมนั้นเป็นเครื่องเตือนสติเจ้าบ่าวและเจ้าสาวให้เห็นว่า ใก่อเป็นสัตว์ที่ตื่นแต่เช้า เพราะฉะนั้นก็ควรทำตามแบบอย่างของใก่อ ไม่ควรนอนตื่นสาย นอกจากนั้นใก่อยังทำหน้าที่เสมือนนาฬิกาปลุกและเป็นนาฬิกาประจำบ้านด้วย นอกจากนั้นตามปกตินิสัยของใก่อจะคุ้ยเขี่ยหาอาหารอยู่ตลอดเวลา หากเจ้าบ่าวเจ้าสาวขยันเหมือนใก่อย่อมสุขสบาย นอกจากพิธีการขันใก่อจะเป็นสิ่งที่คอยเตือนทั้งเจ้าบ่าวและเจ้าสาวแล้ว ความจริงมุ่งเน้นไปที่การสอนผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย เพราะผู้หญิงจะต้องเป็นแม่บ้านแม่เรือน หุงหาอาหารปรนนิบัติสามี จึงเป็นเครื่องสอนให้เจ้าสาวเป็นคนมีความขยัน ต้องรู้จักตื่นเช้าเหมือนใก่อ

8) การที่หมอบพิธีกล่าวขมนุมเทวดาก็เพื่อเป็นการบอกกล่าวต่อเทพยดาฟ้าดิน แล้วจึงเซ่นไหว้เพื่อเป็นการบอกผีปู่ตาชาย จากนั้นหมอบพิธีจะเป่าหูแล้วจับศีรษะของเจ้าบ่าวเจ้าสาวมาชนกันเบาๆ 3 ครั้ง การจับศีรษะมาชนกันเป็นการเตือนให้เจ้าบ่าวและเจ้าสาวรู้ว่าต่อแต่นี้ไปจะต้องเป็นคนคนเดียวกัน จะต้องเชื่อฟังและให้เกียรติซึ่งกันและกัน

9) จากการสัมภาษณ์ นายเงิน คันผาย⁶ ได้ความว่าการที่เจ้าสาวต้องออกมาล้างเท้าให้เจ้าบ่าว เพราะชาวเขามีความเชื่อว่า เมื่อแต่งงานกันผู้ที่จะเป็นสามีจะต้องมีร่างกายและจิตใจที่สะอาด รักเดียวใจเดียว และการล้างเท้าถือเป็นการแสดงตนว่าจะยอมเป็นทาสของสามีไปตลอดชีวิต และเป็นการให้เกียรติสามีด้วย

⁶ นายเงิน คันผาย, ที่ปรึกษาศูนย์วัฒนธรรมของ โรงเรียนคลองทูลวิทยา, 15 เมษายน 2544

2. ประเพณี - พิธีกรรมเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

ประเพณี - พิธีกรรมเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ เป็นประเพณี - พิธีกรรมที่จัดขึ้นเพื่อแสดงความเคารพต่อสิ่งที่มนุษย์ไม่สามารถพิสูจน์ได้ เป็นสิ่งเร้นลับ หรือเป็นสิ่งที่มนุษย์ไม่สามารถอธิบายได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ที่อยู่เหนืออำนาจของมนุษย์

สิ่งเหนือธรรมชาติ หมายถึง สิ่งที่อยู่เหนือกฎเกณฑ์ทางธรรมชาติ และไม่สามารถหาคำอธิบายได้ พิสูจน์และหาสาเหตุไม่ได้ว่าเพราะเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับภูตผี วิญญาณ ตลอดจนปรากฏการณ์ต่างๆ ที่ไม่ทราบความเป็นมา ด้วยเหตุนี้จึงทำให้คนเกิดความเชื่อในเรื่องของภูตผี วิญญาณ เป็นต้น

ชาวเขามีประเพณีต่างๆ มากมาย แต่สำหรับประเพณี - พิธีกรรมที่เกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ มีประเพณีที่สำคัญต่อชาวเขมบรูญเป็นอย่างมาก ได้แก่ ประเพณีการเล่นผีหิ้ง และประเพณีการเล่นผีโรง ซึ่งจะได้กล่าวถึงในที่นี้

2.1 ประเพณีการเล่นผีหิ้ง

ประเพณีการเล่นผีหิ้งมีกำเนิดมาจากเด็กเลี้ยงควาย เพราะเมื่อเด็กๆ มาเลี้ยงควายเด็กๆ ก็มักจะเล่นสนุกด้วยกัน เมื่อเด็กมารวมกันมากๆ ก็จะทำให้เพื่อนแต่งตัวแล้วเชิญผีให้เข้า เมื่อผู้ใหญ่เห็นก็นำมาคิดแปลงโดยการอัญเชิญดวงวิญญาณของบรรพบุรุษมาเพื่อถามไถ่สารทุกข์สุกดิบต่างๆ จากนั้นก็ประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมาจนกระทั่งปัจจุบัน

การเล่นผีหิ้งนั้นเป็นความเชื่อในเรื่องดวงวิญญาณของบรรพบุรุษ ชาวเขมบรูญจะเชื่อในเรื่องดวงวิญญาณของผีปู่ย่าตายาย การเล่นชนิดนี้ก็เพื่อให้ได้พบและถามไถ่ถึงความเป็นของบรรพบุรุษนั่นเอง

2.1.1 ลักษณะประเพณี

ประเพณีการเล่นผีหิ้งนั้น จัดเป็น “ชนบทประเพณี” เนื่องจากเป็นประเพณีที่มีระเบียบแบบแผนสืบต่อกันมา ชนบทประเพณีทางตรง เนื่องจากเป็นประเพณีที่มีการกำหนดแบบแผนการปฏิบัติไว้อย่างชัดเจน

นอกจากนี้ยังมีลักษณะของการเป็นประเพณีส่วนรวม เนื่องจากเป็นประเพณีที่มีการกำหนดเวลาในการประกอบพิธีกรรมอย่างชัดเจน คนส่วนใหญ่รับรู้ เข้าร่วมประกอบพิธี และมีการปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างสม่ำเสมอ

2.1.2 อุปกรณ์ในการประกอบพิธี

1. หิ้ง จะต้องมียกชามเหมือนหิ้งโบราณ กว้างประมาณ 60 เซนติเมตร ยาวประมาณ 70 เซนติเมตร สองข้างจะต่อให้ยาวออกไปเหมือนงาช้าง เพื่อให้แขวนของได้
2. ขนมห่ม ขนมหึ่น และขนมอื่นๆ อีกมากมาย
3. บายศรีปากชาม
3. เหล้า
4. หมู เป็ด และไก่
5. จันทมาศ
6. ช้างม้า
7. เครื่องดนตรีใช้เล่นในการประกอบพิธี คือ โทน กรับ และฉิ่ง

2.1.3 ขั้นตอนและวิธีปฏิบัติ

เมื่อเด็กมารวมกันเป็นจำนวนมากก็จะให้เพื่อนแต่งตัวโดยเอาผ้ามาโพกหัว แล้วนำดอกไม้มาหั้นบไว้รอบๆ ศีรษะ แล้วจึงเชิญให้ผีเข้า โดยสมมุติทำเป็นถูกผีเข้า หรือถูกคนเทีลหายไป แล้วเข้า เด็กๆ จะเล่นกันอย่างสนุกสนาน เมื่อผู้ใหญ่เห็นจึงนำมาตัดแปลงให้เป็นประเพณีพื้นบ้านขึ้นมา และได้มีการสืบทอดให้คนรุ่นต่อๆ มา

จากการสัมภาษณ์ นายเงิน พันผาย⁷ ได้ความว่า การเล่นผีหิ้งนั้นเล่นเป็นประจำทุกปี ปีละหนึ่งครั้ง นิยมเล่นกันในเดือนเมษายนหรือเดือนพฤษภาคม บ้านไหนที่มีคนเป็นปู่ตายแล้วจะต้องเล่นกันทุกปี ถ้าหากไม่เล่นคนในบ้านนั้นจะไม่สบาย หรือจะเป็นไข้ได้

ก่อนจะเล่นผีหิ้งนั้นต้องมีการเตรียมสถานที่ภายในบ้าน พื้นที่จะต้องกว้างพอที่จะสามารถรับคนได้อย่างน้อยห้าสิบคนขึ้นไป แล้วจึงจัดทำหิ้ง ให้มีลักษณะเหมือนหิ้งพระโบราณ กว้างประมาณ 60 เซนติเมตร ยาวประมาณ 70 เซนติเมตร สองข้างจะต่อออกไปเหมือนงาช้าง เพื่อให้แขวนของได้ ยกหิ้งให้สูงเหนือพื้น บนหิ้งจะมีขนมห่ม ขนมหึ่น และขนมอื่นๆ อีกมากมาย นอกจากนั้นยังมีทั้งเหล้า ไก่ หมู และเป็ด

คนทรงผีจะต้องเป็นผู้หญิงและต้องเป็นเครือญาติในสกุลนั้นด้วย การแต่งตัวต้องนุ่งโจงกระเบนและใส่เสื้อแขนกระบอกและมีผ้าคาดเฉียงไหล่โดยไม่ได้กำหนดว่าจะต้องคาดเฉียงด้านซ้ายหรือด้านขวา ขึ้นอยู่กับความสะดวกของผู้สวมใส่มากกว่า ใช้สายสิญจน์พันรอบศีรษะ และมีดอกไม้แซมรอบๆ คนทรงจะถือจันทมาศไว้ในมือ จากนั้นก็จะปักธูป 3 ดอก แล้วกราบ

⁷ นายเงิน พันผาย, ที่ปรึกษาศูนย์วัฒนธรรมของ โรงเรียนคลองพลูวิทยา, 17 เมษายน 2544

ไหว้ผีหิ้ง ซึ่งตั้งอยู่บนเรือนและวางอยู่ที่สูงพอที่จะเอื้อมมือป้กธูปถึง แล้วจึงนำธูปอีก 3 ดอกมา ป้กที่ลานบ้าน จากนั้นจึงเชิญดวงวิญญาณของผู้ตายมาเข้าทรง

ส่วนหมอผีหรือเจ้าผี ซึ่งเป็นผู้ดำเนินพิธี เพื่อให้การทำพิธีไปสู่จุดหมายหรือความต้องการ หมอผีหรือเจ้าผีจะทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการติดต่อ เช่น ติดต่อระหว่างมนุษย์กับภูตผีในการเข้าทรง เป็นต้น หมอผีจะนั่งพับเพียบและเป็นผู้เชิญ ในการละเล่นจะเล่นปีละหนึ่งครั้งและครั้งหนึ่งๆ จะมาเข้าได้แค่สิบสองดวงวิญญาณหรือสิบสองครุเท่านั้น โดยจะร้องเพลงเชิญผีหิ้ง ว่า

เชิญเฮ้ยเชิญลงเชิญเจ้าทุกองค์เทวดาศล องค์ใดที่ศักดิ์สิทธิ์
ให้เนรมิตท่านลงมา ลงมาจะกินเฮ้ยเปิดเสด็จลงมาจะกินไก่ ลงมา
เตร็ดเตร่เอ๋ยม้อยให้ห้อยลงมาเตร็ดเตร่ใหญ่ ลงมาอยู่ริงเฮ้ยให้วังลงมาอยู่ไร
ลงมาตามเทียนเอ๋ยหลักให้ป้กลงมาตามเทียนชัย เร็วๆ เถิดหนา
พ่อเอ๋ยแม่เอ๋ย เร็วๆ สักหน่อยว่า ขนมนมเนยก็แต่งไว้อองค์นี้
จะขึ้นเฮ้ยไปองค์อะไรจะลงมา หน่วงหนักชักช้าไม่ว่าอะไรระทวย
แม่เอ๋ยระทวยคเหมือนคังยอดแพงพวย เขาก็รำก็รำเอ๋ยด้วยไม้งามๆ
ไม่รู้เลย ลูกขึ้นจะนุ่งเอ๋ยผ้าลูกขึ้น น้ำมันแบ่งกระแจะจัน แม่เอ๋ย
น้ำมันเฉลิมน้ำมันแบ่งทา (ธรรม พันธุศิริสด . 2541 : 18 - 19)

เมื่อผีหิ้งเข้าทรงสิบสองดวงวิญญาณก็จะร้อง เพลงส่งผี ในตอนท้ายของการเล่นมี
ว่า “ส่งเอ๋ยมาส่งเจ้า ไปถึงคั่นกระเบาใบคอก ส่งไปให้พันนรก ไปถึงคั่นตะบกดตะแบกใหญ่ๆ”
(ธรรม พันธุศิริสด . 2541 : 19)

ขณะเล่นผีหิ้ง เมื่อครุเชิญผู้ทรงถูกผีเข้า ก็จะลุกขึ้นเดินรำเป็นจังหวะ ขึ้นขึ้นกินขนม
ที่เตรียมไว้บนหิ้งเช่น เหล้า หมู เห็ด เป็ด ไก่ จนอิ่ม หรือนานพอสมควรแล้วจะล้มลงบนคอกของ
หมอผี หมอผีก็จะใช้คาถาเป่ากระหม่อมแล้วใช้ข้าวสารเสก เสร็จแล้วผู้ทรงก็ลุกขึ้นมา นั่ง พูค
จากถามไถ่สารทุกข์สุกดิบ ถามชื่อเสียงเรียงนาม ว่าชื่ออะไร ตายไปแล้วอยู่อย่างไร มีทุกข์อย่างไร
หากสบายเขาก็จะบอกว่าอยู่สบาย หากไม่สบายเขาก็จะบอกว่าไม่สบาย ได้รับทุกข์หรือโทษอย่าง
ไรเขาก็จะบอก หากเป็นผีพ่อแม่เมื่อเห็นลูกของคนก็จะเข้าไปกอดรัดด้วยความคิดถึง แล้วจึงสั่ง
สอนให้ลูกหลานหมั่นขยันทำมาหากิน อย่าไปทำความชั่ว เพราะถ้าทำความชั่วแล้วตายไปจะ
ลำบาก เช่น หากลักขโมย เมื่อตายไปจะถูกขมบาลลงโทษ ตัดมือตัดเท้าครั้งแล้วครั้งเล่าไม่รู้จักจบ
จักสิ้น หากลูกหลานคนใดทำไม่ดี ดวงวิญญาณที่อยู่ในร่างทรงจะร้องให้และว่ากล่าวตักเตือน

เมื่อควงวิญญาณออกจากร่าง หมอพิธีก็จะร้องเพลงเชิญวิญญาณดวงที่สอง จะเป็นเช่นนี้ไปจนครบทั้งสิบสองวิญญาณ วิญญาณที่เข้าแต่ละดวงจะมีกิริยาท่าทางไม่เหมือนกัน ถ้าเป็นวิญญาณผู้หญิงกิริยาท่าทางกระมิดกระเมี้ยนเรียบร้อยเหมือนผู้หญิง แต่ถ้าเป็นผู้ชายกิริยาท่าทางก็จะเหมือนผู้ชาย สมัยที่เป็นคนยังไม่ตายมีกิริยาเช่นไรพอมายำในการเล่นผีหึ่งก็จะมียกิริยาเช่นนั้น คนเคยเรียบร้อยเมื่อมาเข้าผีหึ่งก็จะเรียบร้อย คนเคยพูดจาไพเราะพอมายำเข้าผีหึ่งก็จะพูดจาไพเราะ คนเคยพูดจาโผงผางเมื่อมาเข้าผีหึ่งก็จะพูดจาโผงผาง เป็นนักร้องเมื่อมาเข้าผีหึ่งก็พูดจาลักษณะนักร้อง คนที่ชอบดื่มเหล้าพอมายำเข้าผีหึ่งก็จะหยิบขวดเหล้ามาดื่มเป็นขวดๆ เลยกินเนื้อสัตว์ต่างๆ ที่บางครั้งคนทรงไม่เคยดื่มเหล้าหรือดื่มเหล้าไม่เป็น และสิ่งที่น่าประหลาดใจมากก็คือผู้ทรงนั้นจะกินอาหารทั้งหมดไม่ว่าจะเป็น เหล้า เป็ด ไก่ จะดื่มและกินเต็มที่จนกระทั่งของบางอย่างหมด เมื่อผีออกแล้วผู้ทรงนำจะอ้อมหรือมีอาการเมา แต่กลับไม่อ้อมและไม่เมาต่างๆ ที่กินไก่ กินเป็ดหมดเป็นถ้วยๆ ดื่มเหล้าหมดเป็นขวดๆ แต่เมื่อผีออกไปหมดทั้งสิบสองตนคนทรงก็จะหิวข้าวทันที เรื่องเหล่านี้ยังคงเป็นสิ่งที่น่าประหลาดใจสำหรับชาวช่องและผู้คนที่ไปเป็นอย่างมาก และเมื่อเชิญควงวิญญาณครบทั้งสิบสองดวงแล้ว จะมีการส่งวิญญาณกลับ โดยหมอทำพิธีจะปักธูป 4 ดอก บนศีรษะคนทรงแล้วพ่นน้ำมนต์ที่ศีรษะ 3 ครั้ง เก็บธูปที่ปักบนศีรษะนำไปปักไว้ที่ลานบ้าน และคนอื่นๆ ก็จะเปิดเป็นช่องทางให้ควงวิญญาณเดินออกไป ร่างทรงก็จะอวยพรให้ญาติพี่น้องที่มาชุมนุมกันมีความสุข ความเจริญ ช้างนอกบ้านจะมีคนร้อง กา กา กา 3 ครั้ง เพื่อบอกให้คนอื่นๆ ทราบว่าเสร็จสิ้นพิธีกรรมแล้ว

กำหนดการเล่นผีหึ่ง ชาวช่องมักจะกำหนดเล่นกันตั้งแต่เดือนเมษายนจนกระทั่งถึงเดือนมิถุนายนของทุกๆ ปี และเมื่อกำหนดวันเรียบร้อยแล้วก็จะส่งข่าวไปบ้านพี่น้องไกลๆ ให้บอกต่อกันให้ครบทุกคน (การเล่นจะนิยมเล่นตอนกลางคืน) เมื่อญาติพี่น้องที่อยู่ไกลๆ และคนที่อื่นทราบก็จะนำข้าวสารอาหารแห้งติดตัวมาด้วย แล้วนำไปรวมกันที่บ้านเจ้าภาพที่เล่นผีหึ่ง จากนั้นก็จะหุงหาอาหารกินร่วมกัน 1 วัน เหมือนกับว่าปีหนึ่งจะได้นัดญาติมาพบปะสังสรรค์กัน จัดเป็นวันรวมญาติก็ได้ การเล่นผีหึ่งนอกจากจะเป็นประเพณีแล้วยังเป็นการกำหนดให้ญาติได้มาพบกันไปในตัว เพราะไม่ว่าญาติจะอยู่ไกลมากเพียงใดก็ต้องบอกกล่าวถึงกันหมด อย่างน้อยครอบครัวหนึ่งก็จะต้องมีตัวแทนมาร่วมพิธีหนึ่งคน

2.1.4 คตินิยมและความเชื่อ

ชาวขอมมีคตินิยมและความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการเล่นผีหิ้ง ดังนี้

1) ประเพณีการเล่นผีหิ้งนั้นชาวขอมมีความเชื่อว่าจะได้พบกับญาติพี่น้องที่ตายไปแล้ว จะได้ไต่ถามสารทุกข์สุกดิบซึ่งกันและกันว่าเป็นอยู่เป็นอย่างไรบ้าง การจัดประเพณีนี้ขึ้นก็เนื่องมาจากความคิดถึง ความห่วงใย ระหว่างคนในครอบครัวและผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่

2) อาหาร เช่น หมู ไก่ เป็ด ขนมต่างๆ รวมทั้งเหล้า มีไว้เพื่อเซ่นไหว้ผี นอกจากนี้ยังจัดไว้ให้วิญญาณผู้ตายที่เข้ามาในร่างทรงได้กิน เพราะเชื่อว่าเมื่อตายไปอาจจะไม่ได้ยึดกินคิดเหมือนตอนที่ยังมีชีวิตอยู่

3) การสร้างหิ้ง ก็เพื่อใช้วางของที่เซ่นไหว้ผีไว้ที่หิ้ง จึงเรียกประเพณีนี้ว่า ประเพณีการเล่นผีหิ้ง คนทรงที่นิยมเป็นผู้หญิง อาจเป็นเพราะว่าผู้หญิงมีจิตอ่อนกว่าผู้ชาย จึงง่ายต่อการเข้าทรงของดวงวิญญาณ ทำให้ดวงวิญญาณที่อัญเชิญมาสามารถเข้าทรงได้ง่าย อีกทั้งดวงวิญญาณที่อัญเชิญมาเข้ามีมากถึง 12 ดวง จึงจำเป็นต้องเลือกผู้ที่มีจิตอ่อน ซึ่งโดยมากแล้วผู้หญิงจะมีจิตอ่อนกว่าผู้ชาย

4) เมื่อเสร็จพิธีจะร้อง กา กา กา 3 ครั้งด้วยกัน เพื่อเป็นการบอกกล่าวให้ทุกคนทราบว่าขณะนี้พิธีกรรมเสร็จสิ้นแล้ว การเล่นผีหิ้งนี้ชาวขอมเองก็ยังแปลกใจ เมื่อวิญญาณเข้าร่างทรงแล้วการพูดจาหรือน้ำเสียงของร่างทรงนั้นก็เปลี่ยนไป และการเชิญวิญญาณก็ต้องเชิญถึง 12 ดวง แต่การพูดจา บุคลิกลักษณะของแต่ละดวงวิญญาณที่เข้าร่างทรงโดยปฏิบัติผ่านร่างทรงเพียงคนเดียวนั้นมีความแตกต่างกัน จึงเป็นความเชื่อปนความสงสัยของชาวขอมที่ไม่มีเหตุผลใดที่สามารถนำมาอธิบายได้ว่าทำไมจึงเป็นเช่นนั้น

2.2 ประเพณีการเล่นผีโรง

ประเพณีการเล่นผีโรงเป็นการเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษเช่นเดียวกับประเพณีการเล่นผีหิ้งและมีจุดมุ่งหมายเช่นเดียวกัน แต่จะเป็นการทำพิธีในตอนกลางคืน

การที่เรียกว่า ผีโรง เพราะต้องมีการปลุกโรงหรือเพิงเล็กๆ เพื่อใช้ประกอบพิธี โรงพิธีจะอยู่ห่างจากตัวบ้านประมาณ 4-5 เมตร ใช้ใบไม้ทำหลังคาและฝา

2.2.1 ลักษณะประเพณี

ประเพณีการเล่นผีโรง จัดเป็น “ขนบประเพณี” เนื่องจากเป็นประเพณีที่มีระเบียบแบบแผนสืบต่อกันมา ขนบประเพณีโดยตรง เพราะเป็นประเพณีที่มีการกำหนดแบบแผนการปฏิบัติไว้อย่างชัดเจน

นอกจากนี้ยังมีลักษณะของการเป็นประเพณีส่วนรวม เนื่องจากเป็นประเพณีที่มีการกำหนดเวลาในการประกอบพิธีกรรมอย่างชัดเจน คนส่วนใหญ่รับรู้ เข้าร่วมประกอบพิธี และมีการปฏิบัติสืบต่อกันมา

2.2.2 อุปกรณ์ในการประกอบพิธี

1. เสาไม้ 2 เสา ต้นเล็ก 1 ต้น ต้นใหญ่ 1 ต้น เรียกว่า “เดวิด” มีด้ายสายสิญจน์โยงจากเดวิดไปสู่บายศรี
2. บายศรีปากชาม และผ้าขาวยาวประมาณ 2 ฟุต ฟูลาดจากชามบายศรี บนผ้าขาวจะมีหมากพลูวางเรียงกัน
3. กระจบงใส่ข้าวเปลือก ปักรูป เทียน และในกระจบงมีไก่ต้ม 1 ตัว เหล้า 1 ขวด
4. ถาดใส่ขนมหวาน 1 ถาด และถาดใส่อาหารคาว 1 ถาด
5. เสื้อใหม่ๆ ผ้าถุงใหม่ๆ พาดหรือแขวนไว้

2.2.3 ขั้นตอนและวิธีปฏิบัติ

การเล่นผีโรงนั้นนิยมเล่นเวลากลางวัน การเล่นผีโรงมีกำเนิดมาจากเด็กเลี้ยงควาย เช่นเดียวกับการเล่นผีหิ้ง เพราะชาวของนิยมทำนา เมื่อประกอบอาชีพทำนากันมาก ทำให้มีเด็กเลี้ยงควายจำนวนมาก และเด็กๆ มักจะไปรวมตัวกันเมื่อเวลานำควายไปเลี้ยง และจะคิดอะไรสนุกๆ เพื่อเล่นค่าเวลาในขณะที่นำควายไปเลี้ยง

การเล่นผีโรงจะมีการเล่นเป็นประจำทุกปี นิยมเล่นกันในเดือนเมษายนหรือเดือนพฤษภาคม โดยที่ชาวของเชื่อว่าถ้าหากไม่เล่นแล้วคนในบ้านนั้นจะไม่สบายโดยหาสาเหตุไม่ได้ การเล่นผีโรงมีขั้นตอนและวิธีปฏิบัติเช่นเดียวกันกับผีหิ้งทุกประการ ต่างกันเพียงแต่ช่วงเวลาที่จะจัดและอุปกรณ์บางชนิด เช่น การเล่นผีโรงต้องสร้างโรงในบริเวณบ้านเพื่อใช้ประกอบพิธี

ก่อนจะเล่นผีโรงต้องมีการเตรียมสถานที่ โดยจะสร้างโรงบนพื้นดินจึงทำให้เรียกว่าการเล่นผีโรง แล้วจึงจัดทำหิ้งเหมือนกับการเล่นผีหิ้ง

คนทรงผีจะต้องเป็นผู้หญิงเช่นเดียวกับการเล่นผีหิ้งและต้องเป็นญาติในสกุลนั้นด้วยการแต่งตัวต้องนุ่งโจงกระเบนและใส่เสื้อแขนกระบอกและมีผ้าพาดเฉียงไหล่ จากนั้นใช้สาย

สัญญาณพันรอบสี่ระว่างทรงและมีดอกไม้แซมรอบๆ แล้วจึงปักธูป 3 ดอก เพื่อไหว้ผีบรรพบุรุษ แล้วจึงนำธูปอีก 3 ดอกมาปักที่ลานหน้าโรงพิธี แล้วจึงเชิญดวงวิญญาณของผู้ตายมาเข้าทรง

หมอปิธีหรือเจ้าพิธีซึ่งเป็นผู้ดำเนินพิธี ซึ่งจะเป็นตัวกลางในการติดต่อ โดยสามารถติดต่อระหว่างมนุษย์กับภูตผีในการเข้าทรงได้ หมอปิธีจะนั่งพับเพียบและเป็นผู้เชิญดวงวิญญาณในการละเล่นครั้งหนึ่งๆ วิญญาณจะเข้ามาได้แค่สิบสองดวงวิญญาณหรือสิบสองครูเท่านั้น โดยหมอปิธีจะร้องเพลงเชิญผีตามแบบของการเชิญผีหิ้งทุกประการ

ในขณะที่เล่นผีโรง เมื่อผู้ทรงถูกผีเข้า ก็จะลุกขึ้นเดินรำเป็นจังหวะ ยืนขึ้นกินขนมที่เตรียมไว้บนหิ้งจนอิ่ม แล้วล้มลง จากนั้นก็จะมีการถามสารทุกข์สุกดิบกับญาติของตนที่อยู่ในพิธี และการตั้งสอนลูกหลานเพื่อให้เป็นคนดี หากลูกหลานทำสิ่งไม่ดีก็จะว่ากล่าวตักเตือน

เมื่อดวงวิญญาณออกจากร่าง หมอปิธีก็จะร้องเพลงเชิญวิญญาณดวงที่สอง ทำเช่นนี้ไปจนครบทั้งสิบสองดวงวิญญาณ วิญญาณที่เข้าแต่ละดวงจะมีริยาท่าทางไม่เหมือนกัน แตกต่างกันไปตามบุคลิกของดวงวิญญาณนั้นๆ

เมื่อผู้ทรงกินอาหารทั้งหมด โดยดื่มและกินเต็มที่จนกระทั่งอาหารที่เตรียมมาเช่นอย่างหมด ซึ่งเมื่อผีออกแล้วผู้ทรงน่าจะอึ้งหรือมีอาการเมา แต่กลับไม่มีอาการใดๆ ปรากฏทั้งสิ้น ทั้งๆ ที่กินอาหารไปเป็นจำนวนมาก เมื่อเชิญดวงวิญญาณครบทั้งสิบสองดวงแล้ว ก็จะมีการส่งดวงวิญญาณกลับ และเมื่อเสร็จพิธีแล้วจะมีคนร้อง กา กา กา 3 ครั้ง เพื่อบอกให้คนอื่นๆ ทราบว่าพิธีกรรมได้เสร็จสิ้นแล้ว

2.2.4 คตินิยมและความเชื่อ

ประเพณีการเล่นผีโรงนั้นมีความเชื่อเหมือนกับประเพณีการเล่นผีหิ้งทุกประการแต่จะแตกต่างกันในเรื่องของการสร้างโรงประกอบพิธี สำหรับคตินิยมและความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการเล่นผีโรง ดังนี้

1) จากการสัมภาษณ์ นายเงิน ผันผาย^๑ ได้ความว่า การสร้างโรงประกอบพิธี เพื่อให้บรรพบุรุษคนได้มาก อีกอย่างหนึ่งเป็นเพราะการเล่นผีโรงเป็นการเล่นตอนกลางวันไม่ต้องกลัวว่าผีร้ายในป่าจะมารบกวน โรงพิธีที่สร้างมีเสา 2 ต้น ต้นหนึ่งเล็ก อีกต้นหนึ่งใหญ่ ซึ่งเรียกว่า “เศว็ด” เศว็ด สร้างขึ้นเพราะชาวของถือว่าเป็นทางเดินของวิญญาณที่จะมาเข้าร่างทรง ส่วนการที่ต้องสร้างหิ้ง ก็เพื่อใช้วางของที่เซ่นไหว้ผีไว้ที่หิ้งอย่างเช่นการเล่นผีหิ้ง ส่วนคนทรงที่นิยมเป็นผู้หญิง สันนิษฐานว่าผู้หญิงมีจิตอ่อนกว่าผู้ชาย จึงง่ายต่อการเข้าทรงของดวงวิญญาณ ทำให้ดวง

^๑ นายเงิน ผันผาย, ที่ปรึกษาศูนย์วัฒนธรรมของ โรงเรียนคลองพลูวิทยา, 17 เมษายน 2544

วิญญาณที่อัญเชิญมาสามารถเข้าทรงได้ง่าย อีกทั้งดวงวิญญาณที่อัญเชิญมาเข้ามามากถึง 12 ดวง จึงจำเป็นที่ต้องเลือกผู้ที่มีจิตอ่อน ซึ่งโดยมากแล้วผู้หญิงจะมีจิตอ่อนกว่าผู้ชาย

2) ส่วนการร้อง กา กา กา 3 ครั้งด้วยกัน เพื่อเป็นการบอกกล่าวให้ทุกคนทราบว่าขณะนี้พิธีกรรมเสร็จสิ้นแล้ว

ประเพณี - พิธีกรรมต่างๆ ของชาวซองตามที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น ล้วนแล้วแต่มีความน่าสนใจและมีความเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชนของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นประเพณีเกี่ยวกับชีวิตอันได้แก่ ประเพณีการเกิด ประเพณีการตาย และประเพณีการแต่งงาน นอกจากนั้นยังมีประเพณีเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ได้แก่ ประเพณีการเล่นผีหึ่ง และประเพณีการเล่นผีโรง

ประเพณีการเกิด เป็นประเพณีที่จัดขึ้นเพื่อรักษาความอยู่รอดปลอดภัยของเด็ก อีกทั้งยังเป็นการรับขวัญเด็กแรกเกิดด้วย นอกจากนี้ยังเป็นการแสดงให้เห็นว่าพ่อและแม่ให้ความสำคัญต่อลูกของตนด้วยการประกอบพิธีต่างๆ ขึ้น ขึ้นตอนต่างๆ ในการปฏิบัตินั้นสืบทอดกันมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ ขึ้นตอนการปฏิบัติต่างๆ ล้วนแสดงให้เห็นถึงความเชื่อของชาวซอง ส่วนประเพณีการตายที่จัดขึ้นให้กับผู้ตายนั้น ด้วยชาวซองมีความเชื่อว่าต้องการให้คนที่ตายแล้วได้เดินทางไปสู่ภพหน้า ประเพณีนี้ญาติพี่น้องจะเป็นผู้จัดขึ้นให้แก่ผู้ตายเพื่อเป็นการแสดงความกตัญญู กตเวทิต่อบรรพบุรุษของตน ประเพณีการแต่งงานจัดขึ้นเพื่อให้คนทั่วไปทราบว่าต่อแต่นี้คนสองคนจะใช้ชีวิตร่วมกัน เป็นการบอกกล่าวคนในสังคมให้ทราบถึงสถานภาพของคนทั้งสองคน ประเพณีการแต่งงานเมื่อจัดขึ้นก็ต้องมีการบอกกล่าวต่อผีบรรพบุรุษเพื่อให้ทราบความเป็นไปของลูกหลาน

ในส่วนของประเพณีเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ได้แก่ ประเพณีการเล่นผีหึ่ง และประเพณีการเล่นผีโรง เป็นการแสดงถึงความเชื่อในเรื่องของผีบรรพบุรุษ เนื่องจากชาวซองมีความรักและศรัทธาบรรพบุรุษของตนมาก จึงต้องการทราบความเป็นไปของบรรพบุรุษว่ามีความเป็นอยู่อย่างไร สุขสบายหรือไม่ หากไม่มีความสุขก็ขอให้เล่าให้ฟัง

ประเพณีต่างๆ ของชาวซองถือได้ว่ามีบทบาทต่อสังคมของกลุ่มชนของตนในด้านการสร้างความรักความสามัคคี เพราะเมื่อมีการจัดประเพณีต่างๆ ขึ้นชาวซองจะมาช่วยกันจัดพิธี ถึงแม้ว่าจะเป็นเพียงเพื่อนบ้านก็ตาม นอกจากประเพณีจะมีบทบาทด้านการสร้างความแน่นแฟ้นให้แก่คนในสังคมของแล้วยังเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ทำให้จิตใจมีความสบาย รู้สึกถึงความมั่นคงเมื่อได้ประกอบประเพณี - พิธีกรรมนั้นๆ เช่น ประเพณีการเกิด เมื่อปฏิบัติตามขั้นตอนประเพณีแล้วผู้เป็นพ่อแม่ก็จะได้รับความสบายใจ เพราะเชื่อว่าลูกของตนมีความปลอดภัยแล้ว นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยในสังคม เพราะประเพณีเป็นสิ่งที่ช่วยควบคุมความ

ประพุดิของคนในกลุ่ม ซึ่ให้เห็นสิ่งทีถูกทีควร เช่น คนที่แต่งงานแล้วก็จะไม่ประพุดิคนเลหว ไหลจะมีใจคอหนักแน่น และรู้จักการใช้ชีวิตมากขึ้น เป็นต้น แม้ว่าในปัจจุบันประเพณีต่างๆ ของชาวองจะมีปรากฏให้เห็นไม่บ่อยนัก นั่นก็เพราะว่าชาวองได้ปรับตัวให้เข้ากับควมเปลี่ยนแปลงของสังคมใหม่ คือสังคมตามแบบของคนไทย ประกอบกับวิทยาการด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้าน การแพทย์ การประกอบอาชีพ หรือด้านอื่นๆ เข้ามาเกี่ยวข้องและมีอิทธิพลต่อชาวองมากขึ้น ปัจจัยต่างๆ เหล่าจึงนี้ส่งผลให้ชาวองหันมาประกอบประเพณี - พิธีกรรมต่างๆ ตามแบบของสังคมไทย ซึ่เป็นสังคมใหม่ของพวกเขาไปเสียแล้ว

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University

บทที่ 4

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง ประเพณี - พิธีกรรมของชาวของ กิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี ผู้ศึกษาได้ตั้งวัตถุประสงค์ในการศึกษาไว้ 2 ประการ คือ ศึกษาประเพณี - พิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต และประเพณี - พิธีกรรมเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยกำหนดเขตพื้นที่ศึกษาในเขตกิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี และเลือกที่จะศึกษาข้อมูลจากคำบอกเล่าของ และคำบอกเล่าของพล

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยสรุปผลได้ดังนี้ ประเพณี - พิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต ได้แก่ ประเพณีการเกิด ประเพณีการแต่งงาน และประเพณีการตาย พบว่า ชาวของพยายามที่จะปฏิบัติตาม กฎเกณฑ์ อันเป็นข้อประพฤติกฎปฏิบัติมาตั้งแต่ครั้งบรรพชน โดยมีความเชื่อหลายลักษณะแตกต่างกันไป เป็นต้นว่า ประเพณีการเกิดชาวของมีความเชื่อว่าพินที่จะนำมาใช้ต้องไปตัดมาจากป่า และเพื่อป้องกันไม่ให้ผีร้ายตามมาจึงต้องนำพินไปตากแดดก่อนแล้วจึงนำมาใช้ สำหรับผู้เป็นแม่ก็ห้ามเอามือไปลูบท้องตัวเองในขณะที่อยู่ไฟ เพราะเชื่อว่าไฟเป็นสื่อนำความร้อน ซึ่งอาจจะทำให้ท้องพองได้ เป็นต้น ความเชื่อเรื่องต่างๆ เหล่านี้ รวมถึงการปฏิบัติตามคำบอกเล่าแต่โบราณกาลนั้น ในปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากวิทยาการทางการแพทย์ได้แพร่เข้ามา ประกอบกับชาวของเริ่มได้รับการศึกษาที่เป็นระบบมากขึ้น จึงทำให้การประกอบประเพณีการเกิดของชาวของเปลี่ยนไป คือเมื่อมีเด็กจะคลอดก็จะพาไปที่อนามัยที่อยู่ในตำบลนั้น

การจัดพิธีแต่งงานของชาวของนับได้ว่ามีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง ตั้งแต่เริ่มสู่ขอ พ่อแม่ของฝ่ายเจ้าสาวจะให้เจ้าบ่าวเลือกว่าต้องการจะอยู่ที่บ้านเจ้าสาวเพื่อรับใช้ว่าที่พ่อตาแม่ยายก่อน หรือจะอยู่ที่บ้านตนเองก่อนก็ได้ ขึ้นอยู่กับความพอใจของเจ้าบ่าว การไปอยู่กินที่บ้านเจ้าสาวนั้นไม่ถือว่าผู้หญิงเสียหายแต่อย่างใด แต่เป็นการดูใจกันมากกว่าว่าจะสามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันไปได้หรือไม่ การแต่งงานของชาวของจะมี 2 ลักษณะด้วยกัน คือ พิธีเล็กและพิธีใหญ่ การแต่งงานพิธีเล็กและการแต่งงานพิธีใหญ่มีข้อแตกต่างกันเพียงเล็กน้อย กล่าวคือ การแต่งงานพิธีเล็กจะจัดขึ้นภายในบ้าน ส่วนงานแต่งงานพิธีใหญ่จะต้องมาสร้างโรงประกอบพิธีนอกบ้านเนื่องจากจะมีคนมาร่วม

งานมากมายไม่ว่าจะเป็นญาติพี่น้อง หรือเพื่อนบ้านก็ตาม การแต่งงานพิธีใหญ่นิยมจัดให้กับลูกสาวคนโต ชาวขอมมีความภาคภูมิใจลูกสาวคนโตเป็นอย่างมาก เพราะลูกสาวคนโตเป็นลูกที่ช่วยเหลือและแบ่งเบาภาระหน้าที่การงานของพ่อแม่ได้มากที่สุด ฉะนั้นการที่ลูกสาวคนโตจะไปตั้งครอบครัวใหม่ พ่อแม่จึงจัดพิธีใหญ่โตให้ ในการประกอบพิธีแต่งงานทั้งพิธีเล็กและพิธีใหญ่จะต้องมีผู้ดำเนินพิธีหรือที่เรียกกันว่า หมอพิธี มาเป็นผู้ดำเนินการในพิธีวันนั้น การแต่งงานพิธีใหญ่จะมีการเล่นชนวัว ชนควาย เพื่อสร้างความสนุกสนานให้กับผู้ที่มาในงาน และเมื่อแต่งงานกันแล้วผู้ชายจะได้รับภรรยาองค์ให้เป็นหัวหน้าครอบครัวซึ่งมีบทบาทและสถานภาพเป็นผู้นำ ในปัจจุบันนี้การจัดประเพณีการแต่งงานของชาวขอมก็ยังพอมีให้เห็นกันอยู่บ้างแต่ก็น้อยเต็มที เนื่องจากปัจจุบันชาวขอมได้มีการติดต่อคบหาสมาคมกับคนไทยมากขึ้น ได้เรียนรู้วัฒนธรรมไทยมากขึ้น ประกอบกับบางคนแต่งงานอยู่กับคนไทยจึงทำให้วัฒนธรรมของไทยมีส่วนในการเข้าไปเปลี่ยนวิถีการดำรงชีวิตของชาวขอม

ประเพณีการตาย มีลักษณะคล้ายกับการจัดพิธีศพของไทย โดยเฉพาะในเรื่องของการบอกทางสู่ภพหน้าแก่คนที่จิตใกล้ดับแล้ว โดยชาวขอมจะบอกทางสู่ภพหน้าแก่คนที่จิตใกล้ดับโดยการกล่าวคำว่า "พุทโธ" จากนั้นจึงทำพิธีอาบน้ำร้อนล้างมลทินที่ติดตัวให้สะอาด แล้วจึงขโลมด้วยน้ำหอม ใส่เครื่องแต่งกายใหม่ ห่มผ้าห่ม และนำสดางค์มาใส่ที่ชายพก เพื่อนำไปเสียบ่าผ่านด่านไปสู่โลกหน้า จากนั้นนำกรวยที่ทำจากใบตองใส่ดอกไม้ เพื่อให้ผู้ตายได้นำไปกราบพระจุฬามณีบนสวรรค์ นอกจากนี้ยังมีการทำน้ำมนต์เพื่อปัดเสนียดจัญไรให้แก่ผู้ที่ทำโลงด้วย ส่วนคนที่แบกโลงขึ้นบ้านก็จะถูกถามว่านำโลงมาใส่ใคร คนแบกโลงก็ต้องตอบไปว่าใส่เฉพาะคนที่ตาย เพื่อเป็นการแก้เคล็ดไม่ให้ถูกคนตายพาตัวไปด้วย หากคนตายโหงก็จะเอาไว้ที่วัดหรือฝังเลย และนิมนต์พระ 4 รูป สวดบังสุกุลแล้วเก็บกระดูกมาสวดอีกครั้งหนึ่ง การประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับการตายทำให้เห็นได้ว่าวิถีชีวิตของชาวขอมมีความคล้ายคลึงกับคนไทยอยู่มาก เนื่องจากชาวขอมก็นับถือศาสนาพุทธเช่นเดียวกัน การทำพิธีก็จะทำที่วัด มีเพียงความเชื่อบางประการที่แตกต่างจากคนไทย แต่ในปัจจุบันการประกอบพิธีกรรมแบบขอมในอดีตก็หาได้ยาก ด้วยเหตุผลที่ว่า ชาวขอมได้ปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตให้เป็นไปตามแบบคนไทย จึงทำให้ประเพณี - พิธีกรรมบางอย่างตามแบบชาวขอมได้สูญสลายไป

ประเพณี - พิธีกรรมเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อทางใจ ส่วนใหญ่มีความเกี่ยวข้องกับภูตผี วิญญาณ โดยเฉพาะประเพณี - พิธีกรรมการเล่นผีหิ้ง และประเพณี - พิธีกรรมการเล่นผีโรง ซึ่งเป็นการเช่นผีบรรพบุรุษที่มีความคล้ายคลึงกัน แต่จะแตกต่างกันตรงเวลาของการเล่น การเล่นผีหิ้งจะนิยมเล่นในเวลากลางคืน ส่วนการเล่นผีโรงจะนิยมเล่นในเวลากลางวัน การเล่นผีหิ้ง - ผีโรงนั้น นอกจากจะเป็นการอัญเชิญดวงวิญญาณของบรรพบุรุษมา

เพื่อถามไถ่ความเป็นอยู่แล้ว ยังถือเป็นการจัดงานรวมญาติโดยทางอ้อมอีกด้วย เพราะชาวขงมีความเชื่อว่าหากมีการจัดประเพณีการเล่นผีหึ่ง - ผีโรงจั้น จะต้องมีการบอกกล่าวญาติพี่น้องทุกคน และญาติพี่น้องทุกคนก็จะมางานด้วย หากญาติพี่น้องคนใดไม่มาและไม่ส่งตัวแทนในครอบครัวมาจะทำให้ผีบรรพบุรุษโกรธได้ นอกจากนี้ประเพณีการเล่นผีหึ่ง - ผีโรง ยังแสดงให้เห็นถึงความกตัญญูต่เวทีของชาวขงที่มีต่อบรรพบุรุษของพวกเขาอีกด้วย ประเพณีทั้งสองประเพณีนี้ในปัจจุบันไม่ค่อยปรากฏให้เห็นแล้ว เพราะชาวขงได้ปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยที่เปลี่ยนไปจึงทำให้ความเชื่อในเรื่องของผีบรรพบุรุษน้อยลง จะมีก็แต่การทำบุญให้กับบรรพบุรุษของคนอยู่บ้างแต่ก็ไม่ได้จัดเป็นประเพณีใหญ่โต

ประเพณี - พิธีกรรมต่างๆ ของชาวขงแสดงให้เห็นถึงความมีเอกลักษณ์ของกลุ่มชน รวมถึงภูมิปัญญาของชาวขงอีกด้วย ในอดีตชาวขงอยู่เพียงคามป่าคามเขา ยังไม่ได้มีการรับแบบอย่างวัฒนธรรมจากกลุ่มชนอื่นมากนัก แต่เมื่อเวลาผ่านไปก็ทำให้ความเป็นไปในสังคมของเปลี่ยนแปลงไปด้วย ชาวขงต้องติดต่อกับค้าขายกับคนชาติอื่นๆ สังคมอื่นๆ มีการเรียนรู้วัฒนธรรมใหม่ ทำให้อิทธิพลของโลกภายนอกเข้ามามีบทบาทต่อวิถีชีวิตของชาวขงมากขึ้น และการได้รับอิทธิพลนี้เองทำให้ประเพณี - พิธีกรรมต่างๆ ของชาวขงเริ่มสูญสลายไป หากแต่ในปัจจุบันชาวขงมีการรวมกลุ่มกันเพื่ออนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชนของตนเพื่อให้ดำรงอยู่ อย่างน้อยที่สุดก็เพื่อให้ลูกหลานของได้รับทราบถึงศิลปวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของพวกเขา

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาประเพณี - พิธีกรรมของชาวขง กิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะสำหรับผู้ที่จะศึกษาค้นคว้าต่อไปว่าอาจจะมีการศึกษาวิจัยคดีชนด้านอื่นๆ ของชาวขง เช่น การละเล่นพื้นบ้าน หรือหัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นต้น

มหาวิทยาลัยบูรพา

บรรณานุกรม

Burapha University

บรรณานุกรม

- กรรมการ์ เคนิกานนท์และคณะ.(2530).ของ.ม.ป.ท.
- กระทรวงมหาดไทย.(2523).ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาคจังหวัดจันทบุรี "ประวัติความเป็นมาของจันทบุรี". กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น.
- .(2523).ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาคจังหวัดจันทบุรี "อำเภอในจันทบุรี". กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น.
- กิ่งแก้ว อัดถาวร.(2519).เอกสารการนิเทศการศึกษา ฉบับที่ 184 (คติชนวิทยา). กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.
- จรัญ พรหมอยู่.(2523).สังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- ชัยชนะ จิตบุญ.(2536).การศึกษาประเพณีงานศพของชาวไทยท้องถิ่นจังหวัดจันทบุรี. ปรินญาณิพนธ์.ม.ป.ท.
- ทรงคุณ จันทจร และ ปิติ แสนโคตร.(2540).การรักษาผู้ป่วยด้วยวิธีเหย้าของชาวไทย : ศึกษากรณีชาวไทยอำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร.ปรินญาณิพนธ์ : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ธรรม พันธุศิริสด.(2541).ของกับอาณาจักรจันทบูร.ม.ป.ท.
- ธิดา โมสิกรัตน์.(2531).เอกสารประกอบการสอนวิชาภาษาไทย (คติชน) สำหรับครูหน่วยที่ 10 (พิมพ์ครั้งที่ 2).กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- บุญยงค์ เกศเทศ.(2536).พิธีกรรมของชาวไทย : ศึกษากรณีกิ่งอำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร. ปรินญาณิพนธ์ : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- นุปผา ทวีสุข.(ม.ป.ป.).คติชาวบ้าน. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- "ประกาศกระทรวงมหาดไทย พุทธศักราช 2437" ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 110 ตอนที่ 217 หน้า 1-3. 22 ธันวาคม 2536.
- แปลก สนธิรักษ์.(2492).พิธีกรรมและประเพณี. นครหลวง : ไทยวัฒนาพานิช.
- ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์.(2521).การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระครูธรรมสรคุณ และ ธรรม พันธุศิริสด.(2541).อารยธรรมของจันทบุรี อาณาจักรจันทบูร เมืองเพ็ญต.จันทบุรี : คนรักบ้าน,
- มนตรี ศรีบุษรา. (ม.ป.ป.). ชีวิตและผลงานของมนตรี ศรีบุษรา. กรุงเทพฯ : บุญช่วยการพิมพ์.

- .(2530).*ที่ระลึกงานเชิดชูเกียรตินายมนตรี ศรีบุษรา. จันทบุรี : ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดจันทบุรี.*
- ✓*รัชนิกร เศรษฐ. (2523). สังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : พินนเส.*
- วรารักษ์ จิวชัยศักดิ์. (2542). สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคกลาง เล่ม 3. กรุงเทพฯ : สยามเพรส.*
- ศาลหลักเมืองจันทบุรี. (2535). หลักเมืองจันทบุรีและประวัติศาสตร์เมืองจันทบุรี. จันทบุรี : มุลินธิศาลหลักเมืองจันทบุรี.*
- สมชัย ใจดี และ บรรจง ศรีวิริยาภรณ์. (2518). ประเพณีและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.*
- สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์. (ม.ป.ป.). ประเพณีและพิธีกรรม. ม.ป.ท.*
- สมชัย สุทธิธรรม. (2541). จันทบุรี. กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พรีนติ้งเฮ้าส์.*
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2542). จันทบุรี. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กมลบรรณสา.*
- สำนักงานจังหวัดจันทบุรี. (2533). ที่ระลึกพิธีเปิดหอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก จันทบุรี. กรุงเทพฯ : อมรินทร์ พรินติ้ง กรุ๊ป.*
- สิริวรรณ วงษ์ทัต. (ม.ป.ป.). เอกสารประกอบการสอนวิชาคติชน. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.*
- ✓*สุพิศรา สุภาพ. (2518). สังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : แผนกสังคมวิทยา มานุษยวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*
- สุรัตน์ วรารัตน์. (2524). การศึกษาเปรียบเทียบประเพณีวัฒนธรรมของชาวไทย - ชาวไซ. ปริญญาภิพนธ์ : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูสุทนต์.*
- สุเรขา สุพรรณไพบูลย์. (2542). สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคกลาง เล่ม 4. กรุงเทพฯ : สยามเพรส.*
- เสฐียร โกเศศ. (2508). ประเพณีเบ็ดเตล็ด. กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.*
- .(2515) *วัฒนธรรมเบื้องต้น. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.*
- หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดจันทบุรี. (ม.ป.ป.). เอกสารประกอบการประชุม-ประจำปีของสมัชชาองค์กรอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นครั้งที่ 6. จันทบุรี : สถาบันราชภัฏรำไพพรรณี.*
- อนุমানราชชน, พระยา. (2514). วัฒนธรรมและประเพณีต่างๆ ของไทย. พระนคร : คลังวิทยา.*
- ✓*อุทัย หิรัญโต. (2519). สังคมวิทยาประยุกต์. ม.ป.ท.*

มหาวิทยาลัยบูรพา

ภาคผนวก ก

Burapha University

รายนามวิทยากร

นายฉลอง ธรรมวิเชียร อายุ 62 ปี บ้านเลขที่ 13 หมู่ที่ 3 ตำบลตะเคียนทอง กิ่งอำเภอ
เขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี

นายเงิน พันผาย อายุ 64 ปี บ้านเลขที่ 1/2 หมู่ที่ 4 ตำบลคลองพลู กิ่งอำเภอ
เขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี

นางชนพร ศรีสมบัติ อายุ 59 ปี บ้านเลขที่ 9/10 หมู่ที่ 5 ตำบลตะเคียนทอง กิ่งอำเภอ
เขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี

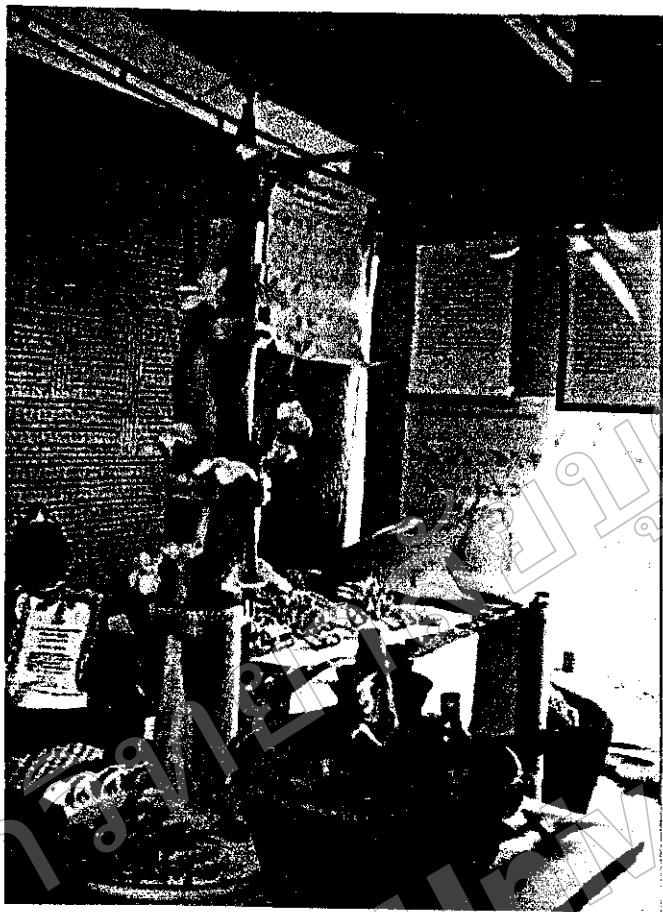
นางน้ำอบ คาวามาส อายุ 43 ปี บ้านเลขที่ 14 หมู่ที่ 3 ตำบลตะเคียนทอง กิ่งอำเภอ
เขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี

นางส้มจิ้น วรรณภักดิ์ อายุ 42 ปี บ้านเลขที่ 54/1 หมู่ที่ 8 ตำบลคลองพลู กิ่งอำเภอ
เขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี

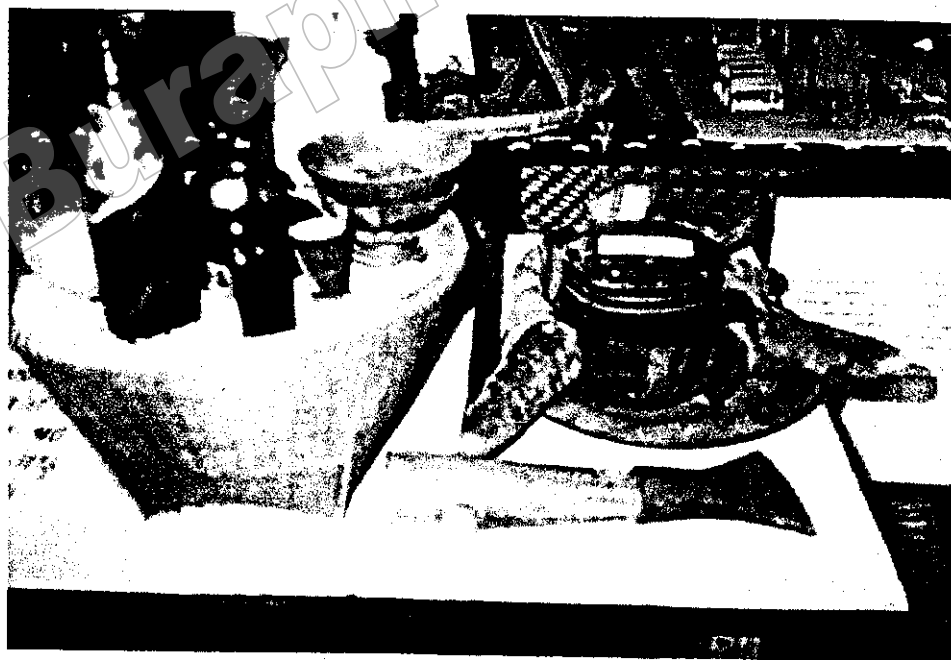
มหาวิทยาลัยบูรพา

ภาคผนวก ข

Burapha University

บายนศรีและกระบุงใส่ข้าวเปลือก

กระบุงข้าวเปลือก ขวานปูลู และเขาวัวเขาควย

เครื่องขันหมาก และสำหรับไหว้ผี

ฝ่ายเจ้าบ่าวเคลื่อนขบวนขันหมาก เจ้าบ่าวมีผ้าคลุมศีรษะสีขาวโดยมีผู้ถือม่มผ้าทั้งสี่มุม

การแต่งงานพิธีเล็ก จัดภายในบ้าน

การแต่งงานพิธีใหญ่ จัดงานนอกบ้านโดยมีการสร้างโรงพิธี

การแต่งงานพิธีใหญ่มีการเล่นชนวัวชนควาย โดยผู้เล่นจะสวมเขาวัวเขาควาย

หมอปิธทำพิธีเซ่นผี

หมอพิธแตกตาอาคมในพลูจีบ แล้วนำมาวางบนศีรษะคู่บ่าวสาว

หมอพิธทำพิธีโค่นตะเคียน